GRAMATICĂ ROMÂNEASCĂ

de

Ion Heliade Rădulescu

Ediție și studiu
de
VALERIA GUȚU ROMALO

1980
EDITURA EMINESCU
BUCUREȘTI, PIAȚA SCÎNTEII, 1

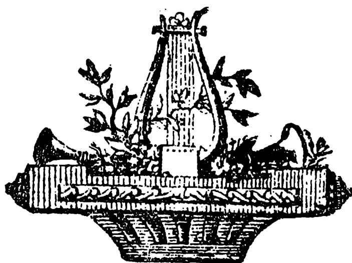
GRAMMATICĂ
ROMÂNEASCĂ

de

D. I. ELIAD'.

Dată la typar' cu cheltuial'a

D. COCONULUĬ SCARLAT' ROSET'.

1828

Cîte nu vor' avea această subtînsemnare, sînt fără voea mea.

I. ELIAD.

Către Dumnealuĭ marele Vornic'

GHEORGHIE GOLESCU

şi către Dumnealor' Domni Profesorĭ ai şcoalelor' naționale din Bucureştĭ.*

Domnilor', această Grammatică dela început' am' -avut' cinste să o închin' cinstiteĭ[1] Soțietățĭ literale Rumîneştĭ ce s'a început' în casele dumnealuĭ Mareluĭ Logofăt' Constandin' Golescu. Acuma însă crez' din pricin'a vremilor' celor' pline de neodihnă, că va-fi încetat din nenorocire, adunarea ce se-făcea pentru îndreptarea limb'i; va-fi încetat' cu adevărat', dar mădulările eĭ sînt' în ființă şi cu aceleaşĭ sentimenturĭ, căldură, dorire şi silință, şi aşa norocit'a mea Grămmatică tot' înaintea lor' este addusă şi acum cînd îndrăsneşte a se-face cunoscută şi a intra în judicat'a tutulor' Rumînilor' celor' literațĭ. Persoanele cele maĭ alese ale aceştiĭ soțietățĭ, fără a vă o spune eŭ, ştițĭ Domni'a voastră bine că nu sînt' altele, de cît înşivă. Înşivă sînteţĭ cari şi lucrațĭ şi vărsațĭ sudorĭ şi simțițĭ a desea orĭ mîhnirĭ amare ale sufletuluĭ pentru literatur'a Rumînească; voĭ compunețĭ şi traducețĭ, Geografiĭ Istoriĭ, Filosofie, Matematică, şi Legĭ; ostenelile cele nepregetătoare ale Dumnealuĭ Mareluĭ Vornic' Gheor-

---

Notă. Textul gramaticii este însoțit de n o t e de subsol: cele care aparțin lui Heliade sînt introduse, ca şi în textul original, prin asterisc * sau cifră arabă între paranteze: (1); cele ale ediției sînt precedate de cifre arabe *fără paranteze*: 1.

[1] cistiteĭ.

Gheorghie Golescu va-maĭ desăvîrşi şi lumina limb'a şi maĭ bine în Grămmatic'a şi dicsionerul' săŭ, prin cercetarea cu de amăruntul' ce face părţilor' cuvîntuluĭ; Al vostru vot' trăgea şi maĭ mult' în norocitele adunărĭ ce se-făcea; voĭ aţĭ şi curăţit'o cînd a intrat' în dreapt'a voastră cercetare; voĭ dar acuma priimiţi o cînd vine înaintea voastră şi făceţi o cunoscută la toţĭ ceĭ ce vor'-voi să o judice. Simţiţĭ pentru dînsa ace̯asta că este fiŭ al' însuşĭ şcol'i unde voĭ sînteţĭ alţ'i Eforĭ şi alţ'i Profesorĭ. Ea aci s'a-născut'; această şcoală i̯a fost' le̯agănul' săŭ, aci a crescut', aci s'a-pus' în lucrare, aci s'a cercetat' de voĭ, unde mi aţĭ fost' tovarăşĭ, îndreptătorĭ şi curăţitorĭ gîndurilor' şi judicăţilor' mele. Simţiţĭ că de sînt' astăzĭ Rumînĭ car'i aŭ îmvăţat' chiar Grămmatică Rumînească maĭ întîiu, şi acuma îmvaţă şi eĭ pe alţ'i; această Grămmatică aŭ îmvăţat' şi aŭ cunoscut' maĭ întîiŭ: în Craiov'a, în Slatin'a şi şcol'a voastră, ea este de şase anĭ acuma între mîĭnile şcolarilor'. Eŭ acuma spuiŭ aceea ce este şi orĭ cine vede că eŭ mă cam laud', dar fie, că pentru schimb' şi răsplătire vă laud' şi pe voĭ. Şi vă spuiŭ pă simplul' adevăr', că de ştiam' în Bucureştĭ alte persoane maĭ vrednice şi maĭ îmfocate decît' voĭ, atuncĭ negreşit' la dînsele închinam' Grămmatica mea.

Al Dumne̯avoastră
conlucrător' şi
frate

I. E.

PREFAŢĂ.

Eĭ! dar ce fel' de carte e asta?!!! uĭtete minune!!! aci lipsesc' o grămadă de slove! ăştia[1] vor' să ne lase săracĭ! Aci fălosul' şi purtătorul' de Ortografie и, lipseşte; măreţul' şi îngîmfatul' ѡ, asemenea; оу cel' bogat' de[2] loc' nu se maĭ vede! în loc' de ѣ, unde şi unde se-vede ea; în loc' de ю, іꙋ! Vaĭ de mine ce grosime şi mojîcie!!! ĭa te uĭtă că ăştia şi pe delicatul' şi plinul' de dulceaţă θ 'laŭ scos'! nu zăŭ ăştia sînt' Rumânĭ groşĭ bădăranĭ dela ţară, nu vor' să aĭbă cît' de puţină Evghenie[3] pă dînşi! dar ce văz'! eĭ în loc' de ξ, pun' кс; în loc' de ѱ, пс! Sîntŭ vrednicĭ de rîs'[4] întru adevăr'! Vedeţĭ lucrurĭ copilereştĭ! vedeţĭ eresurĭ! vedeţĭ nesocotinţĭ! toată lumea se-sileşte din ce maĭ are să maĭ adaoge şi să se-maĭ înbogăţească, dar eĭ! ĭa uitaţivă că şi din ce maĭ avem' vor' să maĭ lepede!... Aĭt'! s'a stricat'!! s'aaa-duuus' acum şi limb'a!! eĭ aŭ lepădat' şi ocsiile! şi psili! şi! şi dasia!!! o drăguţele, ca de ele de nimic' nu mi pare aşa de răŭ, că par' că era nişte floricele! oamenilor' fără gust', fără ĭeac' de Ortografie! dar,? cine v'a-pus' pe voĭ să vă arătaţĭ maĭ iscusiţĭ de cît' atîţea înţelepţĭ bătrînĭ;? voĭ v'aţĭ găsit' să stricaţĭ aceea ce aŭ găsit cu cale atîţea inşĭ, şi nu ca voĭ, ci alt' fel' de învăţaţĭ! şi apoĭ,? nu ştiţĭ voĭ că obiceiul' este bătrîn', şi că trebue să pur-

[1] a.
[2] în.
[3] Ey—
[4] răs.

purtaţĭ cinste[1] şi sfială către dînsul'. Păcat' de Dumnezeŭ să se-ducă atîtea slove!!!

Aşa Domnule s'aŭ dus', şi acuma dumneata să fiĭ sănătos': ele s'aŭ dus' şi nu se-vor' maĭ întoarce, căcĭ le a-gonit' o soţietate întreagă, le a-gonit' însuşĭ dreptul cuvînt'. Şi Dumneata, Domnule, maĭ stîmpără'ţĭ furi'a puţin' şi gîndeşte maĭ bine ce va să zică o soţietate şi ce aŭ făcut' soţietăţile în lume, ca să ştiĭ către cine îţĭ îndreptezĭ cuvîntul', şi după ce veĭ începe acunoaşte ce va să zică unu, şi ce va să zică o soţietate, ascultă glasul' eĭ cel' serios' liniştit' şi fără atîtea strigărĭ şi mirărĭ lungĭ; învaţă că glasul' soţietăţ'i este glasul' norodului, şi că ea poartă şi îmfăţoşază persoan'a obşt'i.

Nevoea a-făcut' pre oamenĭ să 'şĭ afle cele ce le era de trebuinţă: cînd oamen'i aŭ aflat' maĭ întîiŭ slovele, aŭ băgat' de seamă cîte sunete şi cîte glasurĭ sînt' în limb'a lor', şi aşa aŭ hotărît' pentru fieşte care sunet' şi pentru fieşte care glas' cîte un' semn', adică cîte o slovă. Aşa aŭ făcut toate neamurile cînd aŭ vrut', să scape de semnele Ieroglifice, şi aşa aŭ făcut', pe urmă după dînsele şi Grec'i: eĭ aŭ addus' maĭ întîiu din Fenici'a 17 slove, pe urmă aŭ-văzut' că în limb'a lor' nu le era destule acestea şi aşa aŭ maĭ adăogat' treĭ, şi în sfîrşit' patru: adică aŭ văzut' că în limb'a lor', de multe orĭ pe o, îl' răspund' maĭ lung' şi aşa văzînd' că preţueşte maĭ ca doĭ o, aŭ hotărît' să 'l

maĭ

[1] ciste.

maĭ lungească, şi înţelepţeşte 'l aŭ scris' aşa ω, adică ca doĭ o unul lîngă altul', aŭ-văzut' iară că pre ε de multe orĭ îl citesc' maĭ lung', şi şi pe dînsul' cînd a-fost' lung' aŭ hotărît' să 'l scrie aşa εɜ adică ca doĭ ε faţă în faţă [1] (*), pe urmă din vreme în vreme începînd' a se-pierde pronunţi'a a veche a Grecilor', ceĭ maĭ noĭ aŭ socotit' că aceştĭ doi ε sînt' doi i, şi 'l aŭ scris' aşa н, numindul' Ita, saŭ i lung'. Să venim' iarăşĭ la vechimie: Grec'i ceĭ vechĭ pînă nu aflaseră pe ȣ, scria în locul' luĭ pe υ; dar maĭ pe urmă văzînd' că pot' să ajungă la multe regulĭ din pricin'a încurcătur'i, căcĭ une-orĭ trebuia să 'l citească ca ȣ, pre cum βύλομαι, în loc' de βȣ́λομαι; alte orĭ ca β, precum εὐλογῶ (**); alte orĭ ca φ, precum εὔθυμος, şi alte orĭ ca ί, precum ὑπερίφανος; aŭ hotărît', ca cînd se-va-răspunde cu ȣ, să 'l scrie ca doĭ υ, adică unul preste altul' aşa $\overset{\upsilon}{\upsilon}$, şi pe urmă asfel ȣ, care apoĭ a dat' pricină celor' noĭ să gîndească că este o şi υ, şi aşa îl numesc' pînă astăzĭ.

Cînd aŭ vrut' eĭ, pînă nu aflase pe ζ, să scrie ζωή, scria σδωή, care iaŭ silit' să afle altă slovă pe care o aŭ numit' ζῆτα şčl. pînă cînd 'şĭ aŭ împlinit' numărul' cu care scria şi îşĭ făcea trebuinţ'a: şi pînă cînd limb'a

lor'

(*) Asfel se-găseşte η scris' în inscripţiile ale vechĭ prin piatră şi în altele, şi şi Latin'i Eta îl pronunţiază, iar nu Ita, a-căror' limbă, este o Dorică schimbată.

(**) Vezĭ pe β latinesc' că se-scrie aşa *v*.

[1] faţa.

lor’ era vie, şi o îmvăţa fii dela părinţĭ, n’avea trebuinţă nicĭ de ocsiĭ, nicĭ de variĭ, nicĭ de perispomenĭ, nicĭ de psili, nicĭ de dasiĭ, nicĭ de nimic’ ce nu le trebuia; iar după ce maĭ pe urmă aŭ început’ a-veni alte limbĭ preste dînşi, şi eĭ a se-amesteca cu dînsele, a-început’ a se-pierde şi pronunţi’a limb’i lor’, pe care maĭ întîiŭ, cînd intra cineva în Aten’a, i se-părea că o aude cîntînduse. Aceasta văzînduo ceĭ maĭ îmvăţaţĭ, ca să nu se-piarză acea armonie plăcută a limb’i, aŭ început’ a se-gîndi pentru mijloacele ca să o păstreze, şi aşa aŭ aflat’ προσωδία, semnele acestea: (’) ψυλη, (‘) δασεῖα, (’) ὀξεῖα, (‘) βαρεῖα, (~) περισπομένη, adică aŭ văzut’ că vocalele saŭ glasnicile la început’ secitesc une-orĭ maĭ subţirĭ şi alte orĭ maĭ groase, şi spre deosebire le aŭ pus’ cîte un’ semn’ d’a-supra; precum οἶχος d’asupra are alt’ semn’ şi οἶυος altu: pentru că negreşit’ cel de adoilea οι s’a-citit maĭ gros’ care ne o arată însuşĭ limb’a latinească, ce această zicere o are împrumutată dela Grecĭ, precum şi altele multe, şi în care se-citeşte aşa *vinum* [1] şi noĭ pe urmă v i n ŭ. Într’ acest’ chip’ (‘) δασεῖα saŭ groas’a cîte o dată se-asemăna cu β, cîte o dată cu *h* saŭ cu χ, precum la ἥρως ὑποπριτής, pe care latin’i şi Europen’i le pronunţiază *herous*[2], *hypocrita*[3], adică heroŭ, hypocrit’; şi alte orĭ ca φ, precum la ὑὸς pe care noĭ îl pronunţiem’ fios şi după natur’a limb’i fiŭ. Şi fiind’ că aceste doă semne se-citesc’ saŭ să răsuflă oare cum din gît’, cu dreptul’ eĭ le aŭ numit’ πνεύματα[4], adică d u h u r ĭ.

---

[1], [2], [3] Cu caractere latine în text.
[4] πεύματα.

Aŭ văzut' iară pre la mijlocul' zicerilor' că, vocalele se-citescŭ une-orĭ maĭ ascuţite, alte orĭ maĭ apăsate, şi pela sfîrşit' de multe orĭ maĭ grele; şi spre deosebire aŭ aflat' pre aste'lalte treĭ semne, pe care le aŭ numit' ὀξεῖα (ascuţită), βαρεῖα (grea), şi περισπομένη (apăsată), nu maĭ ca să se-pestreze prosodi'a adică cîntarea zicerilor', pe care cu toată osteneal'a lor' cea vrednică de cinste, vremea tot' o a-pierdut', şi semnele acestea acum rămaseră numaĭ de un' obiceiŭ la Grecĭ, şi cîte o dată ca să ne arate deosebirea înţelesuluĭ zicerilor', ce acum se-citesc' tot' într' un' fel', pierzînduse pronunţi'a, şi atuncĭ fieşte-care îşĭ avea pronunţi'a sa.

Asfel' aŭ fost' cu aflarea slovelor' la Grecĭ; asfel' după dînş'i aŭ făcut' şi Latin'i priimind' numaĭ cele ce le aŭ trebuit'; asfel', şi încă şi maĭ înţelepţeşte Italien'i; asfel' şi toate naţiile cele înţelepte şi gînditoare într' această pricină ce aŭ umblat' numaĭ după ce le a-trebuit'; asfel' a-trebuit' fireşte să urmăm' şi noĭ: dar fiind' că cînd am' început' a-ne întrebuinţa cu slovele cele slavoneştĭ, a fost' tocmaĭ în vremea cînd turburările, neodihnile, fugile, şi răsboaele ce aveam' cu vrăjmaş'i noştri, nu ne da pas' să ne gîndim' de alte lucrurĭ maĭ interesătoare, ne cum de acest' bagatel'; de aceea pînă maĭ de unăzĭ, cîte slove aŭ avut' Slav'i, noĭ le grămădeam' cu loc' fără locŭ[1] prin cărţile noastre; ni se părea că tot' un'a poate să fie ortografi'a slavă cu ortografi'a noastră, şi că printr'însa dăm' o strălucire lim-

[1] lorĭ.

limb'i noastre, puindu i o năpaste în spinare.

Apoĭ cînd am'-început a-îmvăța și grecește, și am'-văzut' cu cît' sîntem' noĭ maĭ pre sus' de cît' mulțimea cînd știm' unde să scrim' ω, unde o; unde η, ι, υ, ει, οι; unde ε, unde αι, și cînd' scrim' pe ῥ cu dasia; și a ne îngîmfa între noĭ și a-rîde de ceĭ ce nu știa să scrie ca noĭ, și a gîndi că îĭ întrecem' noĭ cu mult' printr' această mărginită știință a noastră, de atuncĭ cu dasil'a am'-început' a-subjuga nenorocit'a noastră limbă să se- îmbrace în niște haĭne de arlechen' și cu totul' streine și ne potrivite cu firea eĭ.

Noĭ nu cunoaștem' ce va să zică o și i lung' și scurt': noĭ de vom'-scri om' saŭ așa saŭ asfel' ωμ, tot' om' va-să zică; de vom' scri f i i n ț ă saŭ așa, saŭ fїнță, tot' ființă va[1] să zică, și așa fără nicĭ un' cuvînt' facem' pre ne vinovat'a tinerime, vremea, în care poate să îmvețe alte lucrurĭ folositoare să o piarză îmvățînd' aceea ce capríci'a noastră a-găsit' cu cale fără nicĭ un' cuvînt' de săvîrșit'. I̯ată treabă și facere de bine!

Pentru ȣ, noĭ unul' cunoaștem' în limb'a noastră, și și pe acesta trebue să 'l cunoaștem' de o singură slovă i̯ar nu de diftong', căutînd' însușĭ la firea luĭ, i̯ar nu la aceea cum îl scriŭ Grec'i; și pentru aceasta am' maĭ vorbit'.

Pre ѣ toată lumea îl' știe că este un' diftong', că diftongurile sînt' din doă vocale saŭ glasnice, și că vocalile din care el' stă,

sînt'

[1] fa.

sînt' ε și α; apoĭ,? ce greșală face cineva de va pune în loc' de ѣ, εα care prețuește tot' cît' dînsul';? cine poate să pronunțieze pe e a, alt' fel' de cît' cum este, știindu'l maĭ vîrtos' că este și diftong'.

În cît' pentru diftongul' iȣ (iu), care pînă acum se-scria ю (cu totul' înprotivă după cum se-citește), pentru dînsul cercetează mă rog' pronunți'a, și ea îțĭ va arăta că oamen'i car'i vor' să scrie după cum vorbesc', nu fac' nicĭ de cum asfel' de greșale ce nu se-îmvoesc' cu dreptul' cuvînt'; saŭ daca din nenorocire, prejudicățile, care din mic'a copilărie 'ți aŭ fost' stăpîne, nu te lasă să judicĭ sănătos' și bărbătește, ia un' copil' care nicĭ de cum' să nu cunoască slovele, și îmvață'l să cunoască numaĭ glasnicile și neglasnicile, fără a-amesteca și diftongh'i; ziĭ să scrie i u, și veĭ vedea cum se-gîndește și cum îșĭ mișcă buzele cele tinere alăturînd' și despărțind' în gîndul' săŭ glasnicile, pînă cînd în sfîrșit' îl veĭ vedea că îșĭ ardică capul' și îțĭ caută în ochĭ, arătîndu'țĭ ceea ce a făcut', și așa poate atuncĭ te veĭ rușina cunoscînd' că știe să se-gîndească maĭ bine de cît' Dumneata, saŭ daca nu, îl' veĭ vedea că scrie ȣ, în loc' de iȣ, iar ю nicĭ odată.

?Voeștĭ să subțiezĭ pe Rumînĭ și să'ĭ facĭ delicațĭ prin θ cel vestit' de atîta vreme prin cărțile Rumîneștĭ. Pentru aceasta îmvață că limb'a și oamen'i nu se-subțiază prin pelticimea limb'i: eĭ aŭ trebuință de ideĭ, de cunoștințĭ și de ecsperiență ca să se-subțieze. În toa-

)(* tă

tă limb'a noastră nu găsim' o zicere care se-coprinză pe acest' θ, ba încă de și avem' în limb'a noastră vre o vorbă împrumutată dela Grecĭ care să aĭbă în sine pe θ, rumîn'i nu 'l citesc' de cît' ca pe t, saŭ cari voesc' să se-pocească, aceia îl citesc' ft. Rumînul' zice Toader' saŭ Tudor' și Toma, ĭar nu θeodor' și θoma; și așa zic' și toate nęamurile Europ'i. Această slovă saŭ glăsuire θ, este născută în brațele căldur'i și moličun'i Asii și Afric'i, unde oamen'i vorbesc' din gît' maĭ mult' și din vîrful' limb'i ceĭ lățite de căldură: d'acolo aŭ venit' și Grec'i în Greci'a și de acolo aŭ și addus'o. În tot' locul' unde oamen'i sînt' sănătoșĭ și toate organele vorbir'i 'și [1] le aŭ întregĭ, desăvîrșite și sănătoase, acolo [2] acest' fel' de glăsuire ca θ, nu este socotită de cît' ca un' defet' saŭ o greșală a natur'i: un' acest' fel' de om' ce pronunțiază așa, trebue să aĭbă felurimĭ de adjective spre batjocoră precum: Peltic' găngav' și altele; așa dară,? cum poțĭ Dumneata să gîndeștĭ că poate nați'a noastră să se-nobileze prin defeturile și greșalele [3] natur'i.

În cît' pentru ξ și ψ, am' vorbit' că oamen'i ceĭ înțelepțĭ nicĭ o dată nu se-încarcă nicĭ nu se-îngreuiază cu acelea ce nu le trebue și nu le adduce nicĭ o înlesnire și nicĭ un' folos'. Noĭ prea bine putem' să scrim' în locul' luĭ ξ pe к с (c s), și în locul' luĭ ψ, pe пс (p s), fără nicĭ o schimbare a pronunți'i. Dar ĭată nevoea! că Dumneata zicĭ „că cînd putem' să scrim' cu o slovă,? pentru ce să scrim cu doă." Și eŭ

---

[1] șĭ.
[2] acolo o.
[3] grașalele.

eŭ zic' ȋară, că cînd putem' cu maĭ puţine slove să ne slujim',? pentru ce să ne îngreuiem' cu maĭ multe şi să încărcăm' alfabetul' nostru. Ce minune! vezĭ cum ne potrivim' la vorbe? Atîta numaĭ păcat' că nu ne înţelegem', şi ca să ne putem' desluşi să luăm' vorb'a Dumitale, să 'ĭ facem' analysul' ca să vedem' ce folos' saŭ ce înlesnire poate să ȋasă din trînsa. Să zicem' că propoziţi'a saŭ regul'a dumitale este dreaptă, generală şi poate fi cuviinčoasă la toate întîmplările asemenea; apoĭ atuncĭ precum este bine în locul' luĭ cs să scrim' pe ζ, şi în locul' luĭ ps, pe ψ; este asemenea bine şi tot' cu acelaş' cuvînt' şi în locul' luĭ st, să aflăm', alt' semn'; în locul' luĭ cr, cl, dr, vl, str, scr, ..., alte semne asemenea, ca să scrim' maĭ bine în loc' de doă saŭ treĭ slove cu un'a. Şi ȋară mergînd' tot' cu acest' cuvînt' în locul' Syllabelor' maĭ bine ar-fi să se-afle cîte un semn' singur' şi deosebit': şi ca să prescurtăm' şi maĭ mult' în loc' de doă saŭ treĭ semne care însemnează syllabe, să scrim' unul', adică în locul' fieşte căria ziceri să avem' cîte un semn' saŭ o slovă precum sînt' numerile Arăpeştĭ şi semnele Zodiaculuĭ, unde în loc' de unu, doĭ, treĭ, patru..., scrim' 1, 2, 3, 4...., şi în loc' de Cumpănă scrim'[1] ♎, în loc' de Gemenĭ, scrim')-(şcl. aşa atuncea ne am'-face Chinezĭ şi cîte ziceri ar'-fi în limb'a noastră, atîtea şi slove ar'-trebui să avem', şi să ne trebuiască toată viaţ'a noastră ca să le îmvăţăm'. Apoĭ mergînd' treptat' şi

maĭ

[1] csrim.

maĭ 'nainte cu prescurtarea, ar' trebui în loc' de maĭ multe ziceri care fac' un cuvînt' să avem' numaĭ un' semn' pînă cînd ne vom' băga în întunecimea labyrintuluĭ Ieroglificilor' Eghyptuluĭ, despreţuind' şi nesocotind' ingeniosul' meşteşug' al' scrier'i. Şi în sfîrşit' ca să fie lucru de tot' lesne şi cum se-cade, să aflăm' maĭ bine în locul' uneĭ limbĭ întregĭ un' semn' să'l îmvăţăm' pe acela, şi să scăpăm' odată de a tot' îmvăţa şi a tot' scri atîtea slove şi atîtea ziceri. Şi iată folosul' cel' mare ce ese din propoziţi'a Dumitale. Acuma gîndesc' că ne am' înţeles'.

Dar bine, daca aţĭ hotărît' să lepădaţĭ pentru înlesnire slovele care aŭ tot' un' glas' şi tot' un' sunet',? pentru ce n'aţĭ lepădat' şi pe y, care are tot' un glas' cu [1] i. — Aci aĭdreptate domnule, şi prea filosoficeşte aĭ vorbit'. Acesta a fost' şi cuvîntul' şi hotărîrea soţietăţ'i: dar fiind' că această Grămmatică a-fost' prescrisă maĭ nainte de hotărîrea soţietăţ'i, a-rămas' de o cam dată aşa: însă pentru aceasta îţĭ făgăduesc' cinstit', că de va-avea grămmatic'a norocirea de a se-maĭ da încă odată în typar', veĭ vedea o curăţită şi de dînsul', ca să semene întru toate cu cea Italienească [2] bun'a eĭ sor'.

Dar pentru tonurĭ,? ce o să maĭ zicĭ; ? cum o să îmveţe copii să citească;? şi cum o să îmveţe strein'i limb'a noastră. — Asfel' cum îmvaţă şi pe a Latinească, Nemţească, Italienească şcl. Limb'a Grecească cu toate tonurile ce are, nicĭ de cum nu o îmvăţam'

---

[1] nu.

[2] Italienască.

ţam' noĭ maĭ lesne de cît' pe cea Latinească, Nemţească şčl. Nu ne fac' tonurile să pronunţiem' bine, ci deprinderea şi ştiinţ'a care avem' într'o limbă. Pune Dumneata doĭ inşĭ să citească greceşte unul' să cunoască limb'a şi altul nu, ci nu maĭ să ştie să citească, şi ascultă la dînşi. Cel' din tîiŭ va pronuncia bine şi frumos' nu pentru că limb'a este scrisă cu tonurĭ pe d'asupra, ci pentru că o a-îmvăţat', şi pentru dînsul tonurile sînt' indiferente; ar' putea să lipsească şi el tot' aşa să citească. Pe cel d'al doilea îl veĭ vedea că se-căzneşte şi cu toate semnele prosodii ce sînt' pe d'asupra, să scoaţă nişte sunete urîte, şi limb'a să suffere în gur'a luĭ. Limb'a cea vie care o îmvaţă fi'i dela părinţĭ n'are trebuinţă de tonurĭ. N'aŭ făcut' semnele prosodii limb'a, ci limb'a a dat' pricină oamenilor' să afle aceste semne cînd aŭ văzut' că cade şi îşĭ pierde pronunţi'a.

Meşteşugul' scrier'i este aflat' ca să ne înţelegemŭ şi cu ceĭ ce nu sînt' de faţă cu noĭ. De multe orĭ însă scrierea cea nedesăvîrşită a-pricinuit' comfuzie şi neînţelegere, care a stat' cea din tîiŭ pricină de a se-pune regulile Ortografii: tot' ce aduce ne-înţelegere, trebueşte lămurit'[1]. Şi aceasta a făcut' să se-nască atîtea semne ale prosodii şi ale puntuaţii. Dar fieşte ce limbă îşĭ are ortografi'a sa şi aceea a-stătut' maĭ norocită care s'a supus' la maĭ puţine regulĭ: Puntuaţi'a numaĭ a stătut' şi este tot' aceea la toate limbile; pentru că oameni[2] tot' într' un fel' se-gîndesc',

şi

[1] lă murit'.
[2] oamenĭ.

şi mişcările şi opririle lor' în vorbire sînt' tot' acelea. Cel' maĭ delicat' şi cu gîndire lucru în Ortografie şi care face cinste duhuluĭ omenesc' este Puntuaţi'a: ea desparte şi face chiare judicăţile noastre, arată şîrul' şi relaţi'a lor' şi ne face şi să înţelegem' şi să ne facem' înţeleşĭ în scrierile noastre; şi ea singură împlineşte sfîrşitul' pentru care s'aŭ aflat' regulile Ortografii, maĭ vîrtos' în limbile cele viĭ. Toate cele 'lalte nu sînt' de cît' o pedanterie şi o lipsă în gîndul' şi duhul' omenesc', adică un semn' de necunoştinţă a folosuluĭ şi sfîrşituluĭ Ortografii. Fraţ'i noştri Italienĭ foarte înţelepţĭ şi gînditorĭ aŭ cunoscut' ce le este de lipsă, şi care sînt' roadele pedantismuluĭ într' această materie: Pre dînşi şi drumul' păşir'i întru cunoştinţĭ al' duhuluĭ omenesc' trebue să urmăm' şi noĭ. Aci îndrăsnesc' [1] a-vorbi pentru fraţ'i noştri din Transilvani'a şi Banat' cari sînt' vrednicĭ de toată laud'a pentru ostenelile şi silinţ'a ce pun' pentru literatur'a Rumînească. Pentru Ortografi'a însă care voesc' să o întruducă scriind' cu [2] literile latineştĭ, bine ar' fi fost' să urmeze duhuluĭ Italienesc'; adică a scri după cum' vorbim'. Şi să nu se-ĭa după Ortografi'a Franceză şi Englezească care păzeşte derivaţi'a zicerilor', care este născută în veacurile Sholasticismuluĭ, şi de care chiar' singurĭ acum' ar' voi să se-scuture. Un meşteşug' [3] care voesc' să rămîe păstrat' numaĭ pentru ceĭ ce vor' avea norocire se-ştie Latineşte, şi fără nicĭ un' folos' aşa de mare în cît' să stea în cumpănă cu greutatea

tea

---

1 îndrănesc'.
2 nu.
3 meşteşut'.

tea și neînlesnirea. Cel' ce cunoaște limb'a Latinească știe că zicerea t i m p ŭ vine dela *tempus*[1] saŭ de va-fi scrisă *timpu*[2] saŭ de va-fi scrisă *tempu*[3]; asemenea și p r i m ă v a r'a este cunoscută de unde vine saŭ de va-fi scrisă *prima-vera*[4], saŭ de va-fi scrisă *prima-vara*[5] șčl. Pentru cel' ce nu cunoaște limb'a Latinească este înzadar' orĭ cum vor'-fĭ scrise zicerile, căcĭ mijlocul' scrier'i nu poate să'l facă să cunoască isvorul', cînd el nicĭ o dată n'a fostŭ acolo. Așa dară, ? pentru ce să nu scrim' după cum pronunțiem', cînd scrim' pentru ceĭ car'i trăesc' iar nu pentru ceĭ morțĭ. Roman'i strămoș'i noștri scria după cum pronunția; Ciceron, Virgilie și ceilalțĭ autorĭ nu aŭ scris' faptele lor' pentru Roman'i ce aŭ trăit' pre vremea luĭ Romulŭ și Brutŭ, ci pentru contimporan'i săĭ. Asemenea și noĭ nu scrim' pentru strămoși noștri pe cari 'ia addus' Marele Traian aci, ci pentru contimporan'i noștri, și nu trebue să'ĭ căznim' și să'ĭ muncim' atîta pînă să neînțeleagă, și să le luăm' dreptul' de a'șĭ scri limb'a, rămîind' pe seama numaĭ celor ce știŭ Latinește și celor' ce în toată viaț'a lor' vor' sta cu dicsionerul' în mînă.

Ia să lăsăm' acestea că eŭ aci nu te înțeleg', vino de'mĭ spune mie de cele maĭ dinainte; spune'mĭ pentru cum am scris' pînă acum, ? ce facețĭ voĭ ăștia iscusiț'i ce ațĭ eșit' acum cu filosofiile voastre, ? ce facețĭ obiceiuluĭ. — Este adevărat, Domnule, că obiceiul' este bătrîn' și că el' nu se-strică așa lesne: însă eŭ nu știŭ pentru care obiceiŭ îmĭ vorbeștĭ; pentru că

de

[1], [2], [3], [4], [5]. *Cu litere latine în text.*

de veĭ să zicĭ de scrisorile de mînă, aci pă nicĭ unul' nu văz' scriind' ca pe cel' al alt': un'i scriŭ fiнnd, alţ'i[1] fннnd', uni scriŭ viaţă, alţ'i viѧţă, alţi vнѧţă şi alţ'i cum le vine; un'i scriŭ făcătωr alţ'i[2] făcător, alţ'i făcătωrю; un'i scriŭ Ilĭe, alţ'i нlнe; uni scriŭ cu tonurĭ, alţ'i fără tonurĭ şi alţ'i cu tonurĭ cu cîrligele şi cu picăturĭ la toată Syllab'a şi la toată slov'a, şčl. De vreĭ să vorbeştĭ de cărţile typărite, să aducem' înainte toate ediţiile cărţilor' şi vom' vedea că nicĭ un'a nu se-aseamănă cu ceilaltă în Ortografie, ci din protivă, că fieşte-cine a-scris' după cum i s'a părut', fără nicĭ o regulă şi fără nicĭ un' obiceiŭ. Apoĭ acuma? ce să numim' noĭ obiceiŭ. Poate[3] că veĭ zice, ĭa numaĭ aşa, să aruncăm' unde şi unde de poftă măcar cîte un ω şi cîte un н şi cîte un' cîrligel' d'asupra glasnicilor' cînd sînt înainte, pentru[4] că stă frumos' şi pentru că frate dragă, aşa scriŭ şi Greci şi aşa a-fost obiceiul' de a se-presăra unde şi unde. Domnule, aceasta n'are alt' nume de cît' obiceiŭ de a nu se-gîndi, saŭ maĭ bine obiceiul' nerozilor'(*). La aceasta vrednicul' de pomenire

Dum-

(*) Reverenţi'a sa Domnul' Teologul' absolut' şi Protopop' Nicolae Maniu de Montan' a-făcut' o Ortoepie Latinească Rumînească Nemţească şi Ungurească pre care a şi dat' o la lumină la anul' 1826. Întrînsa, pentru înlesnire, la început' cînd vorbeşte

de

[1] aliţ'i.
[2] alc'i.
[3] Pote.
[4] prentru.

Dumnealuĭ Marele Ban' Ioan' Văcărescul' al' doilea scriitor' de Grămmatică Rumînească destulă osteneală a-simțit' și 'șa-pus' toată silinț'a să afle acest' obiceiŭ și să'l pue în regulĭ dar' nicĭ singur' n'a putut' să'l afle din pricin'a celor' maĭ sus' zise și după cum singur' o mărturisește, nicĭ ceĭ următorĭ n'aŭ putut' să urmeze regulilor' sale; pentru că cîțĭ maĭ pe urmă aŭ scris' și aŭ typărit' cărțĭ, aŭ urmat' tot' vestitului acela obiceiŭ de care te ții Dumneata.

Eĭ! de astea de ale voastre spuĭ tu multe, dar eŭ nu voiŭ să știŭ; eŭ nu 'mĭ es' din cele ce am' apucat', și la părinți meĭ nicĭ n'am pomenit' asfel' de nimicurĭ: cum aŭ fost' eĭ, așa o să fiŭ și eŭ, și spunețĭ și scornițĭ voĭ iscusiților', cîte vețĭ vrea. — Bine facĭ Domnule,

---

de slove, maĭ întîiŭ are pre cele glasnice, pre urmă pe neglasnicele puind' din ele maĭ întîiŭ pre cele maĭ lesne de scris' și așa pîșaște către cele maĭ grele, și în sfîrșit' are diftongh'i. Această carte folositoare intrînd' în mîinile a multora aci în Transilvani'a aŭ început' mulțĭ al' defăima cu nume de Raționalist' și Ateŭ, căcĭ a stricat' rîndul' slovelor', și HRISTOS în Evanghelie zice: „Eŭ sînt' alfa[1] și omega“ adică începutul' și sfîrșitul'; și sfinți'a sa pentru aceasta daca era Creștin' adevărat', trebuia să pue pe alfa în capul' slovelor' și pe omega la sfîrșit'. Apoĭ iaca treabă!

---

[1] afla.

nule, ținete, te rugăm', de dînsele ca orbul' de gard', și rămîĭ tot' în cele ce aĭ apucat', căcĭ pentru Dumneata nicĭ nu se-ostenește cineva. Toate cîte fac' și scriŭ oamen'i astăzĭ nu sînt' pentru noĭ în cari aŭ prins' rădăcină ruginoasele și de Dumnezeŭ blestematele prejudecățĭ, pre care numaĭ moartea din preună cu ființ'a noastră le va-curăța, nu sînt' zic' pentru noĭ ci pentru simpl'a și nevinovat'a tinerime: ea este floarea [1] omenir'i și dintr'însa se-așteaptă și rodul'. Toate prefacerile și întocmirile cele bune ce s'aŭ făcut' dela începutul' lum'i pînă astăzĭ, nu s'aŭ așăzat' nicĭ pentru ceĭ cari aŭ murit', nicĭ pentru ceĭ ce era de față, ci pentru ceĭ ce se-gătea să fie și pentru ceĭ fiitorĭ. Moisi nu a întocmit' legile sale pentru bătrîn'i cari se-gătea să moară, și pe cari el' îĭ hrănea cu mană cerească, și eĭ nu putea să uĭte ceap'a și usturoiul' Eghyptuluĭ și mîncările cu care se-îndopa la jărtfile Idoleștĭ; ci pentru prunc'i și strănepoț'i lor'. HRISTOS mîntuitorul' nostru nu a-îmvățat' sfînt'a sa lege pe Cărturarĭ nicĭ pre Fariseĭ, ci pre prunc'i ceĭ micĭ și pre ceĭ ce aŭ venit' în starea pruncilor' la nevinovăție; el' nu 'și a-ales' ucenici săĭ din Fariseĭ; el' n'a-zis' nicĭ An'i nicĭ Caiaf'i Vino după mine, ci luĭ Petru care era pescar' și nu știa să tîlmăcească legea luĭ Moisi pe dos', ci curat' și nevinovat' ca prunc'i fără [2] a se-îngîmfa întru știință, asculta cuvîntul' luĭ și se-lua după dînsul'. Sfinț'i Apostolĭ n'aŭ propăvăduit' Evanghelia luĭ HRISTOS Popilor' Idoleștĭ cari îmvita pre împăraţĭ și lumea ca săĭ ommoare și pre dîn-

[1] florea.
[2] fără.

dînși și pre ceĭ ce asculta cuvintele lor'. Pînă la anul' 1440 oameni scria cărțile tot' cu mîn'a, ne fiind' pînă atuncĭ aflat'[1] typarul', și prinurmare cărțile era foarte rare și din pricin'a scumpet'i și din pricin'a greutăț'i pînă a fi scrise. Cel' din tîiŭ carele a-aflat'[1] typarul' a-fost' Ioan Gutemberg', ajutorat' de Doctorul' Ioan' Faust', la Mayența, după ce 'ș aŭ cheltuit' toată starea și averea lor'. Cea de adoilea carte dată în typar' și maĭ desăvîrșită afost' Bibli'a latinește in folio la anul' 1462 care s'a împrăștiat' în toată Europ'a. Pe vremea aceea era în Paris' precum și în toată Europ'a niște oamenĭ care nu voia să 'șĭ cunoască pre fii lor'... Aceștia maĭ cu seamă era copietor'i cărților', și Bibliile le vindea pînă la 500 galbenĭ un'a. Cînd s' a-ivit' vrednicul' de toată adducerea a minte Doctorul' Ioan' Faust' în Paris' cu Bibliile sale care le vindea maĭ întîiŭ 60 și pe urmă 30 de talere una; aceștĭ neguțătorĭ vechĭ aŭ început' a-striga că acest' meșteșug' de ase-face cărțile așa lesne este aflat' în Iad', și că acel' bun' om' are prieteșug' și tovărășie cu drac'i, și este fermecător': pentru care îmvita pre oamenĭ să nu priimească cărțile luĭ, pînă cînd în sfîrșit', după ce'l aŭ omorît eĭ poate, aŭ scornit că draci de viŭ 'laŭ sfîșiat'[2] și laŭ răpit' în Iad'(*). Așa aceștĭ oamenĭ, cărora le este datoare omenirea luminarea eĭ și pîșirea cea iute a știinților către desăvîrși-
re

(*) Aci fieşte cine poate ghici cine aŭ fost' drac'i cari 'laŭ sfîșiat'[3] de viŭ.

[1] a-flat'.
[2],[3] sfișiat'.

re, nu 'șĭ aŭ cheltuit' starea, averea și viaț'a lor în aflarea acestuĭ meșteșug' pentru acest' fel' de oamenĭ, cari voia să rămîe omenirea întru neștiință, să asculte în gurile lor' ca în oraclu și să le cumpere cărțile lor' după prețul' cel' păgînesc' ce eĭ îl punea; ci pentru ceĭ viitorĭ noĭ și pentru strenepoț'i omeniri, cari gustă din roadele ostenelilor' și meșteșuguluĭ lor' și cu lacrămĭ îșĭ adduc' aminte de dînși. Eroul' și luminătorul' Rusii Petru cel Mare n'a așăzat' regulile și întocmirile sale pentru împrotivnic'i Strelițĭ ce voia să stingă făcli'a cunoștinților' și a slavi ce el purta, ci pentru slăviț'i săĭ strenepoțĭ cari s'aŭ mărit' și s'aŭ fericit' prin păzirea și desăvîrșirea așăzămîntilor' sale șčl. șčl. Așadar iarășĭ o maĭ zic' că nu pentru noĭ se-fac' și se-scriŭ cele din zioa de astăzĭ, ci pentru fii și strenepoț'i noștri.

?Și ce lucrurĭ se-fac,? Și ce lucrurĭ se-scriŭ. — S'a-făcut' Școală prin care se-slăvește nați'a și cei ce aŭ întemeiat'o (și aci este vremea a-arăta pre Dumnealuĭ Marele Ban' Constandin' Bălăceanu Protectorul' și Apărătorul' Școalelor' Rumîneștĭ, care cu ostenelĭ le a-început', și iarășĭ prin ostenelĭ, cu pieptul' și brațul' săŭ cel' Rumînesc' și viteaz' le apără și le păzește pînă în zioa de astezĭ de toțĭ înprotivnic'i cari vor' să se-atingă de dînsele, să le dărapene și să le schimbe numele); s'a făcut Filosofi'a rodul' ceruluĭ în limb'a Rumînească[1]; se-îmvață Legile și dreptatea în limb'a Rumînească; se-îmvață Mate-ma-

[1] Rumenească.

matic'a, Geografi'a şi Istori'a în limb'a Rumîneascâ; este catedră în Şcoală în care se-cercetează şi se-îmvaţă limb'a Rumînească[1]; Metodul' luĭ Lancaster' prin care îmvaţă Angli'a, Franţ'a şi Rusi'a carte, este întrudus' în limb'a Rumănească; sînt atîţea fraţĭ Profesorĭ cari scriŭ, traduc', şi se-ostenesc' pentru folosul' şi cultur'a limb'i şi a naţii; sînt' atîţea Boerĭ îmflăcăraţĭ cari lucrează şi jărtfesc' pentru folosul' obşt'i: Dumnealuĭ Marele Ban' Barbu Văcărescu a-dăruit' venitul' Bănii dupe un an' (la 90 000 leĭ aproape) Şcoalelor'; şi toate acestea tot' pentru luminarea şi îndreptarea tinerilor', iar nu pentru noĭ cari nu voim' să cunoaştem' Filosofi'a şi mîntuitorul' eĭ glas'; nu pentru noĭ pre cari cu lacrămĭ ne roagă nevinovat'a tinerime, să rămînem' în cele ce am' apucat', să ne hrănim' cu dînsele, să le cugetăm', să le lăudăm' daca voim', şi pe dînsa să o lăsăm' în pace din preună cu făcător'i săĭ de bine; să ne fie milă de dînsa şi de vremea eĭ pe care o pierde, şi pe care noĭ o stingem' şi o ommorîm': Ne zice să vedem' că Dumnezeŭ 'şĭ a-întors' ochiul săŭ şi către noĭ, şi a-arătat' drumul' care duce la slavă, cinste, şi fericire celor' maĭ înţelepţi şi îmfocaţĭ din naţi'a noastră; eĭ 'l aŭ destupat' cu mare muncă şi osteneală, şi aŭ îndreptat'o să meargă pe dînsul'; ne roagă să vedem' şi să cunoaştem' această milă şi îndurare Dumnezeiască şi să nu voim' a-ne face de o potrivă cu Diavolul' care pizmueşte şi pune stavilă fericireĭ şi bineluĭ omenesc', să nu ne ase-

[1] Rumenească.

asemănăm'. luĭ voind' a o opri şi a o abate din drumul' care a-apucat'; ne zice în sfîrşit' să ne ardicăm' och'i în sus', să vedem' dreptatea şi răsplătirea ceruluĭ preste capetele celor' ce aŭ vrut' să oprească şi să ommoare binele omenir'i; să vedem' ce nume aŭ, şi cum' îşĭ adduce lumea aminte de răsticnitor'i MÎNTUITORULUI nostru, cum de otrăvitor'i luĭ Socrat' cum de muncitor'i Sfinţilor' Marturĭ şi de toţĭ înrăutăţiţ'i ce aŭ stătut' dela începutul' lum'i pînă acum'. Fie, ca numaĭ pînă aci să fie înprotivirea noastră, şi să dăm' linişte şi odihnă o dată celor' ce voesc' şi lucrează binele; lasă Domnule toată răutatea, pizma, şi interesul' care sînt' rodurile Iaduluĭ, lasăle şi uneşte'ţĭ gîndul' cu al' tutulor'[1] Rumînilor', zi cu eĭ toţĭ din preună: „Fie bine cuvîntată toată tinerimea, coboarăse mil'a şi fericirea ceruluĭ preste dînsa; slăveascăse naţi'a Rumînească; îmulţeascăse ceĭ ce o apără şi o ajută; stingăse numărul' celor' ce voesc' să odărapene; stingăse cu sunetŭ numele lor' din cartea pomenir'i şi a vieţ'i; pîşască cu repezičune sfînt'a filosofie şi ştiinţile dela marginile pămîntuluĭ pînă la cele 'lalte, întinzăse şi îmulţeascăse şi în nenorocit'a noastră Patrie; fie bine priimite ca să rămîe şi să se-večniceze între noĭ".

Acuma fie o pace şi înceteze disput'a ca să vorbim' pentru Grămmatică şi limb'a Rumînească. Limb'a este mijlocul' prin care ne arătăm' ideile şi cugetările noastre: acela ce cunoaşte şi ştie maĭ multe lucrurĭ, a aceluia limbă

[1] tututulor'.

bă este și maĭ bogată de vorbe și maĭ plăcută. Pruncul' cînd este în brațele și la pieptul' maĭc'i sale, alte vorbe și numirĭ nu știe, de cît' numaĭ a lucrurilor' ce sînt' pre lîngă dînsul' în casă: știe să zică m a m ă, t a t ă, p a p ă, a p ă șčl. După ce se-maĭ mărește și începe a-vedea și a cunoaște și lucrurile de prin curte, începe a-îmvăța și numirile cu care se-numesc' acele lucrurĭ, și limb'a luĭ maĭ crește și se-maĭ îmmulțește. Cînd se-adună cu ceĭ de o potrivă cu dînsul', acolo îmvață alte vorbe care nu le știa: a-le jocurilor' și ale jucăriilor'; cînd merge la școală, acolo ĭarășĭ îmvață alte numirĭ a-le lucrurilor' ce acuma poate le vede întîiŭ; după ce vine în vîrstă și începe a-îmvăța saŭ un' meșteșug' saŭ o știință cu care să trăiască în lume, aci din preună cu lucrurile ĭarășĭ maĭ îmvață și alte numirĭ care pînă acum nu le știa, cu toate că era în limb'a sa, și așa cu cît' crește și vede maĭ multe lucrurĭ și se-adună cu lumea maĭ mult', cu atîta limb'a luĭ se-maĭ îmfrumusețează și se-desăvîrșaște. Merge la plugar' și vede alte instrumente și alte numirĭ, merge la lemnar' asemenea; merge la zidar', la fierar', la croitor', la cojocar', la cizmar', asemenea ščl. Va să zică dară, că fieşte-care meșteșug' și știință ĭșĭ are numirile și termen'i săĭ. Noĭ Rumîn'i pentru cîte meșteșugurĭ aŭ fost' între noĭ pînă acum, și pentru cîte Ideĭ și cunoștințĭ am' avut', am' avut' asemenea și numirile lor', saŭ din limb'a noastră[1] făcute, saŭ împrumutate dela aceia cari întîiașĭ dată s'aŭ arătat'

în-

[1] noastre.

între noĭ cu acel' meşteşug'. Acuma să punem, că Rumînul' va-să vorbească de Grămmatică, de Retorică, de Poezie, de Geografie, de Istorie, de Filosofie, de Matematică, de Legĭ, de Teologie, de Medicină şčl.; toate meşteşugurile şi ştiinţile acestea îşĭ aŭ numirile şi termen'i lor' deosibiţĭ fieşte-care; urmează dară ca, cînd va îmvăţa Rumînul' Grămmatic'a, să îmveţe asemenea şi termen'i saŭ limb'a eĭ, şi aşa şi cele 'lalte ştiinţĭ: Negreşit' că va găsi întrînsele vorbe şi numirĭ pe care în limb'a familieră nu le a-găsit'; apoĭ poate o să zică:? De unde sînt' vorbele acestea că nu sînt' Rumîneştĭ. Sîntŭ de acolo de unde este toată limb'a noastră, de unde sînt' zicerile omŭ, cap', ochiŭ, ureche, nas', gură, dinte, limbă, barbă, braţ', mînă, deget' şčl; pîĭne, apă, vin', făină[1] şčl. Cum poate zice pentru termen'i ştiinţilor' că nu sînt' Rumîneştĭ, asemenea poate zice şi pentru zicerile aceste familiere tot' aşa, pînă cînd se-va lepăda Rumînul' de toată limb'a sa, rămîind' cu buzele umflate după vorb'a de obşte, ? ş' apoĭ pe care să îmbrăţoşeze.

Fieşte-care limbă cînd a-început' să secultiveze a-avut' trebuinţă de numirĭ noă, pe care saŭ îşi le a-făcut' dela sine, saŭ s'a-împrumutat' măcar de unde, şi maĭ vîrtos' de acolo de unde aŭ văzut' că este isvorul' ştiinţilor' şi al' meşteşugurilor': Grec'i s'aŭ împrumutat' dela Fenicienĭ, Eghypţienĭ, Arapĭ, Asirienĭ şčl. de acolo de unde şi îmvăţa ştiinţile şi meşteşugurile; Roman'i dela Grecĭ; ceste 'lalte na-

[1] fiină.

naţiĭ ale Europ'i dela Romanĭ, şi dela Grecĭ acelea care s'aŭ împrumutat' şi Roman'i; Noĭ asemenea o să urmămŭ, şi maĭ vîrtos' cînd avem' de unde. Noĭ nu ne împrumutăm' ci luăm' cu îndrăzneală dela maĭca noastră moştenire, şi dela surorile noastre partea ce ni se-cuvine.

Noĭ cînd auzim' cîte un'a din vorbele degenerate greceştĭ pe care chiar' Greci le urăsc', precum „Catadecsesc', metahiriesc', pliroforiesc', plicsis', stenahorie, syntrofie, ypolipsis, arhonta, chyramu ypochimen'" şčl. ni se-pare că curge miere, miroase omul' acela a simţitor' şi a politicos': ĭar cînd auzim' „fras', problemă, emblemă, abys', enigmă, systemă, Haos', atom', ymnŭ, fas', eclips', ecliptică" şčl. care sînt' asemenea greceştĭ dar trebuinčoase; ni se-par' streine şi neînţelese, şi zicem' că sînt' A n o s t e.

Trebue să ne împrumutăm', dar trebue foarte bine să băgăm' seamă să nu pătimim' ca neguţător'i aceia cari nu îşĭ ĭaŭ bine măsurile, şi rămîn' bancruţĭ (mofluzĭ). Trebue să luăm' numaĭ acelea ce ne trebue şi de acolo de unde trebue, şi cum trebue. Un'i nu voesc' nicĭ de cum să se-împrumute şi fac' vorbe noă Rumîneştĭ: C u v i n t e l n i c' (Dicsioner') C u v i n t e l n i c ă (Loghică), p r e s t e n t i n d e r e (epitas') a s c u ţ i t a p ă s a t' (ocsiton') n e m p ă r ţ i t' (atom' individ') a s u p r ă g r ă i t' (predicat) a m i a z ă z i e s c' (meridian) şčl. alţ'i se-împrumută de unde le vine şi cum le vine: de ĭaŭ o vorbă grecească o pun' întreagă grecească, precum' „patriotismos'[1] enthusiasmos' cliros"

[1] natriotismos'.

ros" șčl.; de ȋaŭ dela Francezĭ, o pun' întreagă franțozească, precum: „nați̧on', ocazion', comision'" șčl.; de ȋaŭ dela latinește le pun' întregĭ latineștĭ; precum: „privileghium, coleghium, centrum[1], punctum" șčl. ; de ȋaŭ dela Italienĭ asemenea, precum „soțieta, liberta, cvalita" șčl. Vorbele streine trebue să se-îmfățoșeze în haĭne Rumîneștĭ și cu mască de Rumîn' înaintea noastră. Roman'i Strămoș'i noștri de aŭ priimit' vorbe streine le aŭ dat' typarul' limb'i lor'; eĭ nu zic' patriotismos, enθusiasmos, cliros șčl. ci, „patriotismus', entusiasmus, clerus." Francez'i asemenea nu zic' „gheografia, energhia, chentron', ci jeografi, enerji, santr;" precum' și Italien'i „geografia, energia, centro." Asemenea și noĭ de vom' voi să rumînim' zicerile aceste toate de sus', trebue să zicemŭ „patriotismŭ, entusiasmŭ, clerŭ (*) nație, ocazie, comisie, geografie, energie,

---

(*) Latin'i la χλῆρος aŭ făcut pe η, ε, și pe o, ȣ, după firea limb'i lor'; noĭ după firea limb'i noastre lepădăm' pe s dela sfîrșit' și zicem' c l e r ŭ; și pentru aceasta sînt' vrednicĭ de mirare maĭ cu seamă Rumîn'i dela Blaj' cari pociŭ zice că trebue să fie ceĭ maĭ literațĭ și în limb'a Latinească și în cea Rumînească după Școlile ce aŭ; și această zicere nu numaĭ că nu o cunosc' că nu trebue a se-zice după firea limb'i greceștĭ, c l i r o s', făcînd un barbarismŭ, ci fac' și dispută că trebue să se-zică așa.

---

[1] cenarum.

gie, centru, punt', soţietate, libertate, cualitate, privileghiŭ, coleghiŭ, saŭ maĭ bine privilegiŭ, colegiŭ," după geniul' şi natur'a limb'i.

Tot în materi'a pentru împrumutare intră şi acest' paradocsŭ: Noĭ cînd luăm' cîte un' verb' din latineşte saŭ de alt' unde-va să'l conjugăm', fieşte-care loc' şi ţară are cîte o stravaganţă după vecin'i şi conlăcuitor'i săĭ. Rumîn'i din ţar'a Rumînească avînd' pînă acum a face cu Grec'i, ne am' îmvăţat' să sisiim' şi să pipiriim'; Rumîn'i din Transilvani'a, Bănat' şi Bucovin'a, auzind' iară tot'd'aun'a limbĭ maĭ tarĭ şi maĭ aspre, s'aŭ îmvăţat' să ururuiască, şi să ăluiască; adică cînd luăm' verburile „formare recomandare, repetire, pretendere, descriere;" Ceĭ din Ţar'a Rumînească zicem' „formalisesc', recomandarisesc', repetirisesc', pretenderisesc'"; Ceĭ din Transilvani'a [1], Banat' şi Bucovin'a, zicem' „formăluesc', recomăndăluesc', repetiruesc' pretendăluesc', describăluesc'" şčl. Nu băgăm' seama să vedem' fieşte-care verb' de ce conjugare este şi cum se-conjugă; nu ne uĭtăm' că verburile formare, recomandare sînt' de l-a conj. şi că trebue a se-zice aşa: infinitivul' a-forma şi formare; partiţipia trecută, formatŭ; pe urmă prezentul' la îmmulţit', formăm' [2], şi la singurit', formŭ, formĭ, formă; recomandŭ, recomanzĭ, recomandă, saŭ formezŭ recomandezŭ, după cum avem' şi alte verburĭ dela l-a conj. lucrezŭ, înfiinţezŭ, şčl. Asemenea şi verbul' repetire este de a 2-a conj. şi face „a-repeti şi repetire; repetitŭ; repetimŭ"

şi

[1] Transilvania.
[2] fomăm'.

şi prezentul' la singurit', „repetescŭ, repeteştĭ, repeteşte“, şi aşa tot după raţionementul' acesta, *pretendere* saŭ (pretindere) şi *descriere*, fac': „pretendŭ, pretenzĭ, pretende“, saŭ maĭ rumîneşte „pretinzŭ, pretinzĭ, pretinde; descriŭ; descriĭ, descrie,“ şčl.

Trebue a se-cerceta şi a-se-îmvăţa limb'a Rumînească şi geniul' săŭ, şi pentru aceasta este destul o băgare de seamă luminată şi fără prejudicăţĭ, şi un' parallelismŭ al limbilor' ce aŭ relaţie cu dînsa. Ea a-început' a se- cerceta încă din veacul' trecut, şi Grămmăticĭ s'aŭ făcut' de mulţĭ simţitorĭ bărbaţĭ cari aŭ cunoscut'o şi aŭ ştiut' să o preţuiască (*).

Dar

(*) Pînă acum ştiute, zece Grămmăticĭ s'aŭ văzut' afară asupra limb'i Rumîneştĭ, care sînt' acestea:

1-a. Grămmatic'a cu litere latineştĭ a vrednicului de Pomenire părintelui Ieromonahuluĭ Samuil' Clain' typărită la Viena la anul 1780. Acest' bărbat' a cunoscut' şi a-scris' foarte[1] bine limba Rumînească.

2-a. A Mareluĭ Ban' Ioan' Văcărescul' typărită în Episcopi'a Rîmneculuĭ la anul 1787 şi pe urmă la Vien'a. Acesta a-stătut' cel' dintîiŭ în ţara Rumînească ce a dăschis' drumul' Rumînilor' spre cultur'a limb'i, şi pe urmă a lăsat' ca o datorie fiilor' şi nepoţilor'[2] săĭ cercetarea şi îndreptarea limb'i, scumpă trebue să[3] fie pomenirea luĭ la toţĭ[4] Rumîn'i

3-a. A D. Ioan' Molnar' Doctorul' de ochĭ ty-

pă-

[1] forte.
[2] nepoţicolor'.
[3] trebuesă.
[4] Toţĭ.

Dar ca să se-desăvîrşască Grămmatic'a Rumînească, n'aŭ fost' destul ca să fie făcute

---

părită Rumîneşte cu Nemţeşte la Vien'a la anul' 1788. Această[1] Grămmatică pînă acum s'adat' de treĭ orĭ la typar'.

4-a. A sfinţii sale părinteluĭ Protopopul' şi Directorul' Şcoalelor' Rumîneştĭ Neunite din Transilvania Radu Tempian' typărită la Sibiĭ la anul' 1797.

5-a. A D. Revizoruluĭ C.C. typografiĭ din Buda Gheorghie Şincaĭ, typărită cu litere latineştĭ în Buda la anul 1805.

6-a. A D. Anton de Marchi Directorul' Şcoalelor' naţionale din Bucovin'a, typărită Rumîneşte cu Nemţeşte în Cernovicĭ la anul 1810.

7-a. A D. Mihail' Boiagi Profesorul' de limb'a Grecească noă în Viena. Această Grămmatică este pentru limb'a Macedono-Rumînească, typărită cu litere latineştĭ în Viena la anul' 1813.

8-a. A D. Constandin' Diaconovicĭ Loga Profesorul' Şcoalelor' preparande Rumîneştĭ din Arad', typărită la Buda la anul' 1822.

9-a. A D. Andreas' Climens' typărită la Buda Rumîneşte cu Nemţeşte, la anul' 1823.

10-a. A D. Ioan' Alecsi Teologul' Absolut', typărită la Viena cu litere latineştĭ la anul' 1826.

Fericitul' D. Protopopul' Petru Maior' nimic' n'a-uĭtat' din cîte se-aduc' la luminarea şi cinstea Rumînilor', şi a scris' şi

pen-

---

[1] această.

cute aceste Grămmăticĭ; era de trebuință și de nevoe ca să se-pue și în lucrare, dînduse în mîĭnele copiilor' prin Școlĭ; și îmvățător'i cu eĭ din preună asupra acestor' Grămmăticĭ, să facă analysul' limb'i atît' grămăticește cît' și loghicește; și în cît' pentru aceasta București se-pot' făli; pentru că încă dela anul' 1816 s'a-deschis' aci Școlă Rumînească în care să se-îmvețe Grămmatic'a [1] și științile în limb'a Rumînească, unde cel' din tîiŭ profesor' care a-aruncat' întrînsa cele din tîiŭ semințĭ spre luminarea Rumînilor', a stătut' fericitul' Arhidiaconul' și Doctorul' în Teologie și Legĭ GHEORGHIE LAZAR', a căruia pomenire trebue să fie de mult' prețŭ la toțĭ Rumîn'i. El' aci a început' a croi Muzelor haĭne Rumîneștĭ [2] și a îmvăța Matematic'a și Filosofi'a în limb'a patrii la anul' de sus numit pînă la 1822. Într' această Școală 'șĭ a luat' în-

ce-

---

pentru Ortografi'a Rumînească cu litere latineștĭ unde are și un dialog' pentru începutul' limb'i Rumîneștĭ. Vezĭ Dicsionerul' ce s'a-dat' în Buda la anul' 1825.

Vrednice de toată laud'a sînt 'sfaturile pentru cum să se-îndrepteze limb'a Rumînească ale D...Iorgovicĭ [3] typărite la Bud'a în veacul' trecut'.

Poate să fie și alțĭ bărbațĭ cari aŭ lucrat [4] asupra Grămmătic'i Rumîneștĭ, și nu ne sînt' cunoscuțĭ din pricin'a lips'i uneĭ gazete Rumîneștĭ ce va-fi poate vremea a se-întruduce între noĭ.

---

[1] Grîmmatic'a.
[2] Rumeneștĭ.
[3] Iorcovicĭ.
[4] aŭ lucra.

ceputul' şi această Grămmatică şi s'a pus' în lucrare.

Dar, limb'a Rumînească acum pîşaşte către desăvîrşire, şi pentru cultur'a eĭ se-ostenesc' atîţea bărbaţĭ: Dumnealuĭ Marele Vornic' Gheorghie Golescu găteşte asemenea o Grămmatică şi un' Dicsioner' Rumînesc', prin a cărora dare în typar', va-maĭ pîşi limb'a încă cîte va trepte către desăvîrşire; Dumnealuĭ Marele Logofăt' Iancu Văcărescu are încă o Grămmatică Rumînească cu litere Latineştĭ gata, în care zice că „prin litere se-naşte Literatur'a iar dela slove să n'aştepte cineva de cît numaĭ slovnire.“ Acest' credincos' cercetător' şi cultivator' al limb'i, şi Anacreon' Rumînesc' are asemenea şi destule şi mult' preţuite Poeziĭ, prin care limb'a Rumînească a-cîştigat' aripĭ şi sboară din preună cu fantasi'a: pagubă numaĭ că nu le dă la typar' ca să arate tutulor' cît' poate şi limb'a Rumînească, şi să bucure pre toţĭ Rumîn'i prin cîntările sale cele dulcĭ, vesile, tinere şi viteze ca el însuşĭ. De nu le va da afară, sînt' silit' a îĭ spune că o să i le fur' şi o să i le daŭ eŭ la lumină.

Dar ca să se-desăvîrşască limb'a şi maĭ bine, şi ca să se-hotărască o dată cum să rămîe termin'i ceĭ noĭ, aceasta nu se-va putea pînă cînd nu se-va întocmi o academie de cîţĭ va bărbaţĭ, a căror treabă să fie numaĭ literatur'a Rumănească, cari cu vreme vor pune în regulă şi vor desăvîrşi limb'a prin facerea unuĭ dicsioner'. Dicsionere ne trebuesc', şi maĭ vîrtos' de o cam dată pentru înlesnirea traduc-

ducţiilor: precum Latineşte cu Rumîneşte, Franţozeşte cu Rumîneşte, Italieneşte, Greceşte, Nemţeşte[1] cu Rumîneşte. Lucreze care cum poate şi înlesneascăse traducţiile: traducţiile cele bune înfrumuseţează şi nobileşte limb'a; prin ele intră în limbă toate frasurile şi mijloacele de vorbire cele maĭ frumoase a deosebiţilor' autorĭ vestiţĭ, şi îmbrăţoşîndule le face ale sale, apoĭ în sfîrşit' se-poate face şi un' Dictioner' Rumîneşte cu Rumîneşte.

În cît pentru Dicsionere, trebue a adduce înainte nepregetătoarea osteneală acelor' ce aŭ început' şi aŭ lucrat' asupra aceştiĭ materiĭ. Mulţĭ şi maĭ de mult' s'aŭ ostenit' spre facerea unuĭ dicsioner' Rumînesc', dar cel' dintîiŭ ce s'aŭ văzut' la lumină este cel' ce s'a dat' în Cluş în doă tomurĭ la anul 1821 cu cheltuial'a Ecselenţii sale Părintelui Episcopul' Ioan' Bob'. dela Blaj', şi al doilea cel' ce s'adat' la Buda într'un tomŭ la anul 1825.

Dea Domnul' ca să sporească Rîvn'a culturi între Rumînĭ, şi să înceteze toate înprotivirile; Coboarese pacea şi fericirea ceruluĭ preste mult-sufferitoarea noastră patrie; fie lacrămile şi necazurile eĭ cele îndelungate şi pline de dăsnădăjduire auzite la cer' şi vază de acolo mîngîere; Împărăţească sfînt'a unire în braţele eĭ cele ostenite[2], şi dreptatea însoţească toate pasurile şi săvîrşirile Rumînilor' ca să fie eĭ toţĭ fraţĭ şi toţĭ să sebucure de drepturile pămîntuluĭ lor'[3] celuĭ blagoslovit'! fie! fie! fie!

Grăm-

[1] Nemzeşte.
[2] o stenite.
[3] pămîntuluĭlor'.

Grămmatică Rumînească.

Ce este Grammatic'a şi în cîte se-împarte?

Grămmatic'a este unŭ meşterşugŭ prin care îmvăţămŭ să cunoaştemŭ o limbă a o vorbi şi a o scri întocmaĭ după însuşirile şi firea eĭ.

Limbă numimŭ mijlocul' acela prin care noĭ facemŭ cunoscutŭ şi altora aceea ce cugetămŭ, adică voinţ'a, părerea, trebuinţ'a, ideile şi altele.

Chipurile prin care ne arătăm' ideile noastre sîntŭ nişte semne priimite ca fieşte care să arate o idee, şi aceste semne se-facŭ saŭ prin oareşîcare mişcărĭ ale trupuluĭ, care se-numeşte Pantomimă, saŭ prin sunete pronunţiate, care se-numeşte Vorbire, saŭ în sfîrşit prin oareşîcare Symbolurĭ, care este meşteşugul' scrier'i.

Aci vorb'a noastră ne va fi pentru limb'a a pronunţiată şi pentru a scrisă.

Elementurile uneĭ limbĭ pronunţiate sîntŭ felurile de sunete şi glasurĭ ce ea le are; iar ale scrier'i sînt literile care sînt aflate prin învoire ca să arate aceste sunete şi glasurĭ. Sunetile pronunţiate unul' după altul' facŭ

1

facŭ Ziceri, şi literile, Syllabe, şi pe urmă Symbolurĭ ale zicerilor care sîntŭ ca nişte icoane a le ideilorŭ.

Zicerile, cînd dupe regulă se-unescŭ una cu alta, facŭ Cuvîntŭ; cum: cînd aducŭ zicerile Economie, mumă, îndestulare, şi zicŭ Economi'a este mum'a îndestuler'i, atuncĭ facŭ un' cuvîntŭ saŭ[1] o propoziţie.

Limb'a dar vedemŭ că se-face din ziceri, care este lucru al' grammatic'i. Aşa acuma să vedem' în cîte felurĭ se-potŭ cerceta zicerile, ca să ştim' şi în cîte părţĭ să împărţim grămmatic'a.

Să luămŭ această vorbire: O Dreptate Sfîntă şi Večnică, Tu fiĭcă a cerului şi maĭcă a fericireĭ, însoţeşte pretutindenea voile şi faptele Rumînilor', ca fericindu'ĭ să simţă şi eĭ odată că fără tine nicĭ cel' a tot'-puternic' nu ar putea să cîrmuiască lumea, şi să cercetăm' zicerile dintr'însa ce însemnează, ce arată fieşte-care, şi cum' sînt' puse una lîngă alt'a ca să facă acest' înţelesŭ ce să-coprinde într'însa[2].

1. Zicerea Rumînŭ ce se-coprinde aci, arată o fiinţă aŭ substanţă; asfel' sînt' şi zicerile maĭcă, fiĭcă, lume, faptă, fiinţe asemenea arăt' şi zicerile Dreptate, fericire, voe şi atot'-puternic', însă nişte fiinţĭ gîndite şi nu ca acelea d'intîiu care se-pot' vedea şi pipăi. Pe aceste zicerĭ dară, şi pă toate ce vor fi asemenea cu dînsele,

[1] sau'.
[2] într'îsa.

le, le numim' *Zicerĭ de fiinţe*, saŭ maĭ pe scurt' *Substantive*, şi iată un' fel' de zicerĭ.

II. Zicerea *tu* arată asemenea o fiinţă, şi este pusă pentru scurtare ca să nu maĭ zicemŭ şi altă[1] dată *Dreptate*; asemenea este şi zicerea *eĭ*, care este pusă iar ca să nu maĭ adăogămŭ *Rumîn'i*. Va să zică dară că acestŭ felŭ de zicerĭ sîmt' aflate ca să se-pue în locul' oare-cărora nume ca să nu le tot' maĭ zicem', şi de aceea de şi sînt' şi ele unŭ felŭ de substantive, dar spre deosebire le numim' *în locŭ de nume*, saŭ maĭ pă scurt' *Pronume*. Aşa sînt' şi zicerile *tine* şi *îĭ*.

III. Zicerile *Sfîntă*, *večnică*, le avem' aci ca se arătămŭ oareş-care felurimĭ aŭ cualităţĭ de ale Dreptăţ'i, adică să arătăm' cum este dreptatea, care ca cînd s'ar adeoga oare-cum asupra substantivuluĭ *Dreptate*, şi pentru aceasta, fiind' că nicĭ o fiinţă nu este care să nu' şĭ aĭbă cualiteţile sale, acuma maĭ avem' şi alt' fel' de zicerĭ cu care numimŭ aceste cualităţĭ, şi le numim' *Zicerĭ de cualităţĭ*, saŭ *Adjective*. Astfel'[2] sînt' şi alte zicerĭ, precum: *bunŭ*, *albŭ*, *negru*, *rătundŭ*, *strîmbŭ*, şi altele.

IV. Cînd zic' *maĭcă*, arăt' după cum ziserăm' o fiinţă, dar nu hotărăsc' care maĭcă; cînd însă zic' *maĭc'a* înţeleg' pe aceea care o ştim'. Aşa dar vedem' că alt'a este azice *maĭcă* şi alt'a, *maĭc'a*, şi aci este pus' ca să hotărască aŭ să defineze. Asfel' este şi cînd zic' *lume*, şi *lumea*, *ferici-*

re

---

[1] al' tă.
[2] Asdfel'.

re și fericireĭ, voĭ și voile, fapte și faptele, Rumînĭ și Rumînilor', atot'-puternic' și cel' atot'-puternic'. Pentru aceasta dare pe acest' fel' de ziceri, de și sînt' și ele un' fel' de adjective, căcĭ arăt' o cualitate de a hotărî, dar spre deosebire le numim ziceri de definiție aŭ de hotărîreĭ și iar, fiind că ele nicĭ odată nu pot' sta singure, ci tot'd'auna trebue să fie puse saŭ lîngă un' substantiv', saŭ lîngă un' alt' adjectiv', a rămas' obiceiul' de a le numi Articole, căcĭ ca cînd s'ar încheia cu dînsele.

V. Cînd zic' însoțește, ca cînd aș' zice cuiva să facă ceva, aŭ să fie în oareșĭ-care chip', adică să fie însoțind'. Asemenea și cînd zic' simț', arăt' că fac' ceva, adică că sînt' sințind'. Așa dar toate zicerile acelea care arată că fac' ceva, aŭ că pătimesc', aŭ [1] că mă aflu în oareșĭ-care stare, adică arată o întărire d'inpreună cîte odată și cu o cualitate, fiind' că ele întăresc', saŭ ca să zic' așa, daŭ suflet' la toată vorb'a, se-numesc' Verburĭ: asfel' sînt' și zicerile poate, cîrmui, și altele, precum: îmvăț', mă-lovesc', șăz' mă-gîndesc', ș.č.l.

VI. Zicerea fericind' arată iar o cualitate, dar însă cu oareșĭ-care lucrare, așa dar și ea este un' fel' de adjectiv'; dar cu toate acestea fiind' că se-împărtășaște și de la verbŭ, dupe cum maĭ peurmă vom'-vedea maĭ pă larg', de aceea spre deosebire o numim' Partiţipie. Asfel' sînt' și alte ziceri, precum scriind', vorbind', citind', mîncat', gîndit', adus', ș.č.l.

[1] au'.

VII. Zicînd' *eŭ fără tine*, va se zică *eŭ lipsind' tu*. Scoţînd'[1] de aci pe *fără*, şi în locul' luĭ puind' *cu*, îndată se-schimbă înţelesul', de se-va zice *eŭ cu tine*; acest' înţeles' se-arată prin relaţia saŭ legătur'a ce stă între aceste doă ziceri *eŭ* şi *tine*. Aşa dar iată şi alt' fel' de ziceri ce le întrebuinţăm' ca să arătăm' oare-care relaţiĭ ce staŭ între lucrurĭ, care se-numesc' *Zicerĭ*[2]*-de-relaţiĭ*; şi fiind' că acest' fel' de zicerĭ, tot'd'auna să-pun' înaintea celorŭ lalte, arămas' obiceiul' de a se-numi *Prepoziţiĭ*, care va se zică punerĭ înainte. Asfel' sînt' şi *în*, *la*, *spre*, *către*, *după*, *de*, *pe*, şi altele care să-arăt' la capul' al' VII.

VIII. Cînd zic' *pretutindenea*, va să zică în tot' locul', şi se-pune aŭ se-subzice la verbul' *însoţeşte*, fiind dară că acest' fel' de zicerĭ se-subzic' la verburĭ, se-numesc' *Adverburĭ*. Asfel' sînt' şi zicerile *acum*, *aci*, *bine*, *încă*, care arată aŭ timp', aŭ loc', aŭ cualitate, aŭ cîtăţime.

IX. Zicînd *sfîntă* şi *večnică*, zicerea *şi* leagă aŭ conjugă aceste doă zicerĭ *sfîntă*, *večnică*; pentru care o numim' *zicere de conjugare*, saŭ maĭ pe scurt' *Conjugativ'*. Asfel' sînt' şi zicerile *saŭ*, *căcĭ*, *decĭ*, şi altele.

X. Glăsuirea *o!* este un' cuvînt' întreg', căcĭ va să zică orĭ stăĭ, aŭ întoarce-te, aŭ ascultă, şi arată o mişcare a sufletuluĭ. Asfel' sînt' şi zicerile *ah! oh! vaĭ! e! a!* ce

ara[3]

[1] Scoţing'.
[2] zicer-.
[3] ira-.

arată aŭ bucurie, aŭ mirare, și de aceea se-numesc' ziceri de glăsuire au Interjecții.

Așa dar vedem' că ca să facem' o vorbire saŭ un' cuvînt' întreg' avem' de trebuință zece felurĭ de zicerĭ, care se-zic' părțĭ ale cuvîntuluĭ, și care sînt': Substantivul', Pronumele, Adjectivul', Articolul', Verbul', Partițipi'a, Prepoziți'a, Adverbul', Conjugativul' și Interjecți'a.

Acest' fel' de cercetare ca se vedem' fieștecare zicere în care parte de cuvînt' se-aduce, ne dă o parte a Grămmătic'i, care se-numește Etymologie.

Putem' încă tot' aceste zicerĭ din vorbirea de sus' să le cercetăm' și în ce fel' de relație sînt' un'a către alt'a, și cum trebue să fie legate un'a de alt'a ca să ne dea să înțelegem' ceva; căcĭ tot' pe aceste zicerĭ putem' să le așăzăm' un'a lîngă alt'a, și într'unŭ chip' necuviinčos' dreptuluĭ înțeles'; adică: O Dreptate sfînt' și večnic', tu fiule cer' și maĭcă fericire, însoțește pretutindinea voile și faptele Rumîn'i, ca fericindule să simță și ele odată că fără tu nicĭ cel' atot'-puternic' nu poate cîrmuește lumea. Însă această înșirare de zicerĭ nu ne dă nimic' să înțelegem', saŭ de și înțelegem', dar nu tocmaĭ aceea ce se-coprinde în cuvîntul' cel' maĭ de sus'; prin care vedem' că cînd cercetăm' cum trebue să unim' zicerile un'a lîngă

alt'a

alt'a ca [1] să ne dea înţelesul' ce voim', atuncĭ sîntem' în altă parte a grămmătic'i ce să-numeşte *Syntacsŭ*.

Dar maĭ vedem' că tot' aceste ziceri cu însuşĭ această relaţie şi cu acelaşĭ înţeles' de sus', pot' să se-schimbe din rîndul' lor', şi se zicem': *însoţeşte pretutindenea voile şi faptele Rumînilor, o Dreptate sfîntă şi večnică, tu fiĭcă a cerului şi maĭcă a fericireĭ, ca fericindu'ĭ, o dată să simţă şi eĭ că nicĭ cel' atot-puternic' nu ar' putea să cîrmuească lumea fără tine.* Această cercetare a loculuĭ şi a rînduluĭ zicerilor' ne mai dă încă şi altă parte a Grămmătic'i care se-numeşte *Construcţie*.

Cercetarea acestor' treĭ părţĭ ale grămmătic'i se-zice cu o numire *Analysŭ-grămmăticesc'*.

Cînd însă asupra tot' aceştiĭ vorbiri de sus' eŭ încep' a mă gîndi şi cercetez' către cine şi pentru cine este vorb'a; şi aşa văz' că vorbirea se-îndreptează către *Dreptate*, că pe dînsa o ecsplicăm' cu atîtea cualităţĭ arătînd'o că este *Sfîntă*, că este *večnică*, că este *fiĭcă a ceruluĭ* şi *maĭcă a fericir'i*, şi că zicerile *cer'* şi *fericire* sînt' puse să hotărască [2] aŭ să determineze pe ziceri-le *fiĭcă* şi *maĭcă*, adică să arate acuĭ fiĭcă şi a cuĭ maĭcă; şi iară văz' că *Dreptatea* cea cu atîtea cualităţĭ este rugată ca să *însoţească*, adică să fie însoţindŭ? Şi aflu că pe *voile* şi *faptele Ru-*

[1] că.
[2] homărască.

Rumînilor', și că zicerea *Rumînilor'* este pusă ca[1] să determineze ale cuĭ voĭ și ale cuĭ fapte? Și încă mergînd' maĭ înainte cercetez' unde se însoțească voile și faptele Rumînilor'? și aflu *pretutindenea*; pe urmă caut' gîndul' să văz' pentru care pricină este chemată dreptatea? — pentru ca să facă pe Rumînĭ să simță. — Ce să simță? — Că cel' atot'-puternic' nu poate cîrmui lumea fără dînsa; atuncĭ printr'ačastă cercetare aflăm' însușĭ înțelesul' ce coprinde această vorbire, și așa printrînsa vedem' că maĭ avem' și altă parte a Grămmătic'i, însă loghicească, care se-numește *cercetarea propozițiilor'* aŭ *Analysŭ Loghicesc'*.

Dar fiind' că lucru al' grămmătic'i este și îndreptarea scrisor'i ca fiește ce zicere să se-scrie după cuviinț'a care ese din însușĭ analysul' grămmăticesc' și Loghicesc', de acea vedem' că sfîrșim' grămmatic'a aflînd' că maĭ are încă o parte care se-numește *Ortografie* saŭ *dreaptă-scrisoare*.

Dintr'acestea dară vedem' că în grămmatică îmvățăm' să cunoaștem' zicerile, apoĭ să le întrebuințăm', pă urmă să ne gîndim' asupra lor', și în sfîrșit' să le scrim', pentru care împărțim' grămmatic'a în treĭ părțĭ; adică: în *Analysŭ-Grămmăticescŭ*, *Analysŭ-Loghicescŭ* și *Ortografie*.

Și iară Analysul' Grămmăticesc' se-subtîmparte în treĭ: în *Etymologie*, *Syntacs'* și[2] *Construcție*. Și așa ca să pășim' de la cele mai simple și maĭ lesne, că-

tre

[1] că.
[2] ști.

tre cele compuse şi maĭ grele, vom' începe învăţătur'a grămmătic'i de la cercetarea părţilor cuvîntuluĭ.

CAP' I.

Pentru Substantiv'.

Substantivul' este o zicere care o întrebuinţăm' să arătăm' o fiinţă aŭ unŭ lucru.

Ziceri-le dar *omŭ*, *casă*, *piatră*, *dreptate*, *înger'*, sînt' substantive căcĭ arată fiinţe; dar cu toate acestea unele arată fiinţe de văzut' şi simţite, precum, *omŭ*, *casă*, *munte*, şi altele fiinţe gîndite şi care nu se-pot' vedea, precum *Dreptate înger'*. Această deosebire ne face să împărţim' substantivele în doă: adică pă acelea care arată fiinţe de văzut' şi fireştĭ le numim' *substantive Materiale*; şi pe cele care arată fiinţe de gîndit' şi care nu se-pot' înţelege cu simţirile cele din afară, *Substantive Ideale*.

Substantivul' Material' *piatră* este de obşte şi se-cuvine la toate pietrile, asemenea şi substantivul' *omŭ* este de obşte şi se-cuvine la toţĭ oamen'ĭ; asfel sînt' şi substantivele *calŭ*, *munte*, *rîŭ*, şi altele, pen-

2 tru

tru aceasta dar le numim' Substantive Materiale Comune (de obşte), căcĭ se-cuvin' la un' felŭ întreg'.

Cînd zicem' însă Petru, vedem' că este şi elŭ unŭ substantiv' Material', dar nu se-cuvine a numi cu dînsul' pe toţĭ oamenĭ, ci numaĭ pe acela care poartă acest' nume, asemenea şi Dunere nu se-cuvine la toate rîurile, precum şi Bucureştĭ nu la toate oraşele. Aşa acest' fel' de substantive se-numesc' Propriĭ (însuşĭ) căcĭ se-cuvin' numaĭ la un' singur' individŭ.

Substantivul' iară Norod' vedem' că şi el este Material', dar nu ca cele de sus', căcĭ prin trînsul' negreşit' înţelegem' maĭ mulţĭ oamenĭ; asfel şi prin substantivul' oaste înţelegem' maĭ mulţĭ ostaşĭ; prin pietriş' maĭ multe pietre, şi altele; pentru care pre acest' fel' de substantive materiale le numim' Collective (coprinzătoare), căcĭ arată o adunare aŭ o culegere de maĭ multe lucrurĭ.

Dintr'acestea adunăm' că substantivele se-înpart' îndoă: în Materiale şi Ideale, şi că cele Materiale se-subtîmpart' în treĭ: în Comune, Propriĭ, şi Collective.

Substantivul arătînd' fiinţe, am' fost' siliţĭ să'i dăm' doă forme, una casă arate o fiinţă singură, precum omŭ, şi alta ca să arate maĭ multe, precum oamenĭ, care forme le numim' Numere, care sînt' doă: singurit' şi înmulţit'.

Ca să dejudecăm' numărul' de este singurit' saŭ de este îmmulţit' schimbăm' termenul' adi-

adică, sfîrşitul; cum, munte singurit', munţĭ îmmulţit'.

Fiinţile unele sînt' bărbăteştĭ, precum', Leŭ, Lupŭ; altele femeeştĭ, cum, oae, găină, şi altele iară nicĭ bărbăteştĭ, nicĭ femeeştĭ, cum, Lemn', pămînt', Aceste despărţirĭ le numim' Neamurĭ; şi aşa substantivul' maĭ are încă şi treĭ Neamurĭ: Bărbătesc'[1], Femeesc' şi Neutru.

Bărbătesc' este acela care arată o fiinţă bărbătească, şi la singurit' şi la îmmulţit' are formă bărbătească, cum: omŭ, oamenĭ, bărbat', bărbaţĭ.

Femeesc' este acela care arată o fiinţă femeiască, şi şi la singurit şi la îmmulţit are formă femeiască cum: femee, femeĭ, porumbiţă, porumbiţe.

Neutru este acela care arată o fiinţă nicĭ bărbătească, nicĭ femeiască, şi la singurit' are formă bărbătească, iar la îmmulţit' femeiască; cum: lemn', lemne, condeiŭ, condeie.

Însemnare[2].

Omul' este iubitor' de sine; nimic' n'a lăsat' căruia să nu'ĭ dea asemănarea luĭ; din care pricină şi multe neutre au luat' formă bărbătească, şi altele femeiască. Aşa pe soare noĭ 'l am' făcut' de neam' bărbătesc', şi pe lună de neam' femeiesc', şi altele asemenea, care într' alte limbĭ îşi iaŭ alte forme

[1] Barbătesc'.
[2] Îsemnare.

me din potrivă, unde cele fireşte bărbăteştĭ saŭ femeieştĭ rămîn' înveci tot' aşa.

Fiinţele sînt' în felurimĭ de relaţiĭ una către alta după lucrările ce fac' una asupra altia; şi aşa uneorĭ avem' trebuinţă să numim' fiinţele, şi zicemu, *omŭ*, *lemn'*, *lume*, şčl; alte orĭ vrem' să arătăm' că o fiinţă este dintr'alta saŭ a altia, şi zicem', *cal'*, *de lemn'*, *om' de lume*, cîte odată spunem' că o fiinţă dă altia ceva, şi zicem' *Gheorghe dă la lume*; cîte odată iară arătăm că o fiinţă lucrează ceva asupra altia, cum: *nenorocitul chiamă pă lume*; alte orĭ chemăm', cum: *o lume*; şi în sfîrşit' altă dată vrem' să arătăm' că o fiinţă vine de la alta, cum: *lauda şi defăĭmarea este de la lume*: aceste întîmplărĭ le numim' *Cazurĭ*, şi în limb'a Rumînească le arătăm', cu prepoziţiile *de*, *la*, *pe*, şi *de la*, fiind' că substantivele într'însa nu aŭ altă schimbare de cît' a număruluĭ.

Acuma zicem' că substantivele maĭ aŭ şi cazurĭ, care sînt şase:

Cel' din tîiŭ fiind că numim' cu dînsul, se zice *Numinativ'* (de Numire), şi se-respunde la întrebarea *cine*.

Cel' d'al doilea fiind că arată pă stăpînul' saŭ neamul', se zice *Ghenetiv'* (de neam'), se face cu *de* şi se-respunde la întrebarea a *cuĭ aŭ de ce*.

Cel' d'al treilea, fiind că se-întrebuinţează[1] la dare, se-numeşte *Dativ'* (de dare), se-arată cu *la*, şi se-respunde la întrebarea *cuĭ* saŭ *la cine* saŭ *la ce*.

[1] întrebuinzea-.

Cel' d'al patrulea fiind că arată pricină aŭ cauză se zice *Acuzativ'* (de cauză), se cunoaşte după *pe*, aŭ fără dînsa, aŭ măcar după orĭ care altă prepoziţie, şi se-respunde la întrebarea *pă cine*, saŭ[1] *pă ce*.

Cel' d'al cincilea, fiind că chemăm' cu dînsul, se zice *Vocativ'* (de chemare).

Cel' d'al şaselea, fiind că îl întrebuinţăm' cînd vrem' să arătăm' că un' lucru vine de undeva, se-numeşte *Ablativ'*[2] (de-luare); se cunoaşte după *de la* aŭ *de*, şi se-respunde la întrebarea *dela cine* aŭ *de cine*.

Acuma cînd vom'-vrea noĭ să luăm' un' substantiv' ca să vedem' cum face în toate cazurile şi la amîndoă numerile, atuncĭ noĭ zicem' că declinăm' acel' substantiv', şi lucrarea care o facem' se-zice *Declinaţie*.

În grămmatică, după cum am' maĭ zis', îmvăţăm' limb'a, şi aşa trebue să ştim' toate substantivele cum se-diclinează. Aceasta o săvîrşim' prin vreocîteva[3] substantive alese ca fieşte-care să slujască de ecsemplu asupra căruia să declinăm' şi altele, şi într'însele prin mijlocul' acesta aflăm' declinaţia tutulor' celor' 'lalte.

Declinaţia de Bărbăteştĭ.[4]

Bărb. sing.	Bărb. îmm.
N. Socru-u	N. Socri-i
G. de socru	G. de socri
D. la socru	D. la socri

Ac.

[1] saù.
[2] Abldtiv.
[3] breocîteva.
[4] Vărbăteştĭ.

Ac. pe socru	Ac. pe socri
V. o soacre	V. o socri
Ab. de la aŭ de socru.	Ab. de la aŭ de socri.

Altu.

Sing.	Înm.
N. Boŭ -ŭ	N. Boĭ -ĭ
G. de boŭ	G. de boĭ
D. la boŭ	D. la boĭ
Ac. pe boŭ	Ac. pe boĭ
V. o boŭ	V. o boĭ
Ab. de la aŭ[1] de boŭ.	Ab. de la aŭ de boĭ.

Altu.

Sing.	Înm.
N. Lupŭ -ŭ	N. Lupĭ -ĭ
G. de lupŭ	G. de lupĭ
D. la lupŭ	D. la lupĭ
Ac. pe lupŭ	Ac. pe lupĭ
V. o lupŭ	V. o lupĭ
Ab. de la aŭ de lupŭ.	Ab. de la aŭ de lupĭ.

Altu.

Sing.	Înm.
N. Cîine -e	N. Cîinĭ -ĭ
G. de cîine	G. de cîinĭ
D. la cîine	D. la cîinĭ
Ac. pe cîine	Ac. pe cîinĭ
V. o cîine	V. o cîinĭ
Ab. de la aŭ de cîine.	Ab. de la aŭ de cîinĭ.

A l-

[1] aù.

Altu.

Sing.	Imm.
N. Tată -ă	N. Taţĭ -ĭ
G. de tată	G. de taţĭ
D. la tată	D. la taţĭ
Ac. pe tată	Ac. pe taţĭ
V. o tată	V. o taţĭ
Ab. de la aŭ de tată.	Ab. dela aŭ de taţĭ.

Declinaţie de Femeieştĭ.

Sing.	Imm.
N. Femee -e Vale	N. Femeĭ -ĭ Văĭ
G. de femee	G. de femeĭ
D. la femee	D. la femeĭ
Ac. pe femee	Ac. pe femeĭ
V. o femee (1)	V. o femeĭ
Ab. dela aŭ de femee.	Ab. dela aŭ de femeĭ.

Altu.

Sing.	Imm.
N. Lună -ă Casă	N. Lunĭ -ĭ Case
G. de lună	G. de lunĭ
D. la lună	D. la lunĭ
Ac. pe lună	Ac. pe lunĭ
V. o lună	V. o lunĭ
Ab. dela aŭ de lună.	Ab. dela aŭ de lunĭ.

Altu.

Sing.	Imm.
N. Stea -a	N. stele -le
G. de stea	G. de stele

D.

(1) Cele femeeştĭ la vocativ' este în obiceiŭ a pune pe o şi în urmă; cum: femeeo, lun'o; şčl.

D. la stea	D. la stele
Ac. pe stea	Ac. pe stele
V. o stea	V. o stele
Ab. dela aŭ de stea.	Ab. dela aŭ de stele.

Declinaţie de Neutre.

Sing.	Îmm.
N. Lemnŭ -ŭ	N. Lemne -e
G. de lemnŭ	G. de lemne
D. la lemnŭ	D. la lemne
Ac. pe lemnŭ	Ac. pe lemne
V. o lemnŭ	V. o lemne
Ab. dela aŭ de lemnŭ.	Ab. dela aŭ de lemne.

Altu.

Sing.	Îmm.
N. Pămîntŭ -ŭ	N. Pămînturĭ -urĭ
G. de pămîntŭ	G. de pămînturĭ
D. la pămîntŭ	D. la pămînturĭ
Ac. pe pămîntŭ	Ac. pe pămînturĭ
V. o pămîntŭ	V. o pămînturĭ
Ab. dela aŭ de pămîntŭ.	Ab. dela aŭ de pămînturĭ.

Altu.

Sing.	Îmm.
N. Bine -e	N. Bunurĭ -urĭ
G. de bine	G. de bunurĭ
D. la bine	D. la bunurĭ
Ac. pe bine	Ac. pe bunurĭ
V. o bine	V. o bunurĭ
Ab. dela aŭ de bine.	Ab. dela aŭ de bunurĭ.

Dintr'acestea adunăm' că din substantivele bărbăteştĭ, la singuritŭ unele să terminea-

ză

ză în u[1] (curatŭ) au ŭ (mut') altele în e şi altele în ă, care toate la îmmulţit' schimbă vocala de caracter' în ĭ (scurt'), afară de cele care lîngă u aŭ şi un l precum calu, care la îmmulţit' strămutîndŭ pe u în ĭ, leapădă pă l cum: cai.

Din cele femeeştĭ ĭar vedem' că unele se terminează în e, altele în ă şi altele în a, care toate la îmmulţit' se-schimbă aŭ în ĭ aŭ în e, însă cu această deosebire: că acelea care să sfîrşăsc' în e, la îmmulţit' îl schimbbă în ĭ, şi daca lîngă e, va avea l, îl leapădă; cum[2]: cale, căĭ, vale, văĭ; cele care să sfîrşăsc' în ă, acelea la îmmulţit' unele îl schimbă în e şi altele în ĭ; ĭar cele care se sfîrşăsc' în a, la îmmulţit' îl schimbă în e şi ĭaŭ încă şi un l; cum: rîndurea rîndurele, ş.č.l.

Cele neutre, ĭară se sfîrşăsc' aŭ în ŭ aŭ în e, pe care la îmmulţit' îl schimbăm' aŭ în e aŭ în uri, şi toate[3] se văd' în Declinaţiile ce arătarăm'.

Sînt' unele neutre care se terminează în e şi la îmmulţit' nu pătimesc' nicĭ o schimbare cum: Nume, spate, ş.č.l. Asfel sînt şi unele femeeştĭ care se-terminează în oare; cum vorbitoare ş.č.l.

Însemnare.

Aceste Declinaţiĭ sînt' numaĭ de substantive fără a-amesteca şi articolul', unde cînd vom

[1] ŭ.
[2] lum.
[3] taote.

vom veni, vom' arăta cum' se închee el cu substantivul'.

Substantivele am' zis' că în limba rumînească nu se declinează, de cît' că prin ajutorul' prepozițiiloru arăt' cazurile: la această regulă cele femeeștĭ se deosibesc'; căcĭ ele în Ghenetiv' și Dativ' fac' în tocmaĭ după cum fac' la îmmulțit'; cum: înțeleapta femee, a înțelepțiĭ femeĭ ș.c.l. cu toate acestea și ele nu aŭ maĭ mult de doă schimbări adică a le numărului.

CAP' II.

Pentru Pronume

Pronumele este o zicere ce se pune în locul' numeluĭ, și arată persoanele, adică în loc de a zice Alecsandru scriu, zic eu scriu; în loc' de Petru citeștĭ, tu citeștĭ ș.c.l.

Persoanele sînt' treĭ: întîia, ado'a, și atriia.

Întîia persoană este aceea care vorbește cum: eu; adoa aceea cu care vorbește, cum tu, și atreia aceea pentru care vorbește cum: el', ea.

Pronumele se împart' în doă: în Simple și Compuse.

Pro-

Pronume Simple.

Persoana I.

Singur.	Îmmulţ.
N. Eŭ	N. Noĭ
G. de mine	G. de noĭ
D. mie, îmĭ, şi mi	D. noă, ne şi ni
Ac. pe-mine, şi mă	Ac. pe-noĭ şi ne
V. o eŭ	V. o noĭ
Ab. de la aŭ de-mine.	Ab. de la aŭ de noĭ.

Persoan'a II.

Singur.	Îmmulţ.
N. Tu	N. Voĭ
G. de tine	G. de voĭ
D. ţie, îţĭ, şi ţi	D. voă, vă şi vi
Ac. pe-tine şi te	Ac. pe-voĭ şi vă
V. o tu	V. o voĭ
Ab. de la aŭ de tine.	Ab. de la aŭ de voĭ.

Persoan'a III.

Singur.	Îmmulţ.
Bărb. şi Neutr'.	Bărbătescŭ.
N. Elŭ şi dînsul'	N. Eĭ şi dînşi
G. a luĭ	G. a lorŭ
D. luĭ, îĭ, îşĭ şi i	D. lorŭ, le, li şi îşĭ
Ac. pe-elŭ, dînsul', îl', pe sine şi se	Ac. pe eĭ dînşi, îĭ, pe sine şi se
V. o elŭ	V. o eĭ
Ab. de la aŭ de el' şi dînsul'.	Ab. de la aŭ de eĭ şi dînşi.

3* Sing.

Singur.	Îmmulţ.
Femeesc'.	Fem. şi Neutr.
N. Ea şi dînsa	N. Ele şi dînsele
G. a eĭ	G. a lorŭ
D. eĭ, dînseĭ, îĭ, îşĭ şi ĭ	D. lorŭ, le, li, şi îşĭ
Ac. pe ea, dînsa, o, pe sine şi se	Ac. pe-ele dînsele, le, pe sine şi se
V. o ea	V. o ele
Ab. de la aŭ de ea şi dînsa.	Ab. de la aŭ de ele şi dînsele.

Pronume Compuse.

Persoan'a I.

Sing.	Îmmulţ.
N. Eŭ-însumĭ	N. Noĭ-înşine
G. de mine-însumĭ	G. de noĭ-înşine
D. mie-însumĭ şi mie 'mĭ	D. noă-înşine
Ac. pe-mine-însumĭ şi pe sinemĭ	Ac. pe-noĭ-înşine.
V. —	V. —
Ab. de la aŭ de mine-însumĭ.	Ab. de la aŭ de noĭ-înşine.

Persoan'a II.

Singur.	Îmmulţ.
N. Tu-însu'ţĭ	N. Voĭ-înşivă
G. de tine-însu'ţĭ	G. de voĭ-înşivă
D. ţie-însuţĭ şi ţieţĭ	D. voă-înşivă

Ac.

Ac. pe tine-însuţĭ şi pe sineţĭ
V. —
Ab. de la aŭ de tine-însuţĭ şi sineţĭ.

Ac. pe voĭ-înşivă şi pe sinevă
V. —
Ab. de la aŭ de voĭ-înşivă, şi sinevă.

Persoan'a III.

Singur.

Bărb. şi Neutr.

N. Elŭ-însuşĭ
G. a luĭ-însuşĭ, şi a lui'şĭ
D. luĭ-însuşĭ, şi lui'şĭ
Ac. pe el-însu'şĭ şi pe sine'şĭ
V. —
Ab. de la aŭ de el-însu-[2] şĭ şi sine'şi.

Îmmul.

Bărbătesc'[1].

N. eĭ-însuşĭ
G. a lor-însuşĭ, şi a loru'şĭ
D. lorŭ-însuşĭ, şi loru'şĭ
Ac. pe ei-însuşĭ, şĭ pe sine'şĭ
V. —
Ab. de la aŭ de eĭ-însuşĭ, şi sineşĭ.

Singur.

Fem.

N. Ea-însăşĭ
G. a eĭ-însăşĭ
D. eĭ-însăşĭ, şi ei' şĭ
Ac. pe ea-însăşĭ şi pe sine'şĭ
V. —
Ab. de la aŭ de ea-însăşĭ, şi sine'şi.

Îmm.

Fem. şi Neutr.

N. Ele-înseşĭ
G. a lorŭ-înseşĭ
D. lorŭ-înseşĭ şi lorŭşĭ
Ac. pe ele-înseşĭ şi pe sineşĭ
V. —
Ab. de la aŭ de ele-înseşĭ, şi sineşĭ.

Cap'

[1] Bărbătest'.
[2] însu'-.

CAP' III.

Pentru Adjectiv'.

Adjectivul' este o zicere, care arată cualitatea aŭ felurimea substantivuluĭ; precum cînd zic' tablă, de voiŭ se arăt' un'a aŭ maĭ multe din cualitățile tableĭ, zic' neagră, pătrată, noă, șčl, și acestea sînt adjective.

Tot' adjectivul' arată un' substantiv', căcĭ trebue să fie ceva ca să fie asfel'.

El' are ca și substantivul' treĭ neamurĭ, doă numere, și șase cazurĭ.

Ele se-împart' ca și substantivele în Materiale și Ideale.

Materiale sînt' acelea care arată o cualitate firească, cum' alb', roșu, rătund', strîmb', șčl.

Ideale sînt' acelea care nu arată o cualitate firească, ci o relație de cuviință aŭ de cîtățime; cum: întîiŭ, aldoilea; unu, doĭ; mare, mic'; bunŭ, răŭ; al meŭ, al' tăŭ, șčl.

Cele Ideale se-subtîmpart': în Posesive, Demonstrative, Relative, Interogative (de întrebare), Nedefinite, Numerale, Comparative, și Superlative.

Ad-

Adjective Posesive.

Acestea sînt’ acelea ce arăt’ o stăpînire au avere, precum, cînd, zic’[1] cartea mea, mea arată că eŭ am’ cartea; calul tăŭ, arată că tu eștĭ stăpîn’ peste cal’, șčl.

Singurit’.

Bărb. și Neutr.	Fem.
meŭ	mea
tăŭ	ta
săŭ	sa.

Îmmulțit’.

Bărb.	Fem. și Neutr.
meĭ	mele
tăĭ	tale
săĭ	sale.

Altu.

Singurit’.

Bărb. și Neutr.	Fem.
nostru	noastră
vostru	voastră
lorŭ	lorŭ.

Îmmulțit’.

Bărb.	Fem. și Neutr.
noștri	noastre
voștri	voastre
lorŭ	lorŭ.

[1] zič.

Însemnare I.

Acestea la căderi rămîn' fără a' şĭ schimba termenul', afară de cele femeieştĭ, care în cazul Ghenetivŭ şi Dativŭ fac întocmaĭ ca la îmmulţit; cum: *mea, mele, ta, tale, sa, sale*, şčl.

Însemnare II.

Adjectivele acestea de stăpînire, cînd sînt' singure, aŭ cînd sînt' înaintea substantivelor', ĭaŭ tot'dauna un' a la început', şi daca substantivul' la care se-reduce, nu are articol', atuncĭ posesivul' lîngă a ĭa articol', care se-răspunde la neam' şi la număr' cu substantivul', cum: *al' meu omŭ, aĭ meĭ oamenĭ, ale mele cărţĭ.* Aceasta se-întîmplă asemenea şi cînd va fi răspuns' la o întrebare, cum: *al' cuĭ este acest' condeiŭ?* R. *al' meŭ; ale cuĭ sînt' aceste cărţĭ?* R. *ale mele*, şčl.

Adjective Demonstrative.

Adjectivele *demonstrative* sînt' acelea care le întrebuinţăm' să arătăm' ceva cu dînsele; cum: ăstŭ, omŭ, astă tablă.

Sing.	Îmm.
Bărb. şi Neutr.	Bărbătesc'.
N. Acestŭ şi ăstŭ	N. Aceştĭ şi ăştĭ
G.[1] a-acestuĭ şi ăstuĭ	G. a-acestorŭ şi ăstorŭ
D. acestuĭ şi ăstuĭ	D. acestorŭ şi ăstorŭ

Ac.

[1] E.

Ac. pe acestŭ şi ăstŭ	Ac.[1] pe aceştĭ şi ăştĭ
V. o ăsta (1)	V. —
Ab. dela aŭ de acestŭ şi ăstŭ.	Ab. dela aŭ de aceştĭ şi ăştĭ.

Sing.	Îmm.
Fem.	Fem. şi Neutr.
N. Această şi astă	N. Aceste şi aste
G. a-aceştiĭ şi ăştiĭ	G. a-acestorŭ şi ăstorŭ
D. aceştiĭ şi ăştiĭ	D. acestorŭ şi ăstorŭ
Ac. pe această şi astă	Ac. pe aceste şi aste
V. o astă	V. —
Ab. dela aŭ de această şi astă	Ab. dela aŭ de aceste şi aste

Sing.	Îmm.
Băr. şi Neutr.	Bărbătescŭ.
N. Acelŭ şi ălŭ	N. Aceĭ şi ăĭ[2]
G. a-aceluĭ şi ăluĭ	G. a-acelorŭ şi ălorŭ
D. aceluĭ şi ăluĭ	D. acelor şi ălorŭ
Ac. pe acelŭ şi ălŭ	Ac. pe aceĭ şi ăĭ
V. —	V. —
Ab, dela aŭ de acelŭ şi ălŭ.	Ab. dela aŭ de aceĭ şi ăĭ.

Sing.	Îmm.
Femeescŭ.	Fem. şi Neutr.
N. Acea şi a	N. Acele şi ale
G. a-aceĭ şi ăĭ	G. a-acelorŭ şi ălorŭ

(1) Acesta tot'd'auna se-întrebuinţează în locŭ de ado'a persoană a pronumeluĭ, adică în locŭ de o tu. 4

[1] Bc.
[2] şiaĭ.

D. aceĭ și ăĭ	D. acelorŭ și alorŭ
Ac. pe acea și a	Ac. pe acele și ale
V. —	V. —
Ab. dela aŭ de acea și a	Ab. dela aŭ de acele și ale.

Însemnărĭ.

I. Pe acestŭ au ăstŭ îl' întrebuințăm' cînd vrem' să arătăm' un' lucru maĭ de aproape, și pe acelŭ și ălŭ, cînd vrem' să arătăm' un' lucru maĭ de-departe; cum: acesta d'aicĭ, acela d'acolo.

II. Și ĭar de multe orĭ amîndoă ĭaŭ la afîrșit' un' a, la cîte trele neamurĭ, la amîndoă numerile, și la toate[1] cazurile, cum: acesta, aceia, aceasta, acelea, care se-va vedea maĭ lămurit' la partea ado'a.

III. Și ĭar amîndoă aceste adjective de multe orĭ pentru maĭ multă întărire ĭaŭ după dînsele, în toate cazurile și numerile, pe pronumele de atreia persoană de la cazul' Dativ', îșĭ, și zicem' acesta'șĭ, acela'șĭ.

Adjective Relative.

Adjective Relative sînt' acelea care se-reduc' la un' substantiv' care precede, și care se numește Antecendentŭ; cum: Dumnezeŭ care vede toate, cartea ce citescŭ, aci care, este relativŭ și se-reduce la Dumnezeŭ; ce, asemenea și se-reduce la carte; și ĭar, Dumnezeŭ, este Antecedentŭ al relativu-

[1] toată.

vuluĭ care și carte antecedentŭ al relativuluĭ ce. Relative sînt' doă: care și ce; din ele ce nu se-declinează.

Sing.	Îmm.
Bărb. și Neutr.	Bărbătesc'.
N. Care	N. Cari
G. a căruĭ și căruia	G. a cărorŭ și cărora
D. căruĭ și căruia	D. cărorŭ și cărora
Ac. pe care	Ac. pe cari
V. —	V. —
Ab. dela aŭ de care.	Ab. dela aŭ de cari.

Sing.	Îmm.
Femeesc'.	Bărbătesc'.
N. Care	N. Care
G. a căriĭ și căria	G. a cărorŭ și cărora
D. căriĭ și căria	D. cărorŭ și cărora
Ac. pe care	Ac. pe care
V. —	V. —
Ab. dela aŭ de care.	Ab. dela aŭ de care.

Adjective Interogative.

Adjective Interogative sînt' acelea care le întrebuințăm' la întrebare: ele sînt' treĭ care, cine și ce.

Care este interogativ' cînd' nu are antecedentŭ; cum: care omŭ nu este muritor?

Cine se-întrebuințează numaĭ la singurit și nu se-declinează.

4* Ce

Ce asemenea nu se-declinează, dar îl' întrebuinţăm' şi la singurit' şi la îmmulţit'.

Care se-declinează ca şi cel' Relativ', dar în cazul' Ghenetiv' şi Dativ' face şi cuĭ.

Adjective Nedefinite.

Adjectivele Nedefinite sînt' acelea care aŭ o însemnare (generală (pestetot') şi neotărîtă cum: nimini altul' şčl; pentru că zicînd altul', arăt' că nu acela pentru care vorbim'; şi ĭarăşĭ din cei 'lalţĭ, cine este, nu se-hotăraşte, adică arăt' că din totul' celor 'lalţĭ unul, şi numaĭ acesta nu.

Sing.	Îmm.
Bărb. şi Neutr.	Bărbătesc'.
N. Altŭ	N. Alţĭ
G. a-altuĭ şi altuia	G. a-altorŭ şi altora
D. altuĭ şi altuia	D. altorŭ şi altora
Ac. pe altŭ	Ac. pe alţĭ
V. altule	V. alţilorŭ
Ab. dela aŭ de altŭ.	Ab. dela aŭ de alţĭ.

Sing.	Îmm.
Femeesc'.	Fem. şi Neutr.
N. Altă	N. Alte
G. a-alteĭ şi altia	G. a-altorŭ şi altora
D. alteĭ şi altia	D. altorŭ şi altora
Ac. pe altă	Ac. pe alte
V. alto	V. altelorŭ
Ab. dela aŭ de altă.	Ab. dela aŭ de alte.

Tot'.

Tot', la singurit cînd este adjectiv' rămîne nedeclinat', cum tot' omul', a tot' omuluĭ şčl; ịar la îmmulţit' se-declinează aşa.

Bărb. Fem. şi Neutr.

N. Toţĭ — Toate
G. atutulorŭ —
D. tutulorŭ —
Ac. pe toţĭ — pe toate
—
Ab. dela aŭ de toţĭ — toate.

Însemn. Acest' Adjectiv' de multe orĭ se-face şi conjugativ' de înprotivire, cînd trebue să ịa după sine pe îşĭ cum totuşĭ.

Singurit'.

Bărb. Fem. şi Neutr.

N. Niminĭ
G. a-nimuluĭ
D. nimuluĭ
Ac. pe nimenĭ
V. —
Ab. dela aŭ de niminĭ.

Sing.	Îmm.
Bărb. şi Neutr.	Bărbătesc'.
N. Unŭ	N. Un'i şi nişte
G. a-unuĭ şi unuia	G. a-unorŭ şi unora
D. unuĭ şi unuia	D. unorŭ şi unora
Ac. pe unŭ	Ac. pe un'i şi nişte
V. —	V. —
Ab. dela aŭ de unŭ	Ab. dela aŭ de un'i şi nişte

Sing.

Singur.	Îmm.
Femeesc'.	Fem. și Neutr.
N. Una și o	N. Unele și niște
G. a-uneĭ și unia	G. a-unorŭ și unora[1]
D. uneĭ și unia	D. unorŭ șĭ unora
Ac. pe una și o	Ac. pe unele și niște
V. —	V. —
Ab. dela aŭ de una și o	Ab. dela aŭ de unele și niște.

Bărbătesc'.	Fem. și Neutr.
N. Amîndoĭ	N. Amîndoă
G. a-amîndurorŭ și amîndurora	G. —
D. amîndurorŭ și amîndurora	D. —
Ac. pe amîndoĭ	Ac. pe amîndoă
V. —	V. —
Ab. dela aŭ de amîndoĭ[2]	Ab.[3] dela aŭ de amîndoă.

Însem. Pe acesta poate numaĭ ca si'ĭ arătăm Declinația să 'l punem' aicĭ; căcĭ altmintrelea este foarte Definit': este destul să'l pronunțiem', și numaĭ de cît' să vedem' cît' de hotărîtor' este.

Maĭ sînt' și alte Adjective Nedefinite compuse; cum: orĭ-care, fie-care (1), ori-cine, cel ce, ceea ce (2) inșĭ, nicĭ unul' (care se-declinează ca unul'), neștine.

(1) Aceste doă se-diclinează ca c a r e cel' relativ'.

(2) C e l c e este de maĭ multe orĭ și relativ', cum

[1] unura.

[2] aŭ amîndoĭ.

[3] Aa.

Adjective[1] Numerale.

Acestea sînt' care arată numărul', și rîndul.

Cele care arată numărul' se-zic' Cardinale, aŭ numărătoare, cum: unu, una, doĭ, doă, trei, patru, cinci, șčl.

Însemnărĭ.

I. Treĭ cînd ja înainte cîte, la Femeesc' face trele, cum cîte treĭ, cîte trele.

II. Adjectivele de număr' cardinal' nu sedeclinează; unul' și una declininduse este nedefinit'; și jară toate cele cardinale dela noăsprezece încolo cînd se-însoțesc' cu substantivele, maĭ în običnuință este a lua după sine și prepoziția de; cum doăzecĭ oameni aŭ de oamenĭ șčl.

Cele care arată rîndul se zicŭ Ordinale; cum: întîiu, al doilea, al treilea șčl care sînt' Derivate (vin') dela cele Cardinale, adică al doilea dela doĭ al treilea de la treĭ șčl. priimind' pentru ale bărbătești un' lea la sfîrșit' și pentru cele femeești a.

Adjective Comparative[2] și Superlative.

Adjectivele arătînd' cualitatea substantivelor', poate să fie maĭ multe substantive

care

---

cum omul cel ce greșaște ne încetat', în loc' de care; precum' și din protivă care și cine de multe orĭ este nedefinit', cum' care saŭ cine nu știe măsura, nu știe învecĭ a-scri.

---

[1] Adjectvie.
[2] Comporative.

care să aĭbă tot' acea cualitate, şi alăturîndule să vedem' că unele aŭ maĭ multă aŭ[1] maĭ puţină, şi altele covîrşăsc' pe toate; şi acelea care arată alăturare se-zic' Comparative; cele care arată covîrşire Superlative, iar acelea care arată cualitatea singură fără comparaţie se-zic' pozitive. Aceste alăturărĭ saŭ comparaţiĭ şi covîrşirĭ se-arată cu maĭ, (adică cele comparative); şi cu prea foarte saŭ cu cel maĭ (adică cele superlative).

Din cele comparative unele sînt' crescînd' cualitatea cum maĭ înţelept', maĭ îmvăţat' şi altele descrescînd' cum maĭ mic'.

Şi iar din cele superlative acelea care se-arăt' cu prea aŭ foarte sînt' Superlative de sine fără să aĭbă nicĭ o relaţie cu altele; dar cele ce se-arată cu cel' maĭ sînt' superlative relative, căcĭ arată oarecare relaţie, zicînd' cel maĭ învăţat' dintre Rumînĭ, din oamenĭ.

CAP' IV

Pentru Articolŭ.

Articolul' este o mică zicere care se-pune în urm'a şi înaintea Substantivelor' şi Adjectivelor' ca să le defineze.

Ar-

[1] a-.

Articol'i Rumîneştĭ care se-pun' în urm'a Substantivelor' şi Adjectivelor' sînt' lŭ, le, a, i, şi le.

Articol' lŭ se-pune în urm'a Substantivelor' şi Adjectivelor' bărbăteştĭ şi neutre care se-terminează în ŭ; cum: omu-lŭ, lemnu-lŭ, bunu-lŭ.

Articol' le se-pune în urm'a Substantivelor' şi Adjectivelor' bărbăteştĭ şi neutre care aŭ la termenŭ e; cum cîine-le, mare-le, bine-le şčl.

i se-pune în urm'a Substantivelor' şi Adjectivelor' bărbăteştĭ de număr' îmmulţitŭ; cum oameniĭ, buniĭ, aŭ oamen'i, bun'i şčl.

a se-pune în urm'a Substantivelor' şi Adjectivelor' femeieştĭ; cum femee-a, bun'a, 'iinţ'a[1] şčl.

Însemnărĭ.

Substantivele şi Adjectivele femeeştĭ, de se-vor' termina în ă, trebue să 'l lepede ca să ia articolul' a; de se-terminează în e, rămîne nestrămutat', atîta numaĭ că însoţit' cu a, face unŭ Diftong', ea.

Cîteva Substantive şi Adjective femeeştĭ se-terminează în a fără a-avea articol', şi cînd iaŭ articol' pentru eufonie priimesc' şi unŭ o ca să nu vie doĭ a unu după altu, precum şa, şaoa, rîndurea rîndureaoa, şčl. aceasta se-întîmplă şi la vreocîteva monosyllabe: precum: zi, zioa, şi altele.

5 Ar-

[1] fiiţ'a.

Articolul' acesta femeiesc' a, de multe orĭ însoțește și substantive bărbăteștĭ care se-terminează în ă și e; precum: pap'a, slug'a, paș'a, duca, Nenea șčl. tată face și tatăl'.

Le se-pune în urm'a substantivelor' și adjectivelor' femeieștĭ și neutre de număr' îmmulțitŭ. cum femei-le, bune-le, lemne-le șčl.

Singur.	Îmmulț.
Bărb. și Neutr.	Bărbătescŭ.
N. Lŭ și le	N. i
G. a luĭ	G. a lorŭ
D. luĭ	D. lorŭ
Ac. pe lŭ și le	Ac. pe i
V. o le	V. o lorŭ
Ab. dela aŭ de lŭ și le.	Ab. dela aŭ de i.

Singur.	Îmm.
Femeesc'.	Fem. și Neutr.
N. a	N. le
G. a i	G. a lorŭ
D. i	D. lorŭ
Ac. pe a	Ac. pe lorŭ
V. —	V. —
Ab. dela aŭ de a.	Ab. dela aŭ de le.

Maĭ avem' încă și alte articole care se-pun' numaĭ înaintea Adjectivelor' și sînt' celŭ și ălŭ, cea și a; cum omulŭ celŭ înțeleptŭ, femeea cea înțeleaptă, care sînt' Adjective Demonstrative maĭ mult'.

Sin-

Singur.	Îmmulț.
Bărb. și Neutr.	**Bărbătesc'**[1].
N. celŭ și ălŭ	N. ceĭ și ăĭ
G. a celuĭ și ăluĭ	G. a celorŭ și ălorŭ
D. celuĭ și ăluĭ	D. celorŭ și ălorŭ
Ac. pe celŭ și ălŭ	Ac. pe ceĭ și ăĭ
V. —	V. —
Ab. dela aŭ de celŭ și ălŭ.	Ab. dela aŭ de ceĭ și ăĭ.

Singur.	Îmmulț.
Fem.	**Fem. și Neutr.**
N. cea și a	N. cele și ale.
G. a ceĭ și ăĭ	G. a celorŭ și ălorŭ
D. ceĭ și ăĭ	D. celorŭ și ălorŭ
Ac. pe cea și a	Ac. pe cele și ale
V. —	V. —
Ab. dela aŭ de cea și a.	Ab. dela aŭ de cele și ale.

Declinație de Articol' cu Substantive și Adjective.

Bărb. Singurit'.

N. omu-lŭ	N. înțeleptu-lŭ
G. a omu-luĭ	G. a înțeleptu-luĭ
D. omu-luĭ	D. înțeleptu-luĭ
Ac. pe omu-lŭ	Ac. pe înțeleptu-lŭ
V. o omu-le	V. înțeleptu-le
Ab. dela aŭ de omu-lŭ[2]	Ab. dela aŭ de înțeleptŭ-lŭ.

înțeleptŭ și celŭ înțeleptŭ.

5* Îm-

[1] Bărbătest'.
[2] aŭ omu-lŭ.

Îmmulțit'.

N. oameni-ĭ G. a oameni-lorŭ D. oameni-lorŭ Ac. pe oameni-ĭ V. oameni-lorŭ Ab. dela aŭ de oameni-ĭ	înțelepțĭ și ceĭ înțelepțĭ	N. înțelepți-ĭ G. a înțelepți-lorŭ D. înțelepți-lorŭ Ac. pe înțelepți-ĭ V. o înțelepți-lorŭ Ab. de la aŭ de înțelepți-ĭ	oamenĭ

Fem. Singurit'.

N. femee-a G. a-femee-ĭ D. femee-ĭ Ac. pe femee-a V. o femee-a Ab. dela aŭ de femee-a	casnică și cea casnică	N. casnic'-a G. a casnic'-i D. casnic'-i Ac. pe casnic'-a V. o casnic'-a Ab. dela aŭ de casnic'-a	femee

Îmmulțit'.

N. femei-le G. a femei-lorŭ D. femei-lorŭ Ac. pe femei-le V. o femei-lorŭ Ab. dela aŭ de femei-le	casnice și cele casnice	N. casnici-le' G. a casnici-lorŭ D. casnici-lorŭ Ac. pe casnici-le V. o casnici-lorŭ Ab. dela aŭ de casnici-le	femeĭ

Neutr. Singur.

N. lemnu-lŭ G. a lemnu-luĭ D. lemnu-luĭ Ac. pe lemnu-lŭ V. o lemnu-le Ab. dela aŭ de lemnu-lŭ	verde și celŭ verde	N. verde-le G. a verde-luĭ D. verde-luĭ Ac. pe verde-le V. o verde-le Ab. dela aŭ de verde-le	lemnŭ.

Îmmulţit'.

N. lemne-le G. a lemne-lorŭ D. lemne-lorŭ Ac. pe lemne-le V. o lemne-lorŭ Ab.[1] dela aŭ de lemne-le	verzi	verzi şi cele	N. verzi-le G. a verzi-lorŭ D. verzi-lorŭ Ac. pe verzi-le V. o verzi-lorŭ Ab. dela aŭ de verzi-le	lemne

CAP' V.

Pentru Verbŭ.

Verbulŭ este o zicere a căria cea din tîiŭ întrebuinţare este să arate o afirmaţie (întărire); cum: *virtutea este nemuritoare*: aci zicerea *este* afirmează că virtuteĭ i se cuvine cualitate de *nemurire*: *este* dar e un' verbŭ căcĭ arată afirmaţie.

Asupra definiţii aceştia cercetînd' vedem' că nu sînt' maĭ multe verburĭ de cît unul' singur' *a-fi* căcĭ numaĭ el' arată afirmaţie, fără el zicerile nu pot' să arate nicĭ o judecată; elŭ tot'd'aun'a închee şi leagă substantivele cu adjectivele şi arată că o fiinţă are-acest'[2] fel' de cualitate saŭ alta; cum cînd vomŭ-vrea să arătăm' că omul' are cualitatea de a se-gîndi, prin el întărim judecata

şi

[1] Ac.
[2] oacest'.

și zicem', omul' este gînditor'. Cu toate că nu este tot'd'auna într'această formă simplă; căcĭ înpreunînd' el' tot'd'auna cu lucru aŭ cu ființ'a pentru care vorbim' și care se-zice subjet', o cualitate, pe care aci o numim' Prezis', de multe orĭ ca să se-scurteze cuvîntul', aŭ aflat' oamen'i zicerĭ care să coprinză[1] și pă verbul' a-fi și pe prezisul'; cum, în loc' de a zice sînt' învățînd' zicem' învăț', și în loc' de eștĭ înțelegînd', înțelegĭ. Așa verbul' a-fi pentru că arată a-firea saŭ ființ'a lucrurilor', se-zice verbŭ substantiv', ĭar cele-'l-alte care coprind' și verbul a-fi și prezisul' se-zic' Adjective, fiind că arăt' din preună cu a-firea lor' și o cualitate.

Verburile dar, maĭ întîĭŭ se-îmapart' în doă: în Substantivul a-fi și în Adjective, cum a-scri, a se-îmvăța, a se-la șčl.

În cel' din tîiu zicînd' scriŭ arăt' că fac' ceva adică lucrez'; în cel' d'aldoilea, mă îmvăț', arăt' că altu face asupra mea ceva, adică eŭ pătimesc', în cel' de altreilea mă laŭ arăt' că eŭ singur' fac' ceva, însă tot' asupra mea, adică lucrarea se-răsfrînge[2] de la persoana care lucrează tot' asupra sa; și printr'-aceasta urmează că verburile adjective se-subtîmpart' în Active (de lucrare) Pasive (de patimă) și Răsfrîngătoare; și zizem' cele Active arată lucrarea de multe ori că aŭ se-strămută asupra unuĭ objet' aŭ că rămîne nestrămutată; cum: învăț' copilul', iubesc' pre tatăl': aci strămutînduse

[1] copriză.

[2] lucrare se-răsfînge.

duse lucrarea, învăţ,' iubesc', sînt' verburĭ active strămutătoare, copilul' tatăl', sînt' objeturĭ pe care se-strămută lucrarea. Şi iar umblu, şăzŭ, arată o lucrare nestrămutînduse şi sînt' verburĭ active nestrămutătoare.

Verburĭ pasive sînt' acelea a cărorŭ persoana pentru care vorbim' saŭ subjetul', priimeşte lucrarea dela unŭ alt' objet'; cum: mă îmvăţ' de tatăl', sîntŭ iubitŭ de lume.

În limb'a Rumînească[1] verburile pasive sefac de vom propune lîngă cele active pronumele simple de cazul' acuzativu mă, te, se; ne, vă, se; cum dela îmvăţ', pasiv' face mă-îmvăţŭ; cunoştĭ pasiv' face te cunoştĭ. Se-fac' asemenea şi cu verbul' a-fi şi cu un prezis' passivŭ cum sînt' îmvăţîndumă, eştĭ cunoscut'.

Răsfrîngătoare [2] sînt' acelea acăror' persoan'a pentru care vorbim' saŭ subjetul' primeşte lucrarea iarăş dela sineşĭ cum: mă-laŭ, mă-duc' şčl. Unele sînt' care pierd' această însemnare precum mă-mir', mă-lupt', şi care în activ' nu se-întrebuinţează.

Acum' dar putem' zice de obşte că verburile sînt' nişte zicerĭ care arată aŭ ce facem' aŭ ce pătimim' aŭ în care stare ne aflăm'.

Cînd, cercetînd' verburile, le vom' avea pe toate înainte, vedem' unele precum' sînt', tună, ploă, trebue, se-înţelege, secuvine, şčl. că nu putem' se-le zicem', decît'

[1] Rumenească.
[2] Răsfîngătoare.

cît' numaĭ în a treia persoană (1), pentru care le numim' *Unipersonale*, care şi' ele se-înpart' asemenea în active cum *tună*, *trebue*; în pasive cum' *se-înţelege*, *se-vede*, şi răsfrîngătoare[1] *se-cuvine*.

Aceasta se-întîmplă şi la multe alte verburĭ care de şi se-zic' în cîte trele persoanele, dar la unele întîmplărĭ sînt' uni personale, precum *se-vede*, *se-înţelege* şčl. şi cele care ĭaŭ pronumele de cazul' dativ', *mi*, *ţi*, *i*, *ni*, *vi*, *li*, de multe ori nu se-maĭ zic' de cît' în atreia persoană, cum *mi se-arată*, *ţi se-vedeşte* şčl.

Ziserăm' că la orĭ care verb', persoan'a care lucrează aŭ care pătimeşte, se-zice *Subjetŭ* aŭ numinativ' cum cînd zic' *Dumnezeŭ vede toate*, *Dumnezeŭ* este subjetul' aŭ numinativul' verbuluĭ *vede*.

Subjetele verburilor' sînt aŭ substantive aŭ pronume. Pronumele care se-întrebuinţează de subjete sînt': *eu*, *tu*, *elu*, *ea*; *noĭ*, *voĭ*, *eĭ*, *ele*.

Verbul' are ca şi substantivul' doă numere *singurit'* şi *îmmulţit'*, singurit' cum *eŭ scriŭ*, *copilul' citeşte*, şi îmmulţit' cum *noĭ scrim'*, *copii citesc'*.

Lucrarea aŭ pătimirea care o arăt' verburile de multe orĭ poate că se-face acum, de mul-

(1) În timpul neotărît', se-običnuesc' aceste unipersonale a se-zice şi înpersoana adoa; cum *aĭ ploat mană Dumnezeule* şčl.

[1] răsfîngătoare.

multe orĭ poate că s'a-făcut', aŭ poate că se-va face; aşa ca să arătăm' aceste întîn-plărĭ, trebue să îşĭ schimbe verbul' form'a ce are, care se-zice timpŭ, şi vedem' că trebue a-zice că verbul' are şi treĭ timpĭ: prezentŭ, trecutŭ, şi viitorŭ. Prezent' este cînd arată că un' lucru este aŭ se-face, cum îmvăţŭ, te numeştĭ, vorbeşte. Trecut' cînd arăt' că un' lucru, a-fost' aŭ s'a-făcut', cum: am'-îmvăţat', te numeaĭ, cunoscuşĭ, vorbiseşĭ; şi viitor' cînd arăt' că un' lucru va fi aŭ se-va-face, cum: voiŭ-îmvăţa, te-veĭ-numĭ, va-vorbi.

Şi felurile trecutuluĭ sînt' patru: cum cînd zic' scriam', arăt' că atuncĭ nu isprăvisem' de scris, pentru care se-zice Nesăvîrşit'; cînd zic', scriseiŭ, se-arată fapta săvîrşită[1], şi se-zice Săvîrşit'; cînd zic' scrisesem', arăt' lucru maĭ de mult' săvîrşit', şi se-numeşte maĭ-mult'-decît' săvîrşit' (peste săvîrşit'); cînd în sfîrşit' zic' am-scrisŭ arăt' lucrul' săvîrşit' fără a otărî cînd, pentru care se-numeşte Neotărît'.

Precum şi felurile viitoruluĭ sînt' doă: viitoru-întîiŭ cum: voiŭ-scri, şi viitoru al doilea cum: voiŭ-fi scris'.

Maĭ are încă şi treĭ persoane ca şi pronumele, la întîia persoană întrebuinţăm' subjet' pe eŭ şi noĭ, la adoa pe tu şi voĭ, şi la atreia pe elŭ, ea, eĭ, ele şi tot' substantivul'.

6 Afa-

[1] să vîrşită.

Afară de acestea, verbul' are maĭ multe chipurĭ aŭ modurĭ prin care se-zice: de multe orĭ hotărîm' aŭ arătăm' ceva cu dînsul' cum scriŭ am-vorbit', voiŭ cunoaşte; de multe orĭ poruncim' cum vezĭ, înţeleagă, alte orĭ poftim' cum aş umbla, aş fi mers', alte orĭ afirmaţia ce arătăm' cu dînsele, stă din afirmaţia altuĭ verb'; cum: aporuncit' ca să înpliniţĭ, şi alte orĭ avem' un' chip' al verbuluĭ ca să arate aŭ să coprinză în sine toate întîmplările aceste cum' a-face, a-scri, şcl. aşa dar verbul' maĭ are încă şi cincĭ Modurĭ.

Cel' din tîiŭ se-zice Otărîtor' au Arătător', şi arată că un' lucru este, a-fost', aŭ va-fi, cum: scriu, am scris', voiu scri.

Cel' d'aldoilea se-zice Poruncitor', şi arată o poruncă aŭ o rugăciune a se-face ceva, cum: scrie tu; dă Doamne.

Cel' d'altreilea poftitor' aŭ îndoitor' saŭ condiţionel', şi arată că un' lucru ar-fi saŭ ar-fi fost'; cum: aş-scri, aş-fi-citit'.

Cel' d'alpatrulea suppus', căcĭ să suppune la un' alt' verbu; cum: a-poruncit' ca să se-facă.

Şi cel d'al cincelea Infinitiv' saŭ ne hotărîtor', şi arată starea preste tot' a unuĭ verb' cum: a-scri, a-vorbi, a-cînta.

A-zice aŭ a-scri un' verbŭ în cîte cincĭ modurĭ, în toţĭ timpi, persoanele şi numerile, se-zice Conjugare.

Noĭ avem' patru Conjugărĭ.

Я дін тѫїа конжꙋгаре аре інфінітівꙋл термінат ѫн а аꙋ аре кꙋм: а-кѫнта, а-жꙋка, аꙋ кѫнтаре, жꙋкаре (1).

Я д'адоа аре іфінітівꙋл ѫн і аꙋ іре, ші ѫн ѫ аꙋ ѫре кꙋм а-ворбі, а-чіті, а-хотърѫ аꙋ ворбіре, чітіре, хотърѫре.

Я д'атреіа ѫн е аꙋ ере; кꙋм а-кꙋноаще, а-фаче, аꙋ кꙋноащере, фачере.

Ші а д'апатра аре інфінітівꙋл ѫн еа аꙋ ере; кꙋм а-ведеа, а-тъчеа аꙋ ведере, тъчере.

Яша кѫнд конжꙋгъм ꙋн верб ка съ аръ-тъм, неотърѫтꙋл ведем къ авем требꙋінцъ де ꙋн алт верб ам, ка съ зічем ам-скріс, ка съ аръгъм вііторꙋл авем требꙋінцъ де воіꙋ ка се-зік воіꙋ-скрі, ка съ аръгъм пе чел д'алдоілеа віітор, авем требꙋінцъ де воіꙋ-фі, ка съ зік воіꙋ-фі-скріс, ші фіінд къ ачесте вербꙋрі адікъ а-авеа, а-воі, ші а-фі, не сѫнт тот д'аꙋна спре ажꙋтор ка съ аръгъм о конжꙋгаре де плін, пентрꙋ ачеаста а-фаръ де нꙋміріле че ам дат вербꙋрілор ла ѫмпърціреа лор, еле се-маї нꙋмеск ші Аꙋксіліаре аꙋ ажꙋтътоаре, ші пентрꙋ ачеаста съ ѫнчепем а конжꙋга вербꙋріле дела ѫнселе.

6* Вер-

---

(1) Сѫнт ꙋнеле ші ѫн їа каре се-конжꙋгъ ла ачеастъ конжꙋгаре, ші нꙋмаї ла інфінітівꙋл ѫн ре се-деосібеск къчі фак ѫн ере кꙋм а-ѫнвіа ѫнвіере.

A din tîia conjugare are infinitivul'[1] terminat' în a aŭ are cum: a-cînta, a-juca, aŭ cîntare, jucare (1).

A d'adoa are infinitivul[2] '[1] în i aŭ ire, şi în î aŭ îre cum a-vorbi, a-citi, a-hotărî aŭ vorbire, citire, hotărîre.

A d'atreia în e aŭ ere; cum a-cunoaşte, a-face, aŭ cunoaştere, facere.

Şi a d'apatra are infinitivul'[3] în ea aŭ ere; cum a-vedea, a-tăcea aŭ vedere, tăcere.

Aşa cînd conjugăm' un' verb' ca să arătăm', neotărîtul' vedem' că avem' trebuinţă de un' alt' verb' am, ca să zicem am-scris', ca să arătăm' viitorul' avem' trebuinţă de voiŭ ca se-zic' voiŭ-scri, ca să arătăm' pe cel' d'aldoilea viitor', avem' trebuinţă de voiŭ-fi, ca să zic' voiŭ-fi-scris', şi fiind că aceste verburĭ adică a-avea, a-voi, şi a-fi, ne sînt' tot'd'auna spre ajutor' ca să arătăm' o conjugare de plin', pentru aceasta afară de numirile ce am' dat' verburilor la împărţirea lor', ele se-maĭ numesc' şi Aucsiliare aŭ ajutătoare, şi pentru aceasta să începem' a conjuga verburile dela dînsele.

6* Ver-

(1) Sînt' unele şi în ia care se-conjugă la această conjugare, şi numaĭ la infinitivul în re se-deosibesc' căci fac în ere cum a-învia înviere.

[1], [3] infinitiv'ul'.
[2] ifinitiv'ul'.

Verbŭ Aucsiliarŭ

a-fi

Modu Otărîtorŭ aŭ arătător'.

Prezent.

Sing.	Îmm.
Sîntŭ și îsŭ	Sîntem'
eștĭ	sînteţĭ
este și e.	sîntŭ și îsŭ.

Nesăvîrșit'.

eramŭ	eramŭ
eraĭ	erațĭ
era	era

Săvîrșit'[1].

fuseiŭ și fuiŭ	fuserăm' și furămŭ
fuseșĭ și fușĭ	fuserățĭ și furățĭ
fuse și fu.	fuseră și fură.

Maĭ-mult-de cît'-săvîrșit'.

fusesemŭ	fuseserămŭ
fuseseșĭ	fuseserățĭ
fusese	fuseseră.

Neotărît'.

amŭ-fostŭ	amŭ-fostŭ
aĭ-fostŭ	ațĭ-fostŭ
a-fostŭ	aŭ-fostŭ.

Vii-

[1] Săvîrjit'.

Viitorŭ I.

Sing.	Îmm.
voiu-fi	vomŭ-fi
vei-fi	veţĭ-fi
va-fi.	vorŭ-fi.

Viitor' II.

voiŭ-fi-fostŭ	vomŭ-fi-fostŭ
veĭ-fi-fostŭ	veţĭ-fi-fostŭ
va-fi-fostŭ.	vorŭ-fi-fostŭ.

Modu Poruncitor'.

fiĭ	să fimŭ
fie	fiţĭ
	fie.

Modu Poftitor' şi îndoitor'.

Present.

aşŭ-fi, şi fir'aşŭ	amŭ-fi şi fir'amŭ
aĭ-fi, şi fir'aĭ	aţĭ-fi şi fir'aţĭ
ar'-fi, şi fir'ar'.	arŭ-fi şi fir'arŭ.

Trecut'.

aşŭ-fi-fostŭ	amŭ-fi-fostŭ
aĭ-fi-fostŭ	aţĭ-fi-fostŭ
ar'-fi-fostŭ.	arŭ-fi-fostŭ.

Modu Suppus'.

Prezent.

ca să fiŭ	ca să fim'
ca să fiĭ	ca să fiţĭ
ca să fie.	ca să fie.

Mo-

Trecut'.

Sing.	Îmm.
ca să fiŭ-fostŭ	ca să fimŭ-fostŭ
ca să fiĭ-fostŭ	ca să fiţĭ-fostŭ
ca să fi-fostŭ.	ca să fi-fostŭ.

Modu Infinitiv'.

a-fi şi fire.

Partiţipie.

Prezent.

fiindŭ.

Trecut.

fostŭ.

Verbul Aucsiliarŭ

a-avea

Modŭ arătător'.

Prezent'.

Sing.	Îmm.
Amu şi aşŭ	Avemŭ şi amŭ
aĭ	aveţĭ şi aţĭ
are şi a.	aŭ şi arŭ.

Nesăvîrşit'.

aveamŭ	aveamŭ
aveaĭ	aveaţĭ
avea.	avea.

Să-

Săvîrşit'.

Singur.	Îmmulţ.
avuiŭ	avurămŭ
avuşĭ	avurăţĭ
avu	avură.

Maĭ mult' de cît' săvîrşit'.

avusesemŭ	avuseserămŭ
avuseseşĭ	avuseserăţĭ
avusese.	avuseseră.

Maĭ mult' de cît' săvîrşit' II.

amŭ	fostŭ-avutŭ	amŭ	fostŭ-avutŭ
aĭ		aţĭ	
a		aŭ	

Neotărît'.

amŭ-avutŭ	amŭ avutŭ
aĭ-avutŭ	aţĭ avutŭ
a-avutŭ.	aŭ avutŭ.

Viitor' I.

voiŭ-avea	vomŭ-avea
veĭ-avea	veţĭ-avea
va-avea.	vorŭ-avea.

Viitor' II.

voiu-fi-avutŭ	vomŭ-fi-avutŭ
veĭ-fi-avutŭ	veţĭ-fi-avutŭ
va-fi-avutŭ.	vor-fi-avutŭ.

Mo-

Modŭ Poruncitor'.

Singur.	Îmmulţ.
aibĭ	să avemŭ
aĭbă	aveţĭ
	aĭbă.

Modŭ Poftitor' şi îndoitor'.

Prezent'.

aşŭ-avea şi avear'-aşŭ	amŭ-avea şi avear'amŭ
aĭ-avea şi avear'-aĭ	aţĭ-avea şi avear'aţĭ
ar'-avea şi avear'-ar'	arŭ avea şi avear'ar'.

Trecut'.

aşŭ-fi-avutŭ	amŭ-fi-avut'
aĭ-fi-avutŭ	aţĭ-fi-avut'
ar'-fi-avutŭ.	arŭ-fi-avut'.

Modŭ Suppus'.

Prezent'.

ca să amŭ	ca să avemŭ
ca să aĭbĭ	ca să aveţĭ
ca să aĭbă.	ca să aĭbă.

Trecut'.

ca să fiŭ-avutŭ	ca să fimŭ-avutŭ
ca să fiĭ-avutŭ	ca să fiţĭ-avutŭ
ca să fi-avutŭ.	ca să fi-avutŭ.

Modŭ Infinitivu.

a-avea şi avere

Par-

Partiţipia.

Prezent'.

avîndŭ.

Trecut'.

avutŭ.

Verbŭ Aucsiliarŭ

a-voi

Modŭ arătător'.

Prezent'.

Sing.	Îmm.
voiŭ şi oiŭ	Vomŭ şi omŭ
veĭ şi eĭ	veţi şi eţĭ
va şi o.	vorŭ şi orŭ

Nesăvîrşit'.

voiamŭ şi vreamŭ	voiamŭ şi vreamŭ
voiaĭ şi vreaĭ	voiaţĭ şi vreaţĭ
voia şi vrea.	voia şi vrea.

Săvîrşit'.

voiiŭ şi vruiŭ	voirămŭ şi vrurămŭ
voişĭ şi vruşĭ	voirăţĭ şi vrurăţĭ
voi şi vru.	voiră şi vrură.

Maĭ-mult'-de cît'-săvîrşit' I.

voisemŭ şi vrusesemŭ	voiserămŭ şi vruserămŭ
voiseşĭ şi vruseseşĭ	voiserăţĭ şi vruseserăţĭ
voise şi vrusese	voiseră şi vruseseră.

7 Maĭ-

Maĭ-mult'-de cît'-săvîrşit' II.

Singur.		Îmmulţ.	
amŭ	fostŭ-vrutŭ	amŭ	fostŭ-vrutŭ.
aĭ		aţĭ	
a		aŭ	

Neotărît'.

amŭ-voitŭ şi vrutŭ	amŭ-voitŭ şi vrutŭ
aĭ-voitŭ	aţĭ-voitŭ
a-voitŭ.	aŭ-voitŭ.

Viitor' I.

voiŭ-voi şi vrea	vomŭ-voi şi vrea
veĭ-voi	veţĭ-voi
va-voi.	vorŭ-voi.

Viitor' II.

voiŭ-fi-voitŭ şi vrutŭ	vomŭ-fi-voitŭ şi vrutŭ
veĭ-fi-voitŭ	veţĭ-fi-voitŭ
va-fi-voitŭ	vor-fi-voitŭ.

Modŭ Poruncitor'.

voeşte	să voimŭ
voiască	voiţĭ
	voiască.

Modŭ Poftitor' şi îndoitor'.

Prezent'.

aşŭ-voi şi voir'aşŭ	amŭ-voi şi voir'amŭ
aĭ-voi şi voir'aĭ	aţi-voi şi voir'aţĭ
ar-voi şi voir'arŭ.	arŭ-voi şi voir'arŭ.

Tre-

Trecut'.

Singur.	Îmmulţ.
aşŭ-fi-voitŭ şi vrutŭ	amŭ-fi-voitŭ şi vrutŭ
aĭ-fi-voitŭ	aţĭ-fi-voitŭ
ar'-fi-voitŭ.	arŭ-fi-voitŭ.

Modŭ Suppus'.

Prezent'.

ca să voescŭ	ca să voimŭ
ca să voeştĭ	ca să voiţĭ
ca să voiască.	ca să voiască.

Trecut'.

ca să fiŭ-voitŭ şi vrutŭ	ca să fimŭ-voitŭ şi vrutŭ
ca să fiĭ-voitŭ	ca să fiţĭ-voitŭ
ca să fi-voitŭ.	ca să fi-voitŭ.

Modŭ Infinitivŭ.

a-voi, vrea; voire şi vrere.

Partiţipia.

Prezent'.

voindŭ şi vrîndŭ.

Trecut'.

voitŭ şi vrutŭ.

Conjugarea I.

în A aŭ are

Modŭ Arătătorŭ.

Prezent'.

Sing.	Imm.
Cînt-ŭ	Cînt-ămŭ
cînţ-ĭ	cînt-aţĭ
cînt-ă	cînt-ă.

Nesăvîrşit'.

cînt-amŭ	cînt-amŭ
cînt-aĭ	cînt-aţĭ
cînt-a.	cînt-a.

Săvîrşit'.

cînt-aiŭ	cînt-arămŭ
cînt-aşĭ	cînt-arăţĭ
cînt-ă	cînt-ară.

Maĭ-mult-de cît'-săvîrşit'. I.

cînt-asemŭ	cînt-aserămŭ
cînt-aseşĭ	cînt-aserăţĭ
cînt-ase	cînt-aseră.

Maĭ-mult-de cît-săvîrşit' II.

amŭ		amŭ-	
aĭ-	fostŭ-cîntatŭ	aţĭ-	fostŭ-cîntatŭ
a-		aŭ-	

Neo-

Neotărît'.

Sing.		Înm.	
amŭ-	cînt-atŭ	amŭ-	cînt-atŭ
aĭ-		aţĭ-	
a-		aŭ-	

Viitorŭ I.

voiŭ-	cînt-a	vomŭ-	cînt-a
veĭ-		veţĭ-	
va-		vorŭ-	

Viitor' II.

voiŭ-	fi-cînt-atŭ.	vomŭ-	fi-cînt-atŭ.
veĭ-		veţĭ-	
va-		vorŭ-	

Modu Poruncitor'.

cînt-ă	să cînt-ămŭ
cînt-e	cînt-aţĭ
	cînt-e

Modu Poftitor' şi îndoitor'.

Prezent'.

aşŭ-cînt-a şi cîntar'-aşŭ	amŭ-cînt-a şi cîntar'-amŭ
aĭ cînt-a şi cîntar'-aĭ	aţĭ-cînt-a şi cîntar'-aţĭ
ar' cînt-a şi cîntar'-ar'	arŭ-cînt-a şi cîntar'-arŭ.

Tre-

Trecut'.

Singur.		Îmmulţ.	
aşŭ-	fi-cîntatŭ	amŭ-	fi-cîntatŭ.
aĭ-		aţĭ-	
ar'-		arŭ-	

Modu Suppus'.

Prezent'.

ca să cînt-ŭ	ca să cînt-ămŭ
ca să cînţ-ĭ	ca să cînt-aţĭ
ca să cînt-e.	ca să cînt-e.

Trecut'.

ca să fiŭ-	cîntatŭ.	ca să fimŭ-	cîntatŭ.
ca să fiĭ-		ca să fiţĭ-	
ca să fi-		ca să fi-	

Modu Infinitiv'.

a-cînt-a şi cînt-are.

Partiţipia.

Prezent'.

cînt-îndŭ.

Trecut'.

cînt-atŭ.

Con-

Conjugarea II.

în i şi ire

Modŭ Arătătorŭ.

Prezent'.

Sing.	Imm.
Vorb-escŭ şi ŭ	Vorb-imŭ
vorb-eştĭ şi ĭ	vorb-iţĭ
vorb-eşte şi e	vorb-escŭ şi ŭ.

Neotărît'.

vorb-iamŭ	vorb-iamŭ
vorb-iaĭ	vorb-iaţĭ
vorb-ia.	vorb-ia.

Săvîrşit'.

vorb-iiŭ	vorb-irămŭ
vorb-işĭ	vorb-irăţĭ
vorb-i.	vorb-iră.

Maĭ-mult-de cît'-săvîrşitŭ I.

vorb-isemŭ	vorb-iserămŭ
vorb-iseşĭ	vorb-iserăţĭ
vorb-ise.	vorb-iseră.

Maĭ-mult-de cît-săvîrşitŭ II.

amŭ-	fostŭ-vorbitŭ.	amŭ-	fostŭ-vorbitŭ.
aĭ-		aţĭ-	
a-		aŭ-	

Neo-

Neotărît'.

Singur.	Immulț.
amŭ-, aĭ-, a- vorbitŭ.	amŭ-, ațĭ-, aŭ- vorbitŭ.

Viitorŭ I.

voiŭ-, veĭ-, va- vorbi.	vomŭ-, vețĭ-, vorŭ. vorbi.

Viitorŭ II.

voiŭ-, veĭ-, va- fi-vorbitŭ.	vomŭ-, vețĭ-, vorŭ. fi-vorbitŭ.

Modŭ Poruncitorŭ.

vorb-eşte	să vorb-imŭ
vorb-iască	vorb-ițĭ
	vorb-iască.

Modŭ Poftitor' şi îndoitor'.

Prezent'.

aşŭ-vorbi şi vorbir'-aşŭ	amŭ-vorbi şi vorbir'-amŭ
aĭ-vorbi şi vorbir'-aĭ	ațĭ-vorbi şi vorbir'-ațĭ
ar'-vorbi şi vorbir'-ar'.	arŭ-vorbi şi vorbir'-arŭ.

Trecut'.

aşŭ-, aĭ-, ar'- fi-vorbitŭ.	amŭ-, ațĭ-, arŭ- fi-vorbitŭ

M o-

Modŭ Suppus'.

Prezent'.

Singur.	Îmmulţ.
ca să vorb-escŭ şi ŭ	ca să vorb-imŭ
ca să vorb-eştĭ şi ĭ	ca să vorb-iţĭ
ca să vorb-iască şi ă	ca să vorb-iască şi ă

Trecut'.

ca să fiŭ-	vorbitŭ	ca să fimŭ-	vorbitŭ.
ca să fiĭ-		ca să fiţĭ-	
ca să fi-		ca să fi-	

Modŭ Infinitivŭ.

a-vorb-i şi vorb-ire

Partiţipia.

Prezent'.

vorb-indŭ.

Trecut'.

vorb-itŭ.

Conjugarea III.

în e aŭ era

Modŭ Arătătorŭ.

Prezent'.

Singur.	Îmmulţ.
înţeleg-ŭ	înţeleg-emŭ
înţeleg-ĭ	înţeleg-eţĭ
înţeleg-e	înţeleg-ŭ

8 Neo-

Neotărît'.

Sing.	Îmm.
înțeleg-eamŭ	înțeleg-eamŭ
înțeleg-eaĭ	înțeleg-eațĭ
înțeleg-ea	înțeleg-ea

Săvîrșit'.[1]

înțeles-eiŭ	înțeles-erămŭ
înțeles-eșĭ	înțeles-erățĭ
înțeles-e	înțeles-eră

Maĭ-mult-de cît'-săvîrș it'. I.

înțeles-esemŭ	înțeles-eserămŭ
înțeles-eseșĭ	înțeles-eserățĭ
înțeles-ese	înțeles-eseră.

Maĭ-mult-de cît-săvîrșit' II.

amŭ-		amŭ-	
ai-	fostŭ-înțelesŭ.	ațĭ-	fost-înțelesŭ.
a-		aŭ-	

Neotărît'.

amŭ-înțelesŭ	amŭ-înțelesŭ
aĭ înțelesŭ	ațĭ-înțelesŭ
a-înțelesŭ.	aŭ-înțelesŭ [2].

Viitor' I.

voiŭ-		vomŭ-	
veĭ-	înțelege.	vețĭ-	înțelege.
va-		vorŭ-	

Vii-

[1] Săvîrjit'.
[2] aŭ-încelesŭ.

Viitor' II.

Singur.		Îmmulţ.	
voiŭ-	fi-înţelesŭ.	vomŭ-	fi-înţelesŭ.
veĭ-		veţĭ-	
va-		vorŭ-	

Modŭ Poruncitor'.

înţeleg-e	să înţeleg-emŭ
înţeleag-ă	înţeleg-eţĭ
	înţeleag-ă [1].

Modŭ Poftitor' şi îndoitor'.

Prezent'.

aşŭ-înţelege şi înţeleger'-aşŭ	amŭ-înţelege şi înţeleger'-amŭ
aĭ-înţelege şi înţeleger'-aĭ	aţĭ-înţelege şi înţeleger'-aţĭ
ar'-înţelege şi înţeleger'-arŭ.	ar'-înţelege şi înţeleger'-arŭ

Trecut'.

aşŭ-	fi-înţeles'.	amŭ-	fi-înţeles'.
aĭ-		aţĭ-	
ar'-		arŭ-	

Modu Suppus'.

Prezent'.

ca să înţeleg-ŭ	ca să înţeleg-emŭ
ca să înţeleg-ĭ	ca să înţeleg-eţĭ
ca să înţeleag-ă.	ca să înţeleag-ă.

8* Tre-

[1] înţelea-gă.

Trecut'.

Sing.		Îmm.	
ca să fiŭ-	înţelesŭ.	ca să fimŭ-	înţelesŭ.
ca să fiĭ-		ca să fiţĭ-	
ca să fi-		ca să fi-	

Modu Infinitiv'.

a înţeleg-e şi înţeleg-ere.

Partiţipia.

Prezent'.

înţeleg-îndŭ.

Trecut'.

înţelesŭ.

Conjugarea IV.

în ea şi ere

Modŭ Arătătorŭ.

Prezent'.

Sing.	Îmm.
Vez-ŭ	Ved-emŭ
vez-ĭ	ved-eţĭ
ved-e.	văd-ŭ.

Nesăvîrşit'.

ved-eamŭ	ved-eamŭ
ved-eaĭ	ved-eaţĭ
ved-ea.	ved-ea.

Să-

Săvîrşit'.

Sing.	Îmm.
văz-uiŭ	văz-urămŭ
văz-uşĭ	văz-urăţĭ
văz-u.	văz-ură.

Maĭ-mult'-de cît'-săvîrşit' I.

văz-usemŭ	văz-userămŭ
văz-useşĭ	văz-userăţĭ
văz-use.	văz-useră [1].

Maĭ-mult'-de cît'-săvîrşit' II.

amŭ-		amŭ-	
aĭ-	fostŭ-văzutŭ.	aţĭ-	fostŭ-văzutŭ.
a-		aŭ-	

Neotărît'.

amŭ-		amŭ-	
aĭ-	văzutŭ.	aţĭ-	văzutŭ.
a-		aŭ-	

Viitorŭ I.

voiŭ-		vomŭ-	
veĭ-	vedea.	veţĭ-	vedea.
va-		vorŭ-	

Viitorŭ II.

voiŭ-		vomŭ-	
veĭ-	fi-văzutŭ.	veţĭ-	fi-văzutŭ.
va-		vorŭ-	

Mo-

---

[1] În text, la „maĭ-mult' de cît'-săvîrşit'", se dau aceleaşi forme ca la „săvirşit" (*văz-urămŭ* etc.). În erată, greşeala este corectată indicîndu-se formele *văzuserămŭ* etc. (pentru persoana a III-a plural apare din eroare *văruseră*), trimiţîndu-se însă greşit la rîndurile 3, 4, 5 în loc de 7, 8, 9.

Modŭ Poruncitorŭ.

Singur.	Îmmul.
vez-ĭ	să ved-emŭ
vaz-ă	ved-eţĭ
	vaz-ă.

Modŭ Poftitor' şi îndoitor'.

Prezent'.

aşŭ-vedea şi vedear'-aşŭ	amŭ-vedea şi vedear'-amŭ
aĭ-vedea şi vedear'-aĭ	aţĭ-vedea şi vedear'-aţĭ
ar'-vedea şi vedear'-ar'.	arŭ-vedea şi vedear'-arŭ.

Trecut'.

aşŭ-		amŭ-	
aĭ-	fi-văzutŭ.	aţĭ-	fi-văzutŭ.
ar'-		arŭ	

Modŭ Suppus'.

Prezent.

ca să văz-ŭ	ca să ved-emŭ
ca să vez-ĭ	ca să ved-eţĭ
ca să vaz-ă.	ca să vaz-ă.

Trecut'.

ca să fiŭ-		ca să fimŭ-	
ca să fiĭ-	văzutŭ.	ca să fiţĭ-	văzutŭ.
ca să fi-		ca să fi-	

Modŭ Infinitiv'.

a-ved-ea şi ved-ere.

Par-

Partiţipia.

Prezent'.

văz-îndŭ.

Trecut'.

văz-utŭ

Conjugare de verburi Pasive.

Modŭ arătător'.

Prezent'.

Singur.	Îmmulţ.
Mă-îmvăţŭ şi îmvăţumă	Ne-îmvăţăm' şi îmvăţămune
te-îmveţĭ	vă-îmvăţaţĭ
se-îmvaţă.	se-îmvaţă.

Nesăvîrşit'.

mă-îmvăţamŭ	ne-îmvăţamŭ
te-îmvăţaĭ	vă-îmvăţaţĭ
să-îmvăţa.	se-îmvăţa.

Săvîrşit'.

mă-îmvăţaiŭ	ne-îmvăţarămŭ
te-îmvăţaşĭ	vă-îmvăţarăţĭ
se-îmvăţă.	se-îmvăţară.

Maĭ-mult-de cît'-săvîrşitŭ I.

mă-îmvăţasemŭ	ne-îmvăţaserămŭ
te-îmvăţaseşĭ	vă-îmvăţaserăţĭ
se-îmvăţase.	se-îmvăţaseră.

Maĭ

Maĭ-mult-de cît-săvîrşitŭ II.

Sing.		Îmmulţ.	
m'amŭ-[1]		m'amŭ-	
te aĭ-	fostŭ-îmvăţat'.	v'aţĭ-	fostŭ-îmvăţat'
s'a-		s'aŭ-	

Neotărît'.

m'am-îmvăţatŭ şi îm-văţatum'-amŭ	ne-am'-îmvăţatŭ şi îm-văţatune-amŭ
te aĭ-îmvăţatŭ	v'aţĭ-îmvăţatŭ
s'a-îmvăţatŭ.	s'aŭ-îmvăţatŭ.

Viitorŭ I.

mă-voiŭ-		mă-voiŭ
te-veĭ	şi	te-veĭ
se-va-	îmvăţa-	se-va.
ne-vomŭ-		ne-vomŭ
vă-veţĭ-	şi	vă-veţĭ
se-vorŭ-	îmvăţa-	se-vorŭ.

Viitor' II.

mă-voiŭ-		ne-vomŭ-	
te-veĭ-	fi-îmvăţatŭ.	vă-veţĭ-	fi-îmvăţatŭ.
se-va-		se-vorŭ-	

Modu Poruncitor'.

îmvaţă-te	să ne-îmvăţămŭ
îmvaţă-se	îmvăţaţivă
	îmvaţăse.

Mo-

[1] m amŭ.

Modŭ Poftitor' şi îndoitor'.

Prezent'.

m'aşŭ-		m'aşŭ
te aĭ-	şi	te aĭ
s' ar'-	îmvăţa-	s' ar'.
ne-amŭ-		ne-amŭ
v' aţĭ-	şi	v' aţĭ
s' arŭ-	îmvăţa-	s' arŭ.

Trecut'.

m' aşŭ-fi-		ne amŭ-fi-	
te aĭ-fi-	îmvăţatŭ.	v' aţĭ-fi-	îmvăţatŭ.
s' ar'-fi-		s' ar'-fi-	

Modu Suppus'.

Prezent'.

ca să mă-îmvăţŭ	ca să ne-îmvăţămŭ
ca să te-îmveţĭ	ca să vă-îmvăţaţĭ
ca să se-îmveţe.	ca să se-îmveţe.

Trecut'.

ca să mă-fiŭ-		ca să ne-fimŭ-	
ca să te-fiĭ-	îmvă-	ca să vă-fiţĭ-	îmvă-
ca să se-fi-	ţatŭ.	ca să se-fi-	ţatŭ.[1]

Modu Infinitiv'.

a-mă-		a-ne-	
a-te-	îmvăţa.	a-vă-	îmvăţa.
a-se-		a-se-	

9 Par-

[1] îmvaţatŭ.

Partiţipia.
Prezent'.

Îmvăţîndumă, -te, -se, -ne, -vă, -se.(*)

Asemenea se-conjugă şi verburile răsfrîngătoare care n'aŭ altă Deosebire de cele pasive, de cît' după cum am' zis', că subjetul ale celor' pasive priimesc' lucrarea de alt' undeva şi cele răsfrîngătoare[1] dela sine.

Oare care observaţiĭ asupra acestor' patru Conjugărĭ.

La conjugarea din tîiŭ ado'a şi atreia, modul poruncitorŭ face ca a treia persoană la prezent' al' Modului arătător' cum: cîntă el, şi cîntă tu, joacă el, joacă tu; şi daca ia adverbul' de tăgăduire nu, face ca infinitivul', cum: nu cînta, nu juca.

Conjugarea a patra pe modul' poruncitor' îl' are ca pe ado'a persoană a prezentuluĭ moduluĭ arătător', cum: vezĭ, tači, şčl. şi de va lua pe nu, face ca infinitivul', cum: nu vedea, nu tăcea, şčl.

Cîte nu păzescŭ aceste regule se zic' Neregulate.

Atŭ

(*) Asupra conjugărilor verburilor', vezĭ Grămmatica Dumnealuĭ Vorniculuĭ Gheorghe Golescu, unde poţĭ avea destulă deslușire şi pentru cele regulate şi pentru cele neregulate.

[1] răsfîngătoare.

A t ŭ şi î n d ŭ sînt caracterurile participii celiĭ dîn tĭiŭ conjugărĭ; i t ŭ aŭ î t ŭ, şi i n d ŭ aŭ î n d ŭ, celiĭ d'adoilea; s ŭ şi î n d ŭ, a celiĭ d'atreilea (*), şi utŭ şi îndŭ, acelii d'apatrulea.

Prezentul', Nesăvîrşitul', Săvîrşitul', Maĭ-mult'-de cît-săvîrşitul' I. la modul' arătător'; Prezentul' al Moduluĭ Poruncitor'; Prezentul' la modul' suppusŭ; Infinitivul', Prezentul' şi trecutul' aĭ Partiţipii; sînt' timpĭ Simpli, cum: c î n t ŭ, c î n t a m ŭ, c î n t a i ŭ, c î n t a s e m ŭ, c î n t ă, c a s ă c î n t ŭ, a-c î n t a, c î n t î n d ŭ, c î n t a t ŭ.

Maĭ-mult'-decît'-săvîrşitul' II, Neotărîtul', Viitorul' I. Viitorul' II.; Prezentul' şi Trecutul' la Modul' Poftitorŭ; Trecutul' al' Moduluĭ Suppusŭ; sînt' compuşĭ, cum: a m'-f o s t'-c î n t a t', a m'-c î n t a t ŭ, v o i ŭ-c î n t a, v o i ŭ-f i-c î n t a t ŭ, a ş ŭ-c î n t a, a ş ŭ-f i-c î n t a t', c a s ă-f i ŭ-c î n t a t'.

La modul' poftitor', cînd a ş ŭ vine înainte, modul' infinitivŭ se-pune fără r e; įar cînd îl' întrebuinţăm' pe urmă, atuncĭ r e se pune, însă fără e, cum: a ş ŭ-c î n t a,

9* c î n-

(*) Multe verburĭ sînt' de la conjugarea aceasta care numaĭ infinitivul' îl are în e aŭ ere scurt', įar pentru cele-lalte, întru toate se-conjugă ca la a4 conjugare, precum este a-b a t e, a-v i n d e, a-c e r e, a-n a ş t e, a-c r e ş t e, şčl. Altele sînt' cu totul' neregulate, precum' a-s p a r g e, a-p u n e, a-f r i g e, a-s u g e, şčl.

cîntare-aşŭ, cîntar'-aşŭ, şcl. Cele de conjugarea a patra luînd' r maĭ ĭaŭ un' a lîngă e, cum vedear'-aş'.

CAP' VI.

Pentru Partiţipie.

Partiţipia este o zicere care se-înpărtăşaşte şi dela verbŭ, şi dela adjectiv'; cum: vorbindŭ, scriindŭ, vorbitŭ vorbită, scrisŭ, scrisă.

Atîtea felurĭ de partiţipiĭ sînt' cîte şi de verburĭ; adică Active, cum: vorbindŭ, făcîndŭ, şcl. Pasive, cum: adducîndu-mă, făcîndu-mă, addusŭ, făcutŭ, şcl. Resfrîngătoare, cum: ducîndu-mă, purtîndu-mă, şcl. şi unipersonale, cum: trebuindŭ, ploîndŭ, şcl.

CAP' VII.

Pentru Prepoziţiĭ.

Prepoziţia este o zicere ce nu se-declinează, şi o întrebuinţăm' înaintea celor-'lalte zicerĭ ca să arătăm' relaţiile care aŭ una către alt'a.

Pre-

Prepozițiile se-punŭ înaintea zicerilor' aŭ în compunere, aŭ în complinire; adică cînd zic' *în casă*, prepoziția *în* este în complinire, ĭar cînd zic' *înălțatŭ* este în compunere. *Sub pomŭ* este în complinire, ĭar cînd zic' *Sufferŭ* este în compunere.

Ale maĭ din tîiŭ relațiĭ, care arăt' prepozițiile, sînt optŭ; adică: 1. Timpŭ, cum: *în vremea acea*; 2. locŭ, cum: *în curte*; 3. *dinpreună*, cum: *cu mine a venit'*; 4. Despărțire, cum: *din oamenĭ*; 5. Mijlocire, cum: *prin tine s'a-săvîrşit'*; 6. Pricină, cum: *Pentru Elena s'a făcut' bătaea Troi*; 7. Înprotivire, cum: *asupra mea s'a-sculat'*; 8. Gîndŭ aŭ Scoposŭ, cum *spre săvîrşire se-sileşte.*

Prepozițiile sîntu.

În	ad	preste	prin	afară
la şi a	ab	după	din	aproape
spre	ob	pentru	dela	de de subt'
pre şi pro	con	întru	despre	pre lîngă
de	cu	fără	dintru	
des	stră	între	dintre	
re	sub şi	lîngă	pîntre	
res	subt'	către.		

Din prepozițiile acestea, unele sînt' simple, cum: *în, la, a, pre, şi pro, de, des, re, res, ad, ab, ob, con, cu, sub, stră, preste, după, pentru,* *fă-*

fără, către, lîngă[1]; şi altele compuse, cum: din, prin, dela, despre, dintru, dintre, pîntre, pre lîngă, de de subt, între şi întru.

Prepoziţiile pro, des, re, res, ab, ob, ad, con, stră, se-întrebuinţează numaĭ în compunere, şi în complinire nicĭ odată; cum: procitescŭ, despărţescŭ, răsare, răstoarnă, appune, ommorît', adună, contenire, străbate, şčl.

Cap' VIII.

Pentru Adverbŭ.

Adverbul' este o zicere care se-subzice la verbŭ; cum: Scriŭ bine; vorbeşte frumos', a-venit' aci.

Felurile Adverbuluĭ sînt':

1. De Timpŭ, cum: ierĭ, acum, atuncĭ, mîĭne, şčl.
2. De Locŭ, cum: aci, acolo, sus, jos, aproape, şčl.
3. De Cualitate, cum: bine, înţelepţeşte, prieteneşte, şčl.
4. De Cîtăţime, cum: maĭ, prea, foarte, încă, şčl.
5. De Tăgăduire, cum: nu, ba, nicĭ.

6.

[1] lîntă.

6. De Întărire, cum: da, dar, șčl.
7. De Îndoială, cum: oare.
8. De Întrebare, cum: unde? cum?

Tot' adjectivul' aŭ face un' adverb', cum: dela nebun, adverb' nebunește, aŭ se ia singur' în loc' de adverb' cum: Scrie frumos', vorbește dulce, șčl.

Fras' de adverb', aŭ adverb', compus', se-zice cînd maĭ multe zicerĭ adunate la un' loc, fac' o însemnare de adverb', cum: tot'-d'auna, demulte-orĭ, șčl.

CAP' IX.

Pentru Conjugativ'.

Conjugativul' este o zicere care o întrebuințăm' ca să legăm', aŭ să unim' zicerile, judecățile, și perioadele una cu alta; cum: Eŭ și tu citim', de s'ar' sili, ar' îmvăța, șčl.

Din ele unele sînt' completitoare, cum: și.

Altele împotrivitoare, cum: însă, ci, dar, iar.

Altele desjugătoare, cum: aŭ, saŭ, orĭ.

Altele Condiționale aŭ ypotetice, cum: de, daca.

Altele Cauzative, cum: căcĭ, că, ca, ca să, să.

Al-

Altele Ecsplicative, cum: adică.

Altele de urmare, cum: așa dar, dar, deci.

Asemenęa și conjugative potŭ să fie compuse; cum pentru că, fiind că, care se-zic' și frasurĭ de conjugative.

CAP' X.

Pentru Interecție.

Interecția este o zicere care o întrebuințăm' să arătăm' o simțire a Sufletuluĭ, adică bucurie, întristare, și altele.

Interecțiile sînt':

1. De Bucurie, cum: Bravo, vivat', și altele.
2. De întristare, cum: ah! vaĭ! oh! aoleo, și altele.
3. De Scîrbire, cum: e, aĭde, uf, și altele.
4. De Curaj', cum: aĭde, de, dede.
5. De Mirare, cum: a! o! și altele.
6. De Spăĭmîntare, cum: a!
7. De Chemare, cum: o! u! e! umă!
8. De Tăcere, cum: si, tăcere.

Și din Interecțiĭ sînt' compuse; cum: o doamne! o minune! vaĭ de mine și altele.

Par-

PARTEA ADOA

Syntacs'.

Syntacsul' este partea aceea a Grămmătic'i care ne arată relaţi'a şi cuviinţ'a zicerilor' ce aŭ între dînsele, şi cum să le aşăzăm' un'a lîngă alt'a ca să facă un' cuvîntŭ după însuşirile şi firea uneĭ limbĭ.

CAP' I.

Syntacsul' Substantivuluĭ.

În vorbire, Substantivul' se-ia întreĭ felurĭ: adică aŭ în Subjetŭ, aŭ în Apostrofă, aŭ în Complinire.

Este în subjet', tot'd'aun'a cînd afirmămŭ pentru dînsul ceva; cum: vremea sboară; viaţ'a trece: aci vremea şi viaţ'a sînt' substantive în subjet', căcĭ pentru viaţă afirmăm' că trece şi pentru vreme că sboară.

Este în Apostrofă cînd va-fi persoan'a saŭ lucru[1] către care ne îndreptăm' cuvîntul; cum: Rumînilor' luminațivă, noroadelor' ascultați, cerurĭ și mărĭ răspundețĭ, și tu pămîntule vorbește.

Chemarea se-face tot'd'auna către ființile cele viĭ și însuflețite; dar oratorul' și poetul în aprinderea fantezii se-îndreptează către natur'a întreagă; daŭ persoane, simțirĭ și suflet' la tot' lucru[2].

Și în complinire este, cînd e legat' nemijlocit' de o altă zicere și împlinește relația ce are cu dînsa (*). Se-află în Complinire[3] aŭ cu un alt substantiv', aŭ cu un' adjectiv', aŭ cu un' verb' aŭ cu o prepoziție; cum: dreptul natur'i; moarte amerințătoare tyranilor'; ajutor' și dragoste către patrie, curaj' și însuflețire către ceĭ ce îĭ slujăsc'.

Pentru substantiv' în complinirea adjectivelor', verburilor', și prepozițiilor', vom-vorbi într' altă parte.

Cap'

(*) Cînd zicerea care este în complinire va-fi în cazul' acuzativ', complinirea se-zice Dreaptă; cînd însă va-fi în cazul dativ' sau însoțită de o prepoziție, atuncĭ se-zice Nedreaptă.

[1,2] Pentru *lucrul*.
[3] Complire.

CAP' II.

Syntacsul' Pronumeluĭ.

Pronumele se-întrebuinţează în vorbire ca şi Substantivul', adică în subjet', în Apostrofă şi în Complinire.

Pronumele care se-întrebuinţează în Subjet' sînt', după cum şi altă dată am' maĭ zis', eŭ, tu, elŭ, ea, noĭ, voĭ, eĭ, ele; cum: eŭ arăt', tu înţelegĭ, el pune în lucrare, ea îndreptează; noĭ uneltim', voĭ ajutaţĭ, eĭ săvîrşăsc', ele fac' fericirea.

Dintr' acestea se-întrebuinţează şi în apostrofă, însă numaĭ eŭ, tu, noĭ, voĭ; cum: O eŭ, o tu, o noĭ, o voĭ.

Pe toate cele 'lalte le întrebuinţăm' în complinire.

Mie, ţie, luĭ, eĭ, noă, voă, lorŭ, se-întrebuinţează în complinire nedreaptă cînd vor-fi răspuns' la vre o propoziţie întrebătoare; cum:? căruĭ din voĭ iubiţ'i meĭ şcolarĭ să adducă cinstea de cel' maĭ bun' patriot'. Mie, ţie, luĭ.

Se-maĭ întrebuinţează încă pentru maĭ multă întărire şi din preună cu îmĭ, îţĭ, îĭ, ne, vă, le, în complinire asemenea nedreaptă, cînd pentru subjet' afirmăm' că fa-

10* ce

ce altuĭ cuĭva ceva; cum: hotăraşte'mĭ mie casă înplinesc' această faptă; îţĭ încredinţez' ţie ca să luminezĭ şi să îndreptezĭ naţi'a Rumînească.

Îmĭ, îţĭ, îĭ, ne, vă, le se-întrebuinţează în complinire nedreaptă cînd pentru subjet' asemenea afirmăm' că altuĭ cuĭva face ceva; cum: îmĭ făgădueştĭ, şi nicĭ o înplinire; îţĭ adduc' aminte datoriile tale. şcl.

Însemnare.

Îmĭ, îţĭ, îĭ, cînd după dînsele vor' urma vocalele *a* şi *e* pentru Eufonie leapădă pe î; cum: îmĭ înplineşte, 'mi a-înplinit'; îĭ aduc', 'iaduc'; îţĭ sînt', 'ţi este, şi îţĭ este, şcl.

Îmĭ, îţĭ, îşĭ, ne, vă, îşĭ, se-întrebuinţează în complinire asemenea nedreaptă, cînd pentru subjet' afirmăm' că luĭ însuşĭ îşĭ face ceva; cum: îmĭ pricinuesc' fericirea şi nenorocirea singur'; printr' această faptă îţĭ pricinueştĭ laudă; omul singur' îşĭ face şi binele şi răul, şcl.

Mi, ţi, i, ni, vi, li se-întrebuinţează cînd verbul', la care sînt' în complinire nedreaptă, va fi pasiv'; cum: mi se-cade; ţi se-cuvine, i se-dă, ni se-împlineşte, vi se-porunceşte, li se-spune.

Mi-

Mine, tine, elŭ, ea, noĭ, voĭ, eĭ, ele, se-întrebuințează în complinire dreaptă din preună cu pe; de multe orĭ însă, pentru maĭ multă întărire, sînt însoțite cu mă, te, îl, o, ne, vă, îĭ, le; cum: pă mine mă va însărcina; pă tine te va-însufleți; pă el îl va îndrepta; pe noĭ ne va-lumina; pă voĭ vă va-înputerneci; pe eĭ îĭ va-nimicnici.

Mă, te, se, ne, vă, se, se-întrebuințează după cum și altă dată am' maĭ zis' casă facem' verburile pasive și răsfrîngătoare.

Mă, te, îl, o, ne, vă, îĭ, le, se-întrebuințează în complinire dreaptă în loc' de pă mine, pă tine, pă elŭ, pă ea, pe noĭ, pe voĭ, pe eĭ, pe ele; cum: tatăl' mă îmvață bun'a cuviință; Evangheli'a[1] te povățuește a-fi om'întocmaĭ după gîndul' cu care dumnezeŭ ne a-zidit'. șčl.

Sine se-întrebuințează în complinire asemenea dreaptă numaĭ a verburilor răsfrîngătoare; și de multe orĭ luînd pe îmĭ, îțĭ, îșĭ, ne, vă, îșĭ, se-ia pentru cîte trele persoanele; cum: pă sine'mĭ mă folosesc'; pă sine'țĭ te vatămĭ; pe sine'șĭ se-strică, șčl.

Pronumele cele compuse se-întrebuințează[2] pentru maĭ multă întărire a aceĭ persoane pèntru care vorbim', și casă arate răsfrîngerea lucrăr'i unuĭ verb' la care este în complinire dreaptă saŭ nedreaptă; cum: luĭ Petru

cel'

---

[1] Eyangheli'a
[2] *se-întrebuinzează.*

cel' mare este datoare Rusia luminarea eĭ; căcĭ el' însuşĭ fu care purtă făclia ştiinţelor' întrînsa. Fieşte care luĭ' şĭ îşĭ găteşte şi slav'a şi ur'a viitoruluĭ.

Cap' III.

1. Concordenţ'a Adjectivelor' cu Substantivele.

Văzurăm' că adjectivul' este un'a cu Substantivul', şi că cualităţile sînt' asupra fiinţilor', din care urmează ca el' tot'd'auna să ia form'a substantivuluĭ.

Fieşte-care adjectiv' trebue să fie într' acel' neamŭ, acel' număr' şi acel' caz' cu substantivul' la care se-reduce; cum: bărbatul casnic'; femeea casnică. Aci casnic' este în neam' bărbătesc', în număr' singurit' şi în caz' numinativ; pentru că şi bărbat' este asemenea în neam' bărbătesc' în număr' singurit' şi în caz' numinativ'.

Însemnărĭ.

1. Adjectivele ce se-termineazǎ în e, nu se-schimbă la neamurĭ; cum: om' mare, femee mare; munte verde, iarbă verde, şcl. 2.

2. Cînd un' adjectiv' se-reduce la doă aŭ maĭ multe substantive în singurit', el se-pune în îmmulţit'; cum: vremęa şi viaţ'a sînt' întraripate.

3. Cînd doă aŭ maĭ multe substantive vor'-fi nu tot' de un' neam', atuncĭ adjectivul ce se-reduce la ele, fiind' în îmmulţit', ĭa form'a bărbătesculuĭ; cum: bărbatul' şi femeea sînt' potriviţĭ; fratele şi sor'a sînt' fericiţĭ.

4. Cînd adjectivul se-reduce la doă aŭ maĭ multe substantive ce arăt' lucrurĭ neînsufleţite, atuncĭ el' ĭa form'a celuĭ maĭ d'aproape; cum: acest' omŭ are duh' şi minte pătrunzătoare; iarn'a, şi munţ'i şi câmpiile sînt' acoperite cu zăpadă.

2. Compliniręa adjectivelor'.

Complinirea adjectivelor' este aŭ un' substantiv' nemijlocit', şi mijlocit' cu prepoziţiile la, de, pentru, prin, în, către, spre, subt, şčl. aŭ un' verb' precedat' de de a, spre a, de, a, ca-să aŭ să; cum: părtinitor' dreptăţ'i, vrednic' la toate, iubitor' de îmvăţătură, trimis' pentru credinţă, addus' prin nesimţire, înţelept' în cuvinte, applecat' către ştiinţe, iscusit' spre răutate, apăsat' subt desfrînare; şi ĭar vrednic' de răsplătire, bun' a-defăĭma, îmvăţat' casă laude, şčl.

În-

Însemnărĭ.

1. De multe orĭ un' Substantiv' aŭ un' verb' este în complinire a maĭ multor' adjective; cum: *bărbat' trebuinčos' şi folositor' soţietăţ'i; tare şi însufleţit' spre a-face bine*, şčl.
2. Partiţipiile trecute aŭ tot' acele complinirĭ cu adjectivele, după cum maĭ sus' se-vede: *trimis' pentru credinţă*, şčl.

3. Întrebuinţarea Adjectivelorŭ Posesive.

Fieşte-care zicere ce arată o stăpînire are cu dînsa particul'a ace̯asta a, pe care o întrebuinţăm' şi în Ghenetiv', căcĭ şi el' arată o stăpînire; cum: *amea, ata, asa, Cezar' a Romanilor'*, şčl.

Adjectivele posesive[1] *meŭ, tăŭ, săŭ, nostru, vostru, lorŭ*, de multe orĭ, cînd substantivul' la care se-reduc' nu are articol', ĭaŭ din preună cu particul'a a, şi articol'; cum: *omul' meŭ, omŭ al' meŭ; prieteniĭ noştri, prietenĭ aĭ noştri datoriile mele, a le mele datoriĭ.*

Substantivele *tată, mumă, frate, sorŭ, bărbatŭ, unchiŭ, mătuşă, nepot', moşŭ, cumnat', naşŭ, finŭ, cuscru, cumătru*, ... cînd se-însoţe̯sc' cu adjectivele acestea posesive, le̯apădă articolul' ca lucrurĭ ştiute şi neavînd' trebuinţă de a se-defini; cum: *tată meŭ, mumă me̯a, frate meŭ, soru ta*, şčl.

Săŭ

[1] posisive.

Săŭ se-întrebuințează cu deosebită însemnare de *al luĭ*, căcĭ arată oare și-care răsfrîngere viind' dela *se*; cum: *bărbatul' cel' înțelept' cercetează faptele sale cele trecute, se-îndreptează la cele defață, și se-povățuește în cele viitoare*, unde nu putem' zice *faptele luĭ*; adică zicînd' *al săŭ* însemnează *al luĭ însușĭ*.

Observație.

Însemnare de posesive pot' avea și cele ce se-terminează în *escŭ*, *osŭ*, *icŭ* lung' și scurț', *alŭ* *anŭ* și *eanŭ*; cum: *Romanescŭ*, *virtuosŭ*, *Grămmăticŭ*, *temeĭnicŭ*, *naționalŭ*, *Africanŭ*, *răsăriteanŭ*, șčl.

Cele ce se-sfîrșăscŭ în *escŭ*, *alŭ*, *anŭ*, se-analysescŭ[1] în ghenetivŭ; cum: *sceptru romanescŭ*, adică (*al Romanilor'*); obiceiŭ național' (al națiĭ); răsăritean'a biserică (a răsărituluĭ); șčl.

Cele ce se-terminează în *osŭ*, se-analysesc' în *cu* saŭ în *plin' de*; cum: *noptoas'a iarnă*, adică *iarn'a cea plină de nopțĭ*; *virtuosul' Socrat'* (Soccrat' cel' cu virtute).

Însemnărĭ.

Cele ce se-sfîrșăsc' în *anŭ*, maĭ de multe orĭ se-analysesc' cu *din*; cum: *American'* (din Americ'a); African' (din Afric'a); șčl.

11 Pu-[2]

[1] acalysescŭ.
[2] Pen-.

Putem' asemenea întrebuinţa saŭ înbrăţoşa şi altŭ termin' de posesive în ivŭ, precum: activ', pasiv' şčl. care termin' nu putem zice că nu 'l avem', căcĭ zicem' beţiv', guraliv' şi altele. Ne întrebuinţînd' acest' termin' sîntem' siliţĭ a-zice, în loc' de pasiv' care însemnează cel' care arată patimă, pătimitor', care cu totul' este înprotiv'a celuĭ de sus', căcĭ însemnează cel' care pătimeşte.

4. Întrebuinţarea Adjectivelor' Demonstrative.

Adjectivele demonstrative se-pot' pune şi în urm'a şi înaintea substantivelor'.

Cînd se-întrebuinţează în urmă, iaŭ un' *a* la sfîrşit'; cum: omul' acesta, oamen'i aceştia; şčl.

Cînd' vor'-fi înainte, atuncĭ iaŭ pe acest' *a* numaĭ cînd va-urma după dînsele verbul a-fi; cum: acesta este, Rumînilor', de-la care puteţĭ aştepta luminare a voastră.

Iaŭ asemenea a şi cînd se-întrebuinţează singure, cînd atuncĭ substantivul' nu le poate însoţi; cum: acesta, acela, aceea.

CAP'

CAP' IV.

Syntacsul Articoluluĭ.

Cînd articolul' însoțește un' substantiv' fie subjet' fie complinire, de vor'-urma și alte substantive, el' trebue să însoțească pe toate; cum: *cîrmuirea cea blîndă, îndreptarea, dreptatea și luminarea supușilor, sînt datoriile unuĭ stăpînitor'.*

Dintre substantiv' și adjectiv', articolul' însoțește pe cel dinainte; cum: *bunul omŭ, femeea înțeleaptă.* De multe orĭ însă cînd substantivul va-fi înainte, adjectivul maĭ ia și articolul săŭ; cum: *omul' cel' bun'.*

Neîntrebuințarea Articoluluĭ.

Cînd vrem' să arătăm' ceva nedefinit', substantivul atuncĭ nu ia articol'; cum: *mare bărbat'; dă'mĭ hîrtie, condeiŭ și cerneală.*

Cîte substantive aŭ înainte pe adjectivul nedefinit' *unŭ* și *o*, asemenea nu iaŭ articol'; cum: *un' îmvățat', o dreptate;* șčl.

Substantivele cele propriĭ, ca lucrurĭ cunoscute, asemenea maĭ toate nu priimesc' ar-

ticolĭ, afară de cele femeieştĭ; cum: *Aristid' a-fost' cel' maĭ drept; Socrat' cel' maĭ înţelept'*: în ghenetiv' însă şi dativ' ĭaŭ şi ele articole, dar înainte; cum: *virtutea luĭ Socrat'; puterea luĭ Ercul'*; şčl.

Asemenea nu priimesc' articole şi vre o cîteva substantive, care aşa sînt' de cunoscute în cît' n'aŭ trebuinţă de definit'; cum: *?unde mergĭ. Acasă, la biserică*; şčl.

CAP' V.

Syntacsul' Verbuluĭ.

---

1. Concordenţ'a verburilor' cu subjetul.

Tot' verbul' are un subjet' şi cu dînsul se-concordează în acel' număr' şi acea persoană; cum: *cît' eştĭ de frumoasă, natură, în simplitatea ta! faptele sînt' care laudă saŭ defaĭmă pe orĭ cine.* Aci *eştĭ* este în număr' singurit' şi în persoan'a ado'a, căcĭ şi *natură* este în număr' singurit' şi în persoan'a ado'a.

Cînd subjetul va-arăta maĭ multe ideĭ, se-zice *compus'*, şi verbul atuncĭ se-pune în îmmulţit'; cum: *tinereţea, vitejiea,*

fru-

frumuseţea, puterea cu vremea se-trec'; virtutea numaĭ este statornică.

Însemnărĭ.

I. Cînd însă după un subjet' compus' va-urma nimic', atuncĭ verbul se-pune în singurit'; cum: frumuseţe, vitejie, slavă, nimic' nu este statornic'.

II. Cînd asemenea între maĭ multe subjete vor-fi conjugativele şi, saŭ nicĭ, verbul' atuncĭ se-pune ĭarăşĭ la singurit'; cum: împăratul' saŭ orĭ care stăpînitor' este dator' fericirea supuşilor' săĭ.

III. Cînd subjete maĭ multe vor-fi legate cu conjugativele şi, saŭ nicĭ, verbul atuncĭ se-pune după cum vine maĭ bine, maĭ vîrtos' poetuluĭ, adică după voe; cum: şi dreptatea şi compătimirea sînt' virtuţĭ, saŭ este virtute; nicĭ aurul' nicĭ argintul' nu mă pot' face fericit', saŭ nu mă poate face...

IV. Jumătate, a treia parte,..., a maĭ multă parte, a maĭ mare parte, o mulţime, o cîtăţime, cînd vor'-avea după sine un' partitiv' la înmulţit', verbul atuncĭ se-pune ĭarăşĭ după voe sau după cum vine maĭ bine; cum: o jumătate din oamenĭ sînt' saŭ este; şčl.

2. Locul subjetuluĭ.

Fieşte care zicere arată o idee, şi ideea care maĭ întîiŭ ne vine în minte, saŭ ne face maĭ

maĭ multă empresie, pe aceea maĭ întîĭŭ o pronunțiem'; cum: Leul mă gonește, omul' se-naște ca să suffere; a-răsărit' soarele; șčl.

Așa dar subjetul' se-pune și în urm'a și înaintea verburilor'; dar maĭ običnuit' se-pune înainte, și în întîmplările ce urmează se-pune în urmă; adică:

1. Cînd o propoziție întrebătoare va-fi îndoitoare oare cum; cum: ? fi-vor' oare cincĭ ceasurĭ; ? este oare vreme.

2. Cînd o propoziție se-începe dela ce saŭ dela vre un' adverb'; cum: ? Ce a-îmvățat' Socrat' pe școlar'i săĭ; ? cînd vor'-pricepe Rumîn'i o dată care sînt' mijloacele care să'ĭ adducă la fericire.

3. Cînd adducem' vorbele oare-cuĭ; cum: „fă bine și însușĭ căruia te gonește" zice Hristos'; „maĭ bine voesc' a-mînca în vase de lemn' și să fiŭ stăpîn' acelora cariĭ aŭ vasele de aur'" zicea Strămoș'i noștri.

4. În modul poruncitor'; cum: Simță Rumîn'i o dată și eĭ slav'a națiilor; dea domnul'[1] ca să se-însuflețeze în inimile lor' acest' plăcut' sentiment'.

5. Cînd verbul' are în ainte un' adjectiv' relativ' care este complinire a luĭ; cum: scrisoarea pe care a addus'o curierul'; libertatea pe care o sting' tyran'i și o renasc' eroi.

6. Cînd frasurile se-încep' cu zicerile astfel', într' acest' chip', așa; cum: a-

șa

[1] dumnul'.

şa se-nesocotesc' dreptăţile omenir'i; într'acest' chip' se-adduce fericirea.

Însm. Asupra acestora gustul' şi trebuinţ'a ne va-arăta maĭ bine.

3. Complinirea Verburilor'.

Complinirea unuĭ verb' este aŭ un' substantiv' aŭ un' pronume, aŭ un' alt' verb' în infinitiv' şi în modul' supus'; cum: îmvăţ' copiluĭ', cunoaştete pe sine, trebue ajudeca, aŭ să judecăm'.

Complinirea unuĭ verb' este saŭ Dreaptă, saŭ Ne-dreaptă, saŭ Întîmplătoare.

Complinirea este dreaptă cînd va-fi răspuns' la întrebarea pă cine saŭ ce; cum: iubesc', păcine? pre tatăl'; citesc', ce? cartea. Aci, tatăl şi cartea sînt' substantive în complinire dreaptă.

Este Nedreaptă cînd va-fi răspuns' la întrebarea cuĭ, la ce, saŭ cînd va-fi mijlocită cu vre o prepoziţie; cum: eştĭ dator' creatoruluĭ[1]; am' scris' la frate meŭ; mă supuiŭ la îmvăţătură; mă îndreptez' către voĭ, şčl.

Este Întîmplătoare cînd arată saŭ timp', saŭ loc', saŭ cualitate, saŭ cîtăţime, saŭ cauză; cum aceasta s'asăvîrşit' într' acea vreme; a-intrat' în Bucureştĭ; scrie foarte bine; aceasta s' a-întîmplat' de multe orĭ; fiĭ drept' pentru fericirea ta; şčl.

Se-

[1] creatoului.

Se-poate un' verb' de multe orĭ să fie complinit' prin maĭ multe complinirĭ; adică şi dreaptă şi nedreaptă, şi întîmplătoare; cum: daŭ îmvăţătură şcolarilor'; patriotul' cel' bun' jărfeşte patrii toate sentimenturile cînd trebuinţ'a o va-cere.

De multe orĭ un' verb' poate să aĭbă maĭ multe complinirĭ drepte şi nedrepte care atuncĭ se-numesc Complinirĭ drepte saŭ nedrepte compuse; cum: ca să ne însoţească... trebue să afle întrenoĭ puternic'a unire, temeĭnic'a statornicie, amorul' cel' către dînsele, şi cinstea stăpînir'i; dă ce eştĭ dator' luĭ dumnezeŭ, patrii, părinţilor' şi aproapeluĭ.

Şi din protivă de multe orĭ un substantiv' poate să fie în complinire dreaptă şi nedreaptă la maĭ multe verburĭ; cum: strigă, cere şi adduce răsplătire sîngele cel' nevinovat'.

Tot' verbul activ' se-complineşte cu complinire dreaptă; de va-fi strămutător'; cum: daŭ îmvăţătură, împlinesc' datori'a şčl. de multe orĭ însă rămîne fără a fi complinitŭ; cum: scriŭ, mănînc', citesc'.

Verburile active nestrămutătoare se-complinesc' prin complinirĭ nedrepte şi întîmplătoare; cum: mergŭ la Bucureştĭ, dorm' în pat', umblu prin curte.

Ver-

Verburi-le pasive se-complinesc' prin compliniri nedrepte, adică saŭ cu un' ablativ' mijlocit' cu prepoziţi'a *dela* aŭ *de*, saŭ cu un' acuzativ' mijlocit' cu prepoziţia *prin*; cum: *mă conduc' de îmvăţător'; prin Moysi s'aŭ slobozit' Ovrei.* De multe orĭ însă se-întrebuinţează şi fără complinire; cum: *Rom'a s'a-zidit' cu* 357 anĭ înaintea luĭ Hristos'.

Verburile cele răsfrîngătoare aŭ pentru complinire dreaptă, precum şi cele pasive, pronumele *mă, te, se, ne, vă, se.* Se-întrebuinţează de multe orĭ şi cu complinire nedreaptă saŭ întîmplătoare; cum: *mă supuiŭ conştiinţ'i; m'am'-dus' în treĭ zile.*

Verb' complinire.

Multe verburĭ sînt' care se-complinesc' cu un' infinitiv' saŭ cu un' mod' supus'; cum: *mă socotesc' a-face* saŭ *să fac'.*

Infinitivul' tot'd'auna este mijlocit' cu prepoziţiile *a, de a, spre a*; cum: *mă socotesc' a-face; mă depărtez' de a-nedreptăţi; a-venit' spre a-lumina*; şčl.

Verburile *a-voi, a-şti, a-putea,* se-complinesc' cu infinitivul' fără prepoziţiĭ; cum: *pociŭ lumina; ştiŭ îndrepta*; şčl.

Infinitivul' de multe orĭ se-desface în modul suppus', precum şi în locul' moduluĭ suppus' se-pune infinitivul'; cum: *pociŭ lumina,* şi *pociŭ să luminez'.*

De multe-orĭ însă este de nevoe infinitivul' a se-desface în modul suppus' ca să se-dejudice persoan'a; cum: poruncesc' să facĭ, unde nu pociŭ zice poruncesc' a-face.

4. Întrebuinţarea timpurilor Arătătoruluĭ.

Prezentul.

Prezentul arată că un' lucru se-face în minutul' cînd cineva vorbeşte, şi se-întrebuinţează ca să arate o stare de faţă; cum: este seară; sînt' aci; citesc'; şčl.

Dar se-întrebuinţează încă casă arate:

1. Un' lucru care este običnuit'; cum: ştiŭ carte; scriŭ frumos'; neîncetat' se-munceşte cel' iubitor' de osteneală; şčl.

2. Ca să arate că un lucru într' un' chip' este şi nu alt' fel', aŭ să'ĭ dea definiţi'a; cum: adevărul' večnic' din firea sa, este neschimbat' ca însuşĭ Dumnezeŭ; faptele cele rele de sine singure se-urăsc'.

3. Cîte o dată arătînd' un' viitor'; cum: numaĭ îndată mă întorc'; acum viŭ; mîĭne sînt' gata.

4. Dar cea maĭ frumoasă întrebuinţare a luĭ este cînd ca să arate cele trecute maĭ viĭ şi de faţă, se-întrebuinţează [1] în loc' de trecut', cum într' aceste versurĭ:

Am'-văzut', văzut' stăpîne, p' al tăŭ
fiŭ nenorocit'

Tî-

[1] se-întrebuinzează.

Tîrît' de ca'i pe cari asa mînă' ia-hrănit':
Voeşte el să'ĭ oprească; dar îĭ speri' al său glas'...

Nesăvîrşitul' saŭ Prezentul relativŭ.

Nesăvîrşitul' arată că un' lucru era de faţă într' un' timp' trecut'; cum: cînd aĭ venit' eŭ scriamŭ; pentru care se-şi numeşte nesăvîrşit' saŭ prezent' relativ.

De multe orĭ însă se-întrebuinţează ca să arate:

1. Un lucru ce era în obiceiŭ; cum: cînd eram' mic' făceam' multe necuviinţĭ; cînd eram' şcolar', îmĭ împliniam' toate datoriile; şcl.

2. Maĭ de multe orĭ se-întrebuinţează în povestirĭ arătînd' numaĭ un' trecut' fără nicĭ o relaţie; cum: omul' maĭ întîiŭ, ca sălbatic', se-rătăcea prin pustiĭ; mînca aceea ce natur'a îĭ înlesnea fără îngrijirea luĭ; se-îmbrăca cu pielea dobitoacelor' ce braţul' săŭ dobora, şi scorbor'a unuĭ Copaciŭ saŭ peşterea unuĭ munte înplinea lips'a lăcaşuluĭ săŭ.

3. De multe orĭ are înainte un' alt' verb' şi pe conjugativul că; cum: este prea învederat' că Rumîn'i era mult' maĭ fericiţĭ cînd cu braţul' lor' arăta tutulor' noroadelor' că sînt' neam',

şi că ştia mult' maĭ bine a'şĭ păzi dreptăţile în simplitatea aceea.

4. Se-întrebuinţează asemenea şi în loc' de trecut' al moduluĭ poftitor', cînd va-avea înainte pe conjugativul' daca aŭ de; cum: de rumînea maĭ dinainte rumîn'i ştiinţile, negreşit' Rumînul' era Roman'; adică de ar'-fi rumînit', ar'-fi fost'.

Săvîrşitul' definitŭ şi săvîrşitul' nedefinitŭ.

Cel' din tîiŭ se-întrebuinţează 1. Cînd vrem' să arătăm' că un' lucru de curînd se-făcu; cum: săvîrşiiŭ ceea ce miaĭ dat'; se-aşăză şi şcoală Rumînească; şčl.

2. Şi cea maĭ frumoasă întrebuinţare a luĭ este a istorisi cu dînsul', căcĭ arată lucrurile maĭ aproape; pentru care se-şi numeşte timp' istoric'; cum: Dumnezeŭ din nimic' făcu lumea; aşăză pe omŭ în lăcaşul fericir'i, şi îĭ dete legĭ.

Cel' d' al' doilea se-întrebuinţează, 1. ca să arate un' trecut' săvîrşit', însă fără a-fi hotărît' cînd; cum: s' aŭ întrudus' legile în şcoal'a naţională a Rumînilor', o pace numaĭ şi o statornicie, şi s'aŭ întrudus' şi între dînşi.

2. Se-întrebuinţează încă şi în loc' de viitor', cînd vrem' să'l arătăm' maĭ cu repezičune; cum: scrie această scrisoare,

dar

dar scrisu o aĭ? Te aĭ pierdut' de nu veĭ tăcea.

Maĭ-mult'-de cît'-săvîrşitul.

Acesta arată un' trecut' maĭ 'nainte de altul care este asemenea trecut'; cum: *mîncasem' cînd aĭ trimis' să mă chemĭ.*

Însm. În loc' de *mîncasem'* putem' zice şi *am'-fost' mîncat'*, care asemenea este un' maĭ-mult'-de cît-săvîrşit' şi nu are maĭ nicĭ o deosebire de cel' din tîĭŭ; cum: *cînd aĭ trimis' să mă chemĭ, eŭ mîncasem' saŭ am fost' mîncat'.*

Viitorul întîiŭ şi al II lea.

Cel din tîiŭ arată că un' lucru va-fi, saŭ se-va face într'o vreme care încă nu a-venit'; cum; *Rumîn'i se-vor' lumina şi se-vor' cunoaşte ce şi cum sînt'.*

Cel' d'al doilea arată un' timp' trecut' către un' alt' viitor'; cum: *mergĭ, găseşte pe cutare, şăzĭ lîngă dînsul', şi după ce îşĭ va-fi-săvîrşit' toată treab'a, ziĭ să vie încoacĭ*; şčl.

2. Arată un' timp' viitor' către un' trecut' cu oarecare îndoială; către cel' prezent însă este trecut'; unde tot'd'auna îl însoţeşte *oare* şi *poate*; cum: ? *va-fi-săvîrşit' oare cutare acel' lucru, îl va-fi-săvîrşit' poate.*

5. Întrebuinţarea timpurilor condiţioneluluĭ.

Acest' mod' are doĭ timpĭ: prezent' şi trecut.

Con-

Condiționelul' arată că un' lucru ar'-fi, saŭ s' ar' - face în timpul' prezent' de ar'-mijloci oare-care condițiĭ; cum: *aș'-săvîrși*, *de aș'-avea cu cine; aș'-merge de nu m'ar'-opri trebile ce am.*

Trecutul' condiționel' arată că un' lucru ar'-fi-fost', saŭ s'ar'- fi făcut' într'un' timp' trecut', de ar'-fi mijlocit' oare-care condițiĭ; cum: *de mult' ar'-fi-cunoscut' Rumîn'i calea luminăr'i, de 'i ar'-fi-lăsat' streinele meșteșugirĭ.*

Însm. Acest' mod' se-întrebuințează în multe chipurĭ: adică ca să arate 1. poftă saŭ dorire, maĭ vîrtos' cînd se-însoțește cu *cum*; cum: *aș'-dormi*, saŭ *cum aș'-dormi*. 2. o îndoială, însoțit' de *daca* saŭ *de*; cum: *întreabă'l daca ar'-putea să ne însoțească, cînd noĭ 'iam'-propune un' ce folositor'.*

6. Pentru modul' Poruncitor'.

Modul' acesta are numaĭ un' timp' prezent', în care la singurit', persoan'a din tîiŭ nu se-întrebuințează,[1] căcĭ niminĭ șieșĭ nu 'șĭ poruncește: la îmmulțit' însă se-întrebuințează, căcĭ cineva se-îndreptează atît' către[2] sine cît' și către alți.

Pe acest' timp' îl' întrebuințăm' să poruncim', să rugăm', să chemăm' și să gonim'; cum:

Florĭ a cîmpuluĭ podoabă, voĭ, ce och'i îndulcițĭ,

Ve-

[1] întrebuinzează.
[2] cître.

Veniţĭ, zugrăviţĭ pămîntul', întot'
locul' răsăriţĭ;
Nu vă mărginiţĭ prin loje, prin grădinĭ nu v'adunaţĭ,
A voastre vesile feţe acolo nu le' 'ntristaţĭ;
În sînul' cel' cald' şi fraget' al natur'i
vă-iviţĭ.
Acolo răsfăţat' creşteţĭ, staţĭ, periţĭ, vă-rennoiţĭ.
Icĭ înfrumuseţaţĭ drumul' al iutelui
călător'
Din coacĭ înpodobiţĭ umbr'a, somnul'
simpluluĭ păstor'.
Înformaţivă 'n bucheturĭ, pe flor'a încongiuraţĭ.
Pieptul uneĭ păstoriţe, capul voĭ încoronaţĭ.
Lîng' a rîuluĭ murmură să vă placă
nencetat'
A'nsoţi pe liniştitul' muritor' şi înpăcat'.
Munţ'i, pădurile, codri, toate voĭ le însmăltaţĭ;
Pe cerb', dorcad' voĭ din fugă odihniţĭ-desfricoşaţĭ.
La fluture fiţĭ voĭ leagăn', să se-mişce
nencetat';
L' alt'a 'n sbor' să facă curte, cînd pe un'a
s'a 'şăzat'.
D'a zefiruluĭ suflare între voĭ cînd văplecaţĭ,
Trageţĭ către voĭ albin'a şi 'asta jos'
nu o lăsaţĭ.

7.

7. Întrebuințarea Timpurilor' Modului Suppusŭ.

Acest' mod' stă din afirmați'a uneĭ alteĭ propozițiĭ care precede, pentru care se-și numește suppus' și are doĭ timpĭ: Prezent' și trecut'.

Prezentul' arată o lucrare că se-face oare cum de față, dar se-apropie de viitor', precum și toțĭ prezenț'i aĭ celor' lalte modurĭ, afară de al' arătătoruluĭ; cum: trebue un' stăpînitor' să fie nemituit' ca însușĭ dreptatea.

Trecutul' arată o lucrare trecută, dar asemenea cu relație către o altă propoziție; cum: trebue să fi-fost' bine îmvățațĭ strămoși noștr'i, cînd eĭ aduna așa bibliotecĭ, a căror' astăzĭ avem' numaĭ rămășîțile.

Însm. De multe orĭ și acest' trecut' arată un' viitor'; cum: ? Avenit' vremea în care să se-cunoască Rumîn'i aĭ căror' strenepoțĭ sînt'. Nu crez' să fi venit', în loc' de nu crez' că va-fi-venit'.

8. Pentru Infinitivŭ.

Infinitivul are numaĭ un' timp', care tot' d'auna se-arată, după cum am'-maĭ zis' cu prepozițiile a, de a, spre a.

El' se-întrebuințează 1. aŭ în subjet', aŭ în prezis', aŭ în complinire; cum: a-da

ști-

ştiinţilor' cinstea ce după datorie lise-cuvine şi a-face înţelepţilor' îngrijirea ce li se-cade, este a-se-învăli în slavă un' stăpînitor', care cu adeverat' nu caută, decît' a adduce fericirea între suppuş'i săĭ.

2. Şi cea maĭ principală a luĭ întrebuinţare este a-arăta un verb' pentru care vorbim'; cum: cînd zic' verbul' a-răsplăti; verbul' a-îmvăţa; şčl.

3. De multe orĭ cînd' articolul' femeiesc' a, se-întrebuinţează ca substantiv'; cum: cîntarea cîntările; vorbirea, vorbirile; şčl. care nu sînt de cît' a-cînta a-vorbi.

4. Se-întrebuinţează încă şi la facerea viitoruluĭ întîiŭ şi la prezentul Condiţioneluluĭ; cum: voiŭ-citi, aş'-scri.

CAP' VI.

Syntacsul Partiţipii.

Ea are doĭ timpĭ: prezent şi trecut'.

Prezentul' în toate Neamurile numerile şi cazurile, rămîne neschimbat'.

El' se-întrebuinţează a-analysi verburile cele adjective, şi a-însoţi pe subjete şi complinirĭ.

13 În

În întrebuințarea luĭ însemnează 1. natur'a verbuluĭ săŭ, adică lucrare patimă, șcl; cum: *mă-aflu scriind'; sînt îmvățîndumă.*

2. Timp'; cum: *citind' am'-addormit; pătimind' 'mi am'-addus' aminte; văzînd' voiŭ-da hotărîre;* adică *cînd citeam'* saŭ *în vremea citiri'i; după ce am'-pătimit'; cînd voiŭ-vedea* saŭ *după ce voiŭ-vedea.*

3. Cauză; cum: *neascultînd' și nesupuinduse, a-pătimit':* adică *fiind' că nu a-ascultat' și nus'a-suppus'.*

4. Ypotes'; cum: *urmează adevăruluĭ, lucrează dreptatea, căcĭ abătîndute veĭ-greși:* adică *de te veĭ abate.*

Trecutul' se-întrebuințează 1. ajutînd' la facerea timpurilor compușĭ: precum la verburile pasive, la Neotărîtul', la viitorul' al' doilea, trecutul' condiționel' și trecutul' suppus' pentru care și altă dată am'-maĭ zis'.

2. Se-întrebuințează și în loc' de infinitiv', însă cu puțină oare-care deosebire, unde cîte odată este activ' și altă dată este pasiv', și unde nicĭ de cum nu este trecut'; cum: *condeiŭ bun' de scris'; omŭ vrednic' de iubit':* în loc' de *bun' de a-scri cu dînsul; vrednic' de a se-iubi,* saŭ *de a-fi iubit'.*

Însemnărĭ.

1. Cînd îl' întrebuințăm' a-face verburile pasive, atuncĭ se-concordează cu subjetul' și

în

în neam' și în număr'; cum: bărbatul' este cunoscut' după faptele sale; virtutea este iubită de toțĭ, afară de tyranĭ; faptele sînt cunoscute de sine. Cînd însă se-întrebuințeaza[2] ză în ceștilalțĭ timpĭ rămîne neschimbat' în toate întîmplările; cum: Socrat' a-îmvățat' moralul'; Moysi a-dat' legĭ; șčl.

II. Acest' timp' ni se-arată oare cum pasiv', însă în întrebuințarea timpurilor' compușĭ este activ', unde are și complinirile luĭ ca toate verburile active; cum: 'și a-împlinit' datori'a; a-săvîrșit poruncile.

CAP' VII.

Syntacsul Prepozițiilorŭ[3].

Din prepozițiĭ unele se-întrebuințează în complinire, altele în compunere și altele și în complinire și în compunere.

Cele ce se-întrebuințează numaĭ în complinire sînt': la și a, din, dela, despre, după, pîntre, lîngă, prelîngă, pînă, între, de subt', de desupt', și fără.

Cele ce se-întrebuințează numaĭ în compunere sînt': pro, des, re, res, ad, ab,

13* ob

---

[1] Prepozitiilor'.
[2] întrebuinzea-.
[3] Prepoziziilorŭ.

ob, con, şi stră, cum: procitire, desface, resărire, răscumpărare, adunare, učcidere, ommorîre, strămutare.

Cele care se-întrebuinţează şi în complinire şi în compunere sînt: în, pre, de, cu, sub, şi întru; cum: în casă şi începere; pre masă şi prescriere (cu deosebită însă însemnare); de fierŭ şi deprindere; cu tine şi cuprindere; subt umbră şi subtîmpărţire; întru toate şi întruducere; şčl.

Dintr' acestea toate, pînă se-pune în complinire prin ajutorul luĭ la şi a cum: pînăla mine, pînă a casă. Precum şi fără, afară, aproape prin ajutorul' luĭ de, de multe orĭ, cum: fără de cuvînt'; afară de cetate; aproape de tine.

A, se-întrebuinţează numaĭ înaintea infinitivuluĭ şi a substantivuluĭ casă; cum: a-face, a-citi, şčl. şi acasă în loc' de la casă.

Prin, cînd se-întrebuinţează în compunere, leapădă pe n; cum: pricepere, seprivede şčl.

În multe locurĭ vom'-găsi în loc' de re, ră; în loc' de res, răs; precum şi în loc' de pe, pă; şi în loc' de de, dă: căcĭ natur'a limbi schimbă de multe orĭ pe e în ă.

ab, ob, şi sub tot d' aun'a în compunere schimbă pre b în litera dela care se-începe zicerea compusă; cum: în loc' de abpunere, zicem' appunere; în loc' de obcidere, uč-

ci-

cidere; obmorîre ommorîre, și în loc' de subferire, sufferire; șčl.

Sub, cînd după dînsul' va-urma vocală, pentru eufonie maĭ priimește și t; cum: subt umbră, subtînțelegere, șčl.

Pentru și de, sînt de multe orĭ tot' de o putere; cum: de ce, în loc' de pentru ce.

Însemnările Prepozițiilor.

În și Întru.

Aceste doă prepozițiĭ însemnează:

1. Loc' înlăuntru: șăz' în casă; a-intrat' într' o peșteră; este lovit' în inimă; a-rămas' întru întunerec'.

2. Objet' saŭ semn': în el' am' toată nădejdea; întru tine doamne am'-nădăjduit'.

3. Cualitate saŭ stare: mă-aflu în stare bună; este întru desnădăjduire; se-află într'o mare amestecătură.

4. Putere saŭ stăpînire: aceasta stă în voea mea.

5. Purtare saŭ chip': umblă numaĭ în fes'.

6. Timp': în treĭ anĭ s'a-săvîrșit'; într' acelaș'[1] an'; într'o clipă; în cutare vîrstă.

7. Fras' de adverb': în pizmă; în necaz'.

Însemnărĭ.

I. Propri'a[2] însușire a acestor' prepozițiĭ este să arate loc' în lăuntru, pe care, în cîte

șap-

[1] într' acela ș'.
[2] Popri'a.

şapte aceste însemnărĭ[1], o păstrează[2] figurat' din treaptă în treaptă.

II. Întrebuinţarea acestor' doă prepoziţiĭ pentru un' strein' este foarte grea, şi Grămmatic'a Rumănească va-rămînea foarte îndatorată celuĭ[3] ce va-da o regulă generală pentru întrebuinţarea lor'. Aceea ce acum se-poate însemna, este: că întru maĭ demulte orĭ se-întrebuinţează cînd după sine urmează o vocală saŭ adjectivul' nedefinit' un'; după cum se-vede în ecsemplurile de sus'.

La

La însemnează:

1. Mişcare la vre un' loc': mă duc' la Viena: am'-plecat' la Paris'.

2. Ajutor' ca să se-facă cazul dativ': Dumnezeŭ răspîndeşte la toată făptur'a facerile sale de bine.

3. Loc': şade la cutare.

4. Stare saŭ chip': staŭ la îndoială; la gîndurĭ.

5. Obiceiŭ: s'a-dat' la cărţĭ; la îmvăţătură.

6. Stăpînire saŭ putere: stă la voea mea.

7. Cualitate: îl' are la mare cinste.

Însm. Şi însuşirea aceştiĭ prepoziţiĭ este să arate loc'; însă cu deosebită însemnare de cele din tîiŭ: în, arată loc' în lăuntru: şi la, alăturea saŭ pă din afară, de care însemnare şi ea iarăşĭ figurat' se-depărtează.

spre

[1] în semnărĭ.
[2] păstrea să.
[3] ce luĭ.

Spre

Spre însemnează:

1. Către o parte de loc': spre răsărit'; spre Bucureștĭ.
2. Gînd' saŭ scopos': merge spre derăpănare; se-sileşte spre a'şĭ dobîndi, nume bun'.
3. Objet saŭ semn': spre tine doamne am'nădăjduit'.

Pă, pre şi pro.

Aceste prepozițiĭ însemnează:

1. Cazul Acuzativ'.
2. Loc' d' asupra: a-venit' pre pămînt'; a-pus' cartea pre masă.
3. Timp': unde mergĭ p' această vreme.
4. Jurămînt': pre Dumnezeul' meŭ; pre nenorocit'a Patrie.
5. Stare: s' a-pus' pre gîndurĭ.
6. Repetiție: prefac', prescriŭ, procitesc'.
7. Înainte: proorocesc', provedere.
8. Pricină: prepus', prezis'.
9. Schimb': pe atîțea banĭ 'şĭa-vîndut' marf'a.

De.

De însemnează:

1. Ghenetiv': om' de lume.
2. Fras' de adjectiv': om' de lemnŭ; inel de aur'.
3. Loc': fugĭ de foc'; apropiite de foc'.
4. Cauză: de ce vorbeştĭ aşa; mi adduc' aminte de tine; moare de foame.

5. Objet: m' apuc' de lucru; mă ţiŭ de tine; e gata de a-lucra.

6. Complinire la verburĭ pasive, saŭ Ablativ': mă-îmvăţ' de tatăl'.

7. Timp': m'am'-sculat' de dimineaţă; d' aseară; de erĭ.

8. Cualitate: de ce vîrstă este; de ce stare; să'l aĭbă de necinstit'.

9. Suppunere: ascult' de tine.

10. Scopos' saŭ gînd: sticlă de cerneală; pungă de banĭ; casă de citit'.

Des.

Această prepoziţie însemnează tot' d'auna din protivă; cum: desbrac', desfac', deschiz', şčl.

Re aŭ ră.

Re însemnează repetiţie: răsună, răsare, renaşte.

Res aŭ răs.

Răs însemnează:

1. Înapoĭ: răscumpărare, răsplătire, răstoarnă.

2. Covîrşire: răsbate.

Con şi cu.

Acestea însemnează:

1. Înpreună: coprinz', culeg', călătoreşte cu mine.

2. Înperechere, parte, saŭ interes': ţine cu mine.

3.

3. Instrument': taiŭ cu cuțitul'; scriŭ cu condeiul'.

4. Materie: supă cu orez'.

5. Mijloc' saŭ chip': vorbește cu dulceață; mărog' cu mîĭnele însus'.

6. Comparație: se-potrivește cu cutare.

7. Fras' de adjectiv': om' cu minte; dobitoc' cu patru pičoare.

8. Pricină saŭ scopos': ce gînd aĭ cu mine.

Stră.

Stră, însemnează:

1. Dintr' un' loc' într' altul : strămut'.

2. Covîrșire: străbat'.

Subt.

Subt', însemnează locul' cel de subt ceva: subt' masă; se-întrebuințează și figurat': subt' stăpînirea mea.

Preste.

Preste, însemnează:

1. Locul' de dincolo: preste hotar'.

2. D'asupra pe ceva: preste aripile vîntuluĭ.

După.

După însemnează: 1. Locul din urmă: după casă; după sobă; vine după mine.

2. Timp': după potop'; după Hristos'.

3. Objet' saŭ semn': oamenilor', alergațĭ după fapte bune, iar nu după averĭ.

14 4.

4. Rînd': vin' unul' după altul; după aur' argintul' este mai preţuit'.

5. Imitaţie: scrie întocmai după cutare; s'a luat' după cutare.

Însm. Această prepoziţie însemnează tot' d'auna pe urmă şi această însemnare 'şi o păstrează în toate figurile de vorbire.

Pentru.

Pentru însemnează: 1. Sfîrşit', destinaţie saŭ pricină; cum: omul' este făcut' pentru ca să fie fericit'; condeiul' este pentru scris'; dobitoacele sînt' pentru trebuinţ'a omului.

2. Schimb': pentru nimic' să se-facă atîta răsvrătire; pentru slavă 'şi a-pierdut' viaţ'a; pentru atîţea bani 'şi a-dat' toate lucrurile sale.

3. Schimbare de loc' saŭ de persoană: joacă pentru mine; vorbeşte pentru mine.

4. Stare saŭ cualitate: să 'l socoteşti pentru cel mai nebun'.

5. Înperechere saŭ interes': pentru el' s'aŭ sculat' atîţea inşi.

6. Pricină saŭ subjet': ce gînd' are pentru mine.

Fără.

Această prepoziţie însemnează tot' d'auna despărţire saŭ lipsă; cum: om' fără judicată; cap' fără creieri; norod' fără cîrmuitori.

În-

Între.

Această prepoziție însemnează: 1. Locul' dela mijloc': Elveția este *între* Italia, Ghermania și Franț'a.

2. Timp': *între* zi și *între* noapte; *între* vară și *între* iarnă.

3. Un' număr' saŭ o adunare de maĭ multe lucrurĭ: se-află *între* ceĭ viĭ; a-intrat' *între* ostașĭ.

4. Desghinare saŭ înprotivire, și unire: este mare ură *între* dînși; este mare dragoste *între* dînși.

Lîngă.

Ea însemnează locul de aproape: această casă[1] este *lîngă* a cutăruia.

Către.

Aceasta se-potrivește cu *spre* și însemnează:

1. O parte de loc': *către* appus' *către* Bucureștĭ.

2. Timp': *către* seară.

3. Objet' saŭ semn': *către* tine doamne am' nădăjduit'.

Prin

Însemnează 1. Locul' prin lăuntru: a-umblat' prin toată Europ'a.

2. Mijlocire: a-grăit' *prin* proorocĭ; *prin* el' s'a-săvîrșit'.

14* Din

[1] ca-să.

Din și dintru.

Acestea însemnează 1. de undeva din lăuntru: ese din cetate; vine din Bucureștĭ; 'lascos' dintr'o peștere.

2. Timp': din copilăria mea; din vremea aceea.

3. Despărțire: atîțea din școlarĭ; am'-dat' din ban'i meĭ; atîta 'mi a-rămas' dintr' un' număr' așa de mare.

4. Pricină: din tine mi se-trag' toate acestea; din păcate.

5. Materie: este făcut' dintr' un' lemn'.

6. Instrument': e lucrat' din topor'.

Însm. Acelea ce s'aŭ zis' pentru în și întru se-appleacă și la aceste doă prepozițiĭ: din și dintru.

Dela.

Însemnează 1. Loc' de undeva: vine dela Biserică.

2. Pricină: dela Dumnezeŭ avem' toate bunătățile.

3. Distanță: dela biserică pînă a casă sînt' atîțea pașĭ.

Despre.

Despre însemnează 1. loc' de undeva: despre unde viĭ.

2. Subjet' saŭ pricină: vorbește despre Dumnezeŭ.

Dintre.

Ea însemnează tot' d'aun'a din mijloc': hota-

tarul dintre doă moșiĭ; s' asculat' unul' dintre norod'.

Pîntre.

Ea însemnează tot'd'aun'a prin mijloc': a-trecut' pîntre foc'; pîntre atîtea nenorocirĭ.

Prelîngă.

Prepoziție de loc', și însemnează în prejur' cu apropiere; cum: pre lîngă noĭ; pre lîngă cetate.

Afară.

Această prepoziție însemnează 1. loc': afară de oraș' saŭ din oraș'.

2. Ecsepție saŭ deosebire: În Europ'a toțĭ merg' pe drumul' cel bătut al regul'i, afară de noĭ.

Aproape.

Această prepoziție este înprotivă prepoziții departe și amîndoă însemnează loc'; și cînd sînt' fără compliniri se-ĭaŭ în loc' de adverbŭ.

De desubt'.

Prepoziție de loc' și fiind fără complinire este adverb'; cum: îl are de desubt'.

Însm. Acest' cap' al însemnăr'i prepozițiilor' vremea și încercarea îl va-desăvîrși maĭ bine; aicea s'aŭ pus' cîte aŭ-putut' cu o alergătură de ochĭ să fie băgate în seamă.

CAP'

CAP' VIII.

Syntacsul' Adverbuluĭ.

Adverbul se-întrebuinţează tot'd'aun'a în complinire întîmplătoare, şi are tot' un' preţ' cu o prepoziţie urmată de complinirea sa: dar dragostea de ase-maĭ scurta cuvîntul', 'ĭa dat' fiinţ'a luĭ; cum: în loc' de a-zice *în vremea aceea s'a-săvîrşit'*, zicem' *atuncĭ s'asăvîrşit'*; în loc de azice *într'acest' loc' am' şăzut'*, *aci am' şăzut'*; şi în loc' de *într'acest' chip' am'-vorbit'*, *aşa am'-vorbit'*.

I. Adverburile de cîtăţime *maĭ*, *prea* şi *foarte*, se-întrebuinţează 1. ca să facem' adjectivele comparative şi superlative, şi 2. însoţind' alte adverburĭ de cualitate; cum: *maĭ înţelepţeşte*, *prea bine*, *foarte vitejaşte*, şčl.

Încă se-întrebuinţează 1. însoţind' şi *maĭ* pe verbul la care el se-subzice; cum: *maĭ socoteştete încă*: cînd tot' la însemnarea aceasta se-întrebuinţează fără *maĭ*, atuncĭ în locul' luĭ *maĭ* se-pune saŭ se-subtînţelege *o dată*; cum *vezĭ încă odată*. 2. Cînd se întrebuinţează singur', atuncĭ arată timp' oare cum; cum:? *încă pătimim'*; ?*încă nu vedem' folosul nostru*: în

loc'

loc' de *pînă acum'*. Cu toate că de vom'-cerceta bine, vedem' că şi într' aceste frasurĭ, *încă*, însemnează tot' cîtăţime; căcĭ zicînd' *încă pătimim'*, însemnează că de vom'-număra această pătimire, se-maĭ adaogă încă o dată cu aceea în care ne aflăm'.

II. Multe adverburĭ sînt' care în unele întîmplărĭ se-subzic' la verburĭ, şi în altele iaŭ în complinire substantive ca şi prepoziţiile; şi asfel sînt' pre cum *afară, aproape, dincolo, dincoacĭ*, şcl.; cum: *merg' afară* şi *afară de cetate; şăz' aproape* şi *aproape de adevăr'; mă duc' dincolo* şi *dincolo de Dunere*[1], pe care putem' să le numim' *adverburĭ prepoziţiale*, saŭ *prepoziţiĭ adverbale*.

III. Prepoziţiile acestea cu complinirile lor' precum *în lăuntru, în protivă, în lăturĭ, înainte, în preajmă, în prejur*[2], *departe, d'asupra, pe urmă*, şi altele, de le vom'-numi adverburĭ, greşim', căcĭ sînt substantive în complinire la prepoziţiĭ, care în preună preţuesc' cît' un' adverb', după cum ziserăm'.

IV. Multe adverburĭ sînt' care luînd' articole se-fac' substantive; precum: *susul'*, *josul'*, şi altele.

V. *Ne*, din adverburile de tăgăduire, este maĭ bine o particulă negativă de cît' un' adverb'.

VI. *Nicĭ*, este maĭ bine un conjugativ' în protiva luĭ *saŭ*, de cît' adverb'.

VII.

[1] dunere.
[2] *prejur'*.

VII. Ba, asemenea este[1] o propoziţie saŭ un' cuvînt' întreg', şi nu o parte a cuvîntuluĭ.

CA IX.

Syntacsul Conjugativuluĭ.

Toate felurile de ziceri câte am'-zis' pînă[2] acum' sînt' ca să facă o propoziţie saŭ un' cuvînt' cumplinit' şi întreg': dar precum' zicerile într' o propoziţie aŭ oare care relaţiĭ între dînsele, asemenea şi propoziţiile potŭ să fie puse asemenea cu relaţie un'a către alt'a ca să facă un' periodŭ, care şi el' asemenea poate să aĭbă vre o legătură cu altul' care îl precede, saŭ care îl urmează. Ca să arătăm' aceste relaţiĭ între propoziţiĭ şi perioade, avem' conjugativul'; cum: neîmvăţătur'a, credinţ'a deşartă şi prejudicăţile întunecă, ameţesc' şi pun' în rătăcire pe Rumânĭ; dar lumin'a ştiinţilor' le va-arăta drumul' îndreptăr'i şi al ferici r'i.

Din conjugative, şi, se-întrebuinţează a lega zicerĭ, propoziţiĭ şi perioade; cînd însă aceste zicerĭ vin' şir' un'a după[3] alt'a, atuncĭ conjugativul' şi, însoţeşte pre cea din urmă, precum se-vede în ecsemplu[4] de sus'. De multe orĭ se-întrebuinţează şi repetit' pentru maĭ mul-

tă

---

[1] asemeneae ste.
[2] pîpă.
[3] dup'ă.
[4] Pentru *ecsemplul*.

tă, întărire; precum: și milă și ajutor' și orĭ ce facere de bine veĭ arăta nemulțumitoruluĭ, este înzadar'.

Însă, ci, și dar (cînd sînt' înprotivitoare) se-întrebuințează tot'd'aun'a cînd propoziți'a următoare este înprotivitoare la cea dintîiŭ: Ciceron' a-fost' fericit' în tinerețile sale; însă sfîrșitul 'ia-fost' nenorocit'.

Ci, se-întrebuințează încă și după o tăgăduire; cum: nu sînt' averile care ne fac' ferice, ci împăcarea cu conștiinț'a.

Saŭ, orĭ și aŭ, uneorĭ se-întrebuințează repetite și alte orĭ nu; cum: casă fiĭ în stare maĭ bună, trebue să asculțĭ glasul' saŭ al luĭ Apollo saŭ al luĭ Marț'. și iar după nedreptate saŭ orĭ-care răutate? cum poate urma slavă.

De și daca însoțesc' și pe modul' arătător' și pe modul' condiționel'; cum: de ar'-lipsi vrajb'a și neunirea, sfînt'a creștinătate în adevăr' s'ar vedea în faptele fieşte căruia; și iar, daca nu cunoștea ceĭ maĭ mulțĭ aĭ nații noastre folosul și înlesnirea știinților în limb'a Rumînească, mult' eram' să ne rătăcim' în labyrintul' din care din nenorocire nu am' eșit' toțĭ.

Cînd daca și de însoțesc' un' prezent', un' săvîrșit', un' maĭ-mult-de cît'-săvîrșit',

15 aŭ

aŭ un' neotărît', atuncĭ însemnează cauză; cum: *daca hotărăsc' odată,? pentru ce mă maĭ îndoiesc'*, în loc' de *fiind' că hotărăsc'*.

Însm. În această însemnare se-ĭa de multe orĭ şi adverbul *cînd*, unde nu maĭ este adverb' ci un' conjugativ'; cum: *cînd o dată aĭ dat' hotărîrea,? este cu putinţă să maĭ întorcĭ.*

Că tot'd'aun'a[1] însoţeşte modul' arătător' şi urmează după verburile.

1. Ale vorbir'i şi ale ghicir'i; cum: *zic', spuiŭ, povestesc', vestesc', proorocesc'* că...

2. Ale puterilor' sufleteştĭ; cum: *văz', auz', simţ', judic', gîndesc', socotesc', cuget', 'mi adduc' aminte, ştiŭ că...*

3. Ale jurămîntuluĭ şi ale făgăduinţ'i; cum: *mă jur', făgăduesc', îmĭ daŭ cuvîntul', că...*

4. Ale credinţ'i şi ale căinţ'i; cum: *crez', slăvesc', măcăesc', îmĭ pare răŭ că...*

5. Ale nădejdi; cum: *nădăjduesc', aştept' că...*

6. Ale înfricoşăr'i; cum: *înfricoşăz', speriiŭ, îngrozesc' că...*

7. Şi dupe multe unipersonale şi alte verburĭ; cum: *se-aude, se-vorbeşte, se-zice, se-pare, se-arată că...*

Ca, tot'd'aun'a trebue să aĭbă după sine şi pe *să* saŭ lîngă dînsul', saŭ despărţit'

prin

---

[1] Tot'd'aun'a.

prin alte ziceri; să însă, poate fi şi singur', şi amîndoĭ cer' după sine modul' suppus'; cum: voeşte ca să petreacă.

Să, însoţeşte şi pe atreia persoană şi întîea a îmmulţituluĭ moduluĭ poruncitor'.

Decĭ, aşa dar' şi dar se-întrebuinţează tot'd'aun'a la o judicată saŭ propoziţie ce urmează din altele maĭ de sus'; cum: legile adduc' dreptatea, dreptatea adduce linişţea, linişţea adduce fericirea; aşa dar legile sînt' cele maĭ din tîiŭ ce trebuesc' într' o soţietate.

Cap' X.

Pentru Interecţie saŭ Syntacsul eĭ.[1]

Fieşte-care zicere arată o idee şi este o parte a propoziţii, dar Interecţia este şi cuprinde o judicată saŭ o propoziţie întreagă; pentru că cînd zic' oh, ah şčl. arăt' că pătimesc' ceva, şi de le vom'-analysi în întîmplarea pătim'i noastre, vor' se zică saŭ mă doare, saŭ 'mie răŭ, saŭ suffer', saŭ sînt' trist' pentru cutare lucru şčl.

Pe dînsele le întrebuinţăm' după simţirea saŭ dispoziţia suffletuluĭ nostru; adică de pătimim', strigămŭ ah, aoleo, vaĭ; de sîntem' veselĭ, strigăm' ha! ha! ha! de nemirăm', strigăm': a! o! şčl.

15* Cap'

[1] Syntacsuleĭ.

CAP' XI.

Deprindere asupra Analysuluĭ Grămmăticesc'.

Acest' analysŭ aci se-face cercetînd numai acelea ce se-coprind' în partea întîea şi ado'a.

Ecsemplu.

Lumin'a cînd începe a se-ivi, întunerecul' se-ascunde, fuge neputîndŭ vedea faţ'a eĭ: începe acum a 'şĭ întinde şi a 'şi împrăştia auritele şi strălucitoarele sale raze preste o lume ce din nenorocire încă doarme; începe a străluci şi a lumina mărginitul' acesta Horizon' al aceştiĭ triste pînă acum patriĭ. Această lumină purcede din făclia cea fără de sfîrşitŭ a ştiinţelorŭ; aceasta din nenorocire era stinsă pentru noĭ pînă acum: miezul'-nopţ'i negru întunerec', de nicăirĭ rază de lumină, ameţeală învălmăcire, pipăire, păşire căutată, larmă neînvoire! şcl.

Analysŭ.

Lumin'a	'Substantiv' material', femeiesc', singurit', în cazul' Numinativ', pentru că este subjet' la verbul î n c e p e. Este definit' cu articolul'

a,

a, şi fără articol' face l u m i n ă. Se-declinează la L u n ă.

Cînd Adverb' de timp', se-subzice la verbul î n c e p e.

Începe Verb' adjectiv', activ', strămutător; în număr' sing. şi persoan'a a-treia pentru subj. l u m i n'a; În timp' prezent', în mod' Arătător', de conjugarea a 3-a neregulat', şi se-conjugă la a patr'a.

A-se-ivi V. Adj. răsfrîngător' în M. infinitiv' complinire dreaptă la V. î n c e p e, de conj. a 2 a regulat'.

Întunerecul' Subs Matr. Neutru. sing. în cz. N. pentru că este subj. la V. s e - a s c u n d e şi f u g e este defn. cu artc. l ŭ, pentru că se-termineazã în ŭ. Se-decl. l a l e m n ŭ; la sing. face î n t u n e r e c' şi la îmm. î n t u n e r e c e.

se-ascunde V. Adj. răsfr. în nr. sing. şi Pers. a 3-a pentru subj. î n t u n e r e c u l'; în tm. Prz. M. arăt. de conj. a 3-a reg.

Fuge V.Adj.act. nestrămutător'; în nr. sing. şi pers. a 3-a pentru subj. î n t u n e r e c' în t. prz., M. arăt. de conj. 3-a reg.

Neputîndŭ Partiţipie. Act. str. în t. prz.; de conj. 4-a reg.

Vedea V. Adj. Act. str. la f a ţ a e ĭ; în M. inf. şi compl. dr. la n e p u t î n d ŭ; de conj. 4-a.

Fa-

Faţ'a	Sub. matr. fem. sing. în cz. Ac. cpl. drp. la V. v e d e a; se-decl. la c a s ă şi la îmm. face f e ţ e: schimbă pe a în e este defn. cu art. a fără art. face f a ţ ă.
Eĭ	Pronume, simplu, de pers. 3-a fem. în nr. sing. pentru că este în locul l u m i n'i; în cz. G. cpl. determinativă la f a ţ'a.
Începe	V. ca cel' de sus'.
Acum	Adv. de timp. se-subzice la V. î n c e p e.
A'şîntin.	—————————
Îşĭ	Pron. sim. de pers. 3-a în cz. D. în nr. sing. cpl. nedrp. la V. a - î n t i n d e.
A-întinde	V. Adj. act. strm. în M. inf. de conj. 3-a reg. cpl. drp. la V. î n c e p e.
A-împrăştiea	V. Adj. act. strm. în M. inf. de conj. 1-a nereg. cpl. drp. la V. î n c e p e.
Auritele	Adj. matr. în pozitiv; fem. îmm. în cz. Ac. pentru substantivul săŭ r a z e care este cpl. drp. la V. a - î n t i n d e şi a î n p r ă ş t i a; se-decl. la c a s ă; la sing. face a u r i t ă. Este defn. cu artc. l e, şi este derivat' dela V. a- a u r ĭ, care vine dela a u r'.
Şi	Conjugativ' completitor' care leagă aceste doă adj. a u r i t e şi s t r ă l u c i t o a r e.

Stră-

Strălucitoarele	Adj. matr. în pozt. fem. îmm. în cz. Ac. iarăşĭ pentru subs. săŭ raze; este definit' cu artc. le, fără art. face strălucitoare; este deriv. dela V. a-străluci, şi este compus' dela prepoziţia stră, şi dela verbul a-luci.
Sale	Adj. Ideal' posesiv' fem. îmm. în cz. Ac. iarăşĭ pentru raze; este derv. dela pron. simpl. se.
Raze	Subs. matr. comun' fem. îmm. în cz. Ac. cpl. drp. la V. a-întinde şi a-înprăştiea; se-decl. la casă.
Preste	Prpz. în complinire, însemnează loc' d'asupra.
O	Adj. Ideal'. nedefinit' sing. în cz. Ac. pentru că este în cpl. la prpz. preste.
Lume	Subs. matr. fem. sing. în cz. Ac. cpl. la preste şi dinpreună cu preste cpl. nedrp. la V. a-întinde şi a-înprăştiea.
Ce	Adj. Idl. relativ', antecedentul săŭ este lume, pentru care este fem. sing. este în cz. N. pentru că este subj. la V. doarme; este nedeclinat'.
Din	Prpz. în cpl. însemnează cauză.
Nenorocire	Sbs. Idl. fem. sing. în cz. Ac. fiind în cpl. la din, şi din preună cu din în cpl. întîmplătoare la V. doarme; se-decl. la femee; este com-

	compus' dela ne și norocire, care este derv. dela V. a-noroci, ce vine dela noroc'.
Încă	Adv. de cîtățime, dar aci însemnează timp', și se-subzice la v. doarme[1].
Doarme	V. Adj. act. nestrm. în pers. 3-a în nr. sing. pentru subj. său lume în M. Arăt. de conj. 2-a reg.
Începe	V. Ca cele de sus'.
a Străluci	V. Adj. act. strm. în M. inf. cpl. drp. la v. începe; de conj. 2-a.
Și	Conjg. conjugă V. a-străluci și a-lumina.
a-Lumina	V. Adj. act. strm. în M. inf. cpl. drp. la începe de conj. 1-a reg. derv. dela lumină.
Mărginitul[2]	Part. pasivă de conj. 2-a reg. în neam' neutru, în nr. sing. și în cz. Ac. pentru sbs. său horizon'; este derivat' dela margine.
Acesta	Adj. Idl. demonstrativ' neutr. sing. în cz. Ac.
Horizon	Sbs., matr., neut., sing., în cz. Ac. cpl. drep. la v. a-străluci și a-lumina. se-decl. la pămînt'.
Alŭ aceștiĭ	— — — — — —
Lŭ	Artc. neut. sing. în cz. Ac. pentru sbs. său horizon'.
Aceștiĭ	Adj. Idl. demns. fem. sing. în cz. G. pentru Subs. patriĭ.

Tri-

[1] doarmă.
[2] Mrginitul.

Triste	Adj. Idl. fm. sing. în cz. G. pentru subs. săŭ patriĭ; este în pozit.
Pînă	Prepz. de loc' [1], aci însemnează timp'.
Acum	Adv. de timp', se-subzice la V. care se-subtînţelege, a-fost'.
Patriĭ	Subs. Idl. fm. sing. în cz. G. cpl. detr. la Horizon'; se-decl. la Femee.
Această	Adj. Idl. demns. fem. sing. în cz. N. pentru subs. lumină.
Lumină	Subs. matr. fem. sing. în cz. N.; pentru că este subj. la V. purcede; se-decl. la Lună.
Purcede	V. Adj. Ac. nestr. în nr. sing. în pers. 3-a, pentru subj. lumină, în t. prez. în M. Arăt. de conj. 3-a, reg.
Din	Prepz. de loc' şi însemnează venire de undeva.
Făcli'a	Subs. matr. com. fem. sing. în cz. Ab. pentru însemnarea prepz. din; este cu din dinpreună în cpl. nedrp. la V. purcede; este defin. cu artc. a, fără artc, face făclie se-decl. la Femee.
Cea	Artc. de care se-pune înaintea adjectivelor', fem. sing. în cz. Ab. pentru subs. făclie.
Fără	Prepz. în cpl. arată un fras' de adj.
De sfîrşitŭ	Subs. Idl. neut. sing. în cz. G. se-decl. la pămînt'.

16 a

[1] deloc'.

A ştiinţilorŭ	Subs. Idl. fem. îmm. în cz. G. cpl. determ. la făclie, se-decl. la Lună şi este defn. cu artc. în G. lorŭ.
Aceasta	Adj. Idl. demns. fem. sing. în cz. N. pentru că este subj. la V. era.
Din	Prepz. în cpl. însemnează cauză.
Nenorocire	Subs. ca cel de sus'.
Era	V. subs. în nr. sing. pers. 3-a, t. Nesăvîr. în M. Arăt. V. aucsiliar', nereg.
Stinsă	Part. pas. de t. trecut. de conj. 3-a, fem. în nr. sing. în cz. N. pentru că este prezis' la subj. făclie.
Pentru	Prepz. în cpl. şi însemnează pă seama.
Noĭ	Pron. sim. de pers. l-a îmm. în cz. Ac. şi cpl. nedrp. dinpreună cu pentru la V. era.
Pînă	Prepz. ca cea maĭ de sus'.
Acum	Adv. se-subzice la era.
Miezul'-nopţi	Subs. Idl. neutr. sing. în cz. N. pentru că este subj. la V. era care se-subtînţelege; se-declinează la Pămînt'; este comp. dela miez' şi noapte care aci este în cz. G. şi cpl. deter. la miezul; este defn. cu artc. lŭ pentru că se-termineazǎ în ŭ.
Pentru	Adj. matr. în pozt. neut. sing. în cz. N. pentru subs. săŭ întunerec'; se-declinează ca Lemnŭ:

În

Întunerecŭ	Subs. matr. neut. sing. în cz. N. subj. la era; se-decl. la Lemnŭ: la îmm. face întunerece, schimbă pe c în č.
De-nicăirĭ	Fras' de adv. se-subzice la V. era care se-subtînţelege.
Rază	Subs. matr. fm. sing. în cz. N. subj. la V. era; se-decl. la Casă.
De lumină	Subs. matr. fm. sing. în cz. G. cpl. deter. la rază; se-decl. la Lună.
Ameţeală	Subs. Idl. fem. sing. în cz. N. subj. la era; se-decl. la Lună: la îmm. face ameţelĭ, schimbă pe ea în e; este derv. dela V. a-ameţi.
Îmvălmăcire[2] Pipăire Păşire	Verburĭ în M. inf. care[1] se-ĭaŭ în loc' de substantive ideale fem. sing. în cz. N. subj. la era; se-decl. la Femee.
Căutată	Part. pas. de t. trecut'. de conj. I-a, în nr. sing. fem. în cz. N. pentru subs. pîşire, se-decl. la Casă.
Larmă	Subs. Idl. fem. sing. în cz. N. subj. la V. era se-decl. la Casă.
Ne-îmvoire	V. în infin. luat' de subs. fem. sing. în cz. N. subj. la era; se-declinează la femee; este compus' dela ne şi voire care vine dela voe.

16* PAR-

[1] ca e
[2] Îmvălmacire.

PARTEA ATREIA

I. Pentru Construcţie.

Ca să vorbim' şi să scrim' nu este destul' aşti toate formele fie-căria ziciri şi relaţi'a ce aŭ între dînsele; este de trebuinţă încă să ştim' şi locul' saŭ rîndul' care zicerile trebue să îl aibă cînd, făcînd' o propoziţie saŭ un cuvînt', arată cugetarea minţ'i noastre: regulile dară, ce se-daŭ pentru rîndul' şi locul' zicerilor într'o propoziţie, le arată *Construcţi'a*.

Cînd zicerile asfel sînt' aşăzate într'o propoziţie, în cît' partea cea din tîiŭ a ei este subjetul'; a de adoilea verbul'; a de atreilea complinirea dreaptă saŭ nedreaptă, şi însfîrşit' complinirile întîmplătoare; atunci Constructi'a se-zice *firească* saŭ *dreaptă*; cum: *Părinţilor', daţi învăţătură fiilor' voştri în copilări'a lor'.*

Cînd acest' rînd' al zicerilor', se-strică saŭ pentru armoni'a lor', saŭ pentru firea limb'i, atunci construcţi'a se-numeşte *Figurată* saŭ *Întoarsă* saŭ *Nedreaptă*; cum: *Întot'*

tot' locul' ne urmează resplătirea faptelor' noastre prin glasul' conştiinţ'i.

Cînd construcţi'a are toate zicerile trebuinčoase ca să arate cugetarea noastră, a tuncĭ se-numeşte Plină saŭ Întreagă; cum: Strămutarea scaunuluĭ din Roma în Constandinopol' a-stat' pricin'a decăder'i Romanilor'.

Cînd din protivă într' un fras' lipseşte oare-care zicere pe care regul'a o cere, dar obiceiul' o iartă, atuncĭ[1] construcţi'a este Elliptică, adică are lipsă; cum: legile adduc' liniştea şi educaţi'a moralul' într' o soţietate.

Şi iar, cînd propoziţi'a nunumaĭ că are toate zicerile care sînt' de trebuinţă într' însa, ci saŭ ca să dea maĭ multă putere frasuluĭ[2], saŭ pentru însuşirea limb'i, un'a din părţile eĭ se-repeteşte, atuncĭ propoziţia' are Pleonasmŭ; cum: ţie 'ţĭ adducem' Dumnezeule rugăčunile noastre.

Acest' pleonasmŭ, cînd pus' pentru însuşirea limb'i, face frasul' maĭ cu putere şi maĭ frumos', atuncĭ se-numeşte Legiuit'; cum: pe tine sfîntă Dreptate neîncetat, să te chemăm' în mijlocul' nostru.

Cînd însă, de prisos' fiind', se-pune numaĭ pentru un' obiceiŭ şi frasuluĭ nu ajută nimica, atuncĭ se-numeşte Greşit'; cum: unde neunirea înpărăţeşte, acolo oamen'i nicĭ odată nu se-învoiesc' între sine. 2.

[1] atucĭ.
[2] În erată se propune *a frasuluĭ*.

2. Deprindere asupra Construcţii.

Ecsemplu.

Lumin'a cînd începe ase-ivi, întunerecul' se-ascunde, fuge neputînd' vedea faţa eĭ: începe acum a 'şĭ întinde şi a 'şĭ înpreştia auritele şi strălucitoarele sale raze preste o lume ce din nenorocire încă doarme; începe a-străluci şi a-lumina mărginitul' acesta Horizon' al' aceştiĭ triste pînă acum patriĭ. Această lumină purcede din făcli'a cea fără de sfîrşit' a ştiinţilor'; aceasta din nenorocire era stinsă pentru noĭ pînă acum: miezul-nopţ'i, negru întunerec', denicăirĭ rază de lumină, ameţeală, învălmăcire, pipăire, pîşire căutată, larmă, neînvoire! şčl.

Frasul' I.

Lumin'a cînd începe a-se-ivi, întunerecul' se-ascunde[1], fuge neputînd' vedea faţ'a eĭ.

În acest' fras' construcţ'a este întoarsă saŭ figurată, şi în construcţie dreaptă saŭ firească se-arată aşa: Întunerecul' ne putînd' vedea[2] faţ'a lumin'i, se-ascunde, fuge, cînd ea începe a se-ivi.

Frasul II.

Începe acum a 'şĭ întinde şi a 'şĭ împrăştia auritele şi străluci-

toa-

---

[1] se-ascude.

[2] fedea.

toarele sale raze preste o lume ce din nenorocire încă doarme.

Acest' fras' numaĭ la sfîrşit' este în construcţie întoarsă saŭ figurată, unde în constrc. drpt. trebue a se-zice aşa: preste o lume ce doarme încă din nenorocire. Construcţi'a luĭ are încă şi pleonasmul' îşĭ, unde era destul' a se-zice: a-înprăştia razele sale. Are asemenea şi ellips' de subjet' care este lumin'a.

Frasul' III.

Începe a-străluci şi a lumina mărginitul' acesta Horizon' al' aceştiĭ triste pînă acum patriĭ.

Acest' fras' în construcţie dreaptă se-arată aşa: lumin'a începe a străluci şi a-lumina Horizonul acesta mărginit' al patrii aceştia ceĭ triste pînă acum. Şi acest' fras' a-avut' ellips' de subj. care este lumin'a.

Frasul' IV.

Această lumină purcede din făcli'a cea fără de sfîrşit' a ştiinţilor'.

Şi el' are ellips' şi construcţi'a fig. se-înplineşte şi se-arată aşa: lumin'a aceasta purcede din făcli'a ştiinţilor' ce este fără de sfîrşit'.

Fra-

Frasul' V.

Aceasta din nenorocire era stinsă pentru noĭ pînă acum. Constr. ĭarăş fig. în constr. drpt. este aşa: făcli' aceasta era stinsă pentru noĭ pînă acum din nenorocire.

Frasul' VI.

Miezul'-nopţ'i, negru întunerec', denicăirĭ rază de lumină, ameţeală învălmăcire, pipăire, pîşire căutată, larmă, neîmvoire.

Frasul' acesta are ellips' de verb' şi de prezis' care este era saŭ era fiind'. De nicăirĭ rază de lumină, în constr. drpt. se-arată aşa: rază de lumină de nicăirĭ.

PAR-

PARTEA APATRA

1. Pentru Propoziţii.

În natură nu vedem', de cît' numaĭ fiinţĭ şi cualităţi, fieştecare fiinţă, într' o limbă ce se-face prin sunete, are zicerea sa saŭ numele săŭ; precum şi fieştecare cualitate asemenea. Şi din protivă fieşte ce numire ne arată o idee, adică chipul' saŭ a uneĭ fiinţĭ saŭ a uneĭ cualităţĭ. Să punem acum că eŭ am' în minte'mĭ [1] o idee adică *viaţ'ă*; lîngă această voiŭ să maĭ alăturez' şi alt'a precum' *trecătoare* [2] voiŭ potrivindule să văzŭ daca ideea *trecătoare*, se-cuvine la ideea *viaţă* saŭ nu, şi aşa zic' în mine'mĭ *viaţ'a este trecătoare*, această lucrare ce eŭ fac' se-numeşte *Judicată*.

Judicat'a această se-poate a o pune şi altuĭa înainte, adică a o face cunoscută, atuncĭ o pronunţiez' şi zic' *viaţ'a este trecătoare* saŭ *moartea este vecnică*. [3] Cînd dar o pronunţiez', atuncĭ ĭa nume de *Propoziţie*; căcĭ de cînd s'ar' pune înainte adică se-spune; aşa dar *propoziţi'a este o judicată pronunţiată*.

17 De

[1] minte'm'.
[2] tremătoare.
[3] *vecină*.

De vom' cerceta noĭ acẹastă propoziție: *viața este trecătoare*, vedem' că lucru pentru care vorbim' saŭ pentru care afirmăm' întrînsa este *viaț'a*, pe care de nu îl' vom' avẹa, nu putem' să avem' asemenẹa nicĭ temeiŭ asupra căruia să facem' judicată și dintrîns'a propoziție și pentru acẹasta zicerẹa *viață* fiind' că în propoziție, ține o trẹaptă de temeiŭ, cu dreptul' îșĭ ịa numire de *subjet'* aŭ *subzăcut'*.

Într' acest' chip' avînd' temeiŭ asupra căruia să facem' judicată, putem' acum să aducem' ideea aŭ zicerẹa *trecătoare* și din cuviinț'a lor' să o potrivim' la subjetul' *viață*, și fiind' că zicerẹa acẹasta *trecătoare* în propoziție nu ne folosește alt'a, de cît' numaĭ să se-zică pentru subjet adică să arate cum, saŭ ce este; urmẹază ca de aci să 'șĭ ịa numele de *Prezis'*, și să vedem' că fieşte care propoziție are doă părțĭ, adică: pe Subjet' și pe Prezis'.

Însă cuviinț'a între aceste doă părțĭ nu se-poate arăta, de vor' fi numaĭ singure; avem' trebuință dară, ca să o întărim' printr' o afirmație, după cum am' maĭ zis', de un verb' care este singur' verbul' a *fi*, și care se numește și *legătură* aŭ *semn' al judecăț'i*.

În loc' de a zice *viaț'a este trecătoare*, putem' zice și *viaț'a trece*; precum' și în loc de *sînt' scriind'*, zicem', *scriŭ*; așa dar trebue aşti că prezisul' de multe orĭ se-arată într' un'a cu verbul'.

Cînd

Cînd zic' *virtutea este îmbunătățitoare*, subjetul într' acęastă propoziție este *virtutea*[1]; el aci arată numaĭ o ideę; precum și în propoziți'a: *oamen'i sînt' muritorĭ*, subjetul' *oamen'i*, asemenea arată numaĭ o idee. Cînd însă zic' „iubiręa de omŭ, dreptatea și patriotismu-l' sînt' Dumnezeeștĭ", aci subjetul' este „iubirea de om', dreptatea și patriotismul'", și arată treĭ ideĭ și cualitatea ce se-arată prin prezisul' *dumnezeeștĭ*, se-cuvine la cîte trele. Zicem' dară, că cînd subjetu-l' arată numaĭ o idee se-numește *Simplu* și cînd arată maĭ multe, se-numește *Compusŭ*.

În propozițiile acestęa „Dumnezeŭ este nemuritor', Dumnezeŭ este tată al tutulor'". Prezisurĭ sînt' *nemuritorŭ* și *tată al tutulor'*; cel' din tîiŭ prezis', se-arată printr' o singură zicere, cel' de aldoilęa se-arată prin zicerile *tată* și *al tutulor'*. Dar cu toate acestęa amîndoă arată numaĭ cîte o singură idee aŭ cualitate (căcĭ și pe cel' de al doilęa, de am' fi avut' o singură zicere care se coprinză și pe *tată* și pe *al tutulor'*, negreșit' 'l am fi arătat' printr'însa, precum arătăm și pre cel' dintîiŭ, unde putęam zice în loc de *nemuritor'* fără de moarte) însă în propoziți'a cęastă l'altă „Dumnezeŭ este večnic', drept', a tot' puternic' și a tot' știitor", prezisul arată atîtęa cualitățĭ, care se văd' în „večnic, drept', a tot' puternic' și a tot' știitor'"; și care toate se-cuvin' la subjetul' *Dumnezeŭ*: vedem' dară că și prezisul

17* sul

[1] virtutae.

sul’ se-împarte asemenḙa ca şi subjetul’ însimplu şi compus’. Este simplu cînd arată numaĭ o singură cualitate, fie arătată printr’ un’a saŭ prin maĭ multe ziceri. Este compus’ din protivă cînd arată maĭ multe cualităţĭ ce se-cuvin subjetu-luĭ şi fie arătate fie-’şĭ care printr’una saŭ prin maĭ multe ziceri.

Propoziţi’a de sus’ „iubirea de om’ dreptatea şi patriotismul sînt’ Dumnezeeştĭ se-poate desface în atîtḙa propoziţiĭ, cîte ideĭ coprinde subjetul; adică în treĭ cum.

Iubirḙa de om’ este Dumnezeesc’.

Dreptatḙa este Dumnezeesc’.

Patriotismul’ este Dumnezeesc’.

Asemenḙa şi propoziţi’a „Dumnezeŭ este večnic’, drept’, a tot’ puternic’ şi a tot’ ştiitor’“ iarăşĭ se-poate desface în atîtḙa propoziţiĭ, cîte cualităţĭ coprinde prezisul; adică în patru, cum:

Dumnezeŭ este večnic’.

Dumnezeŭ este drept’.

Dumnezeŭ este a tot’-ştiitor’.

Dumnezeŭ este a tot’-puternic’.

Însemnăm’ dară, că cînd subjetul’ aŭ prezisul’ este compus’ într’ o propoziţie, atuncĭ ea coprinde în sine aŭ se-poate desface în atîtḙa propoziţiĭ cîte ideĭ au cualităţĭ arată acest’ subjet’ aŭ prezis’, şi fiind aşa, venim’ ca şi pe propoziţiĭ să le împărţim’ îndoă; adică în S i m p l e şi C o m p u s e după subjetul şi prezisul lor’.

Într’ aceste propoziţiĭ „Pămîntul este sfericesc’, Frumuseţea, puterea, viteji’a sînt’

Tre-

trecătoare;" De şi în cea din tîiu subjetul' este simplu şi în cęa de adoilęa compus'; însă pentru fieşte care este destul o zicere ca să 'l arate, dar în propoziţi'a acęst'a, „O conştiinţă întinată nu este nicĭ odată liniştită," ca să arătăm' care conştiinţă nu este liniştită, complinim' subjetul' conştiinţă prin adjectivul determinativ' întinată: precum şi în propoziţi'a „Dumnezeŭ, care este drept', va răsplăti fie 'şĭ căruia după ale sale", subjetul Dumnezeŭ, se-complineşte cu zicerile ecsplicative care este drept'. Compărind' dară aceste doă subjeturĭ după urmă cu cele din tîiŭ, vedem' că acestęa aŭ oare care complinirĭ care le determinęază aŭ le ecsplică şi acelęa nu; care este pricin'a de amaĭ împărţi pre subjetu-l' încă în doă: în Necomplinit' şi Complinit'. Necomplinit' este acela care se-arată printr' o singură zicere, şi complinit' este cînd se-complineşte prin alte zicerĭ aŭ şi prin propoziţiĭ întregĭ. Subjetu-l' necomplinit' se numeşte şi Grammaticesc', cel' complinit' se-zice Loghicesc, iată şi alte ecsemplurĭ de subjeturĭ complinite.

„Adunarea cu ceĭ răĭ este foarte primejdiosă. — Strămoş'i noştri aŭ lăsat' destule şi ne imitate ecsemplurĭ, cărora nenorocîţĭ noi căcĭ nu le urmăm'. — Relele altora, de care noĭ ne păzim', ne sînt' folositoare."

Asemenęa cercetînd' şi în propoziţiile următoare pentru prezisurile lor', „Dumnezeŭ este tată. — Dumnezeŭ este tată al' tutulor' de obşte — Economi'a este mum'a îndestulări",

ve-

vedem' că şi prezisurile se-subtîmpart' asemenęa în necomplinite şi complinite. Sînt' necomplinite cînd' se-arată numaĭ printr' o singură zicere, precum' se-văd' în cele dintîiŭ doă ecsemplurĭ şi în cele următoare „Filosofi'a este lumină, adevăr' şi îndreptare. — Adevărul' este simplu, gol, şi negrijit'." Este complinit' cînd se-complineşte cu alte zicerĭ, aŭ şi cu propoziţiĭ întregĭ[1], precum se-vede în cele[2] de adoilęa doă propoziţiĭ, şi în ceste următoare: „Bogăţi'a este, celor' înţelepţĭ, organ' şi înlesnire spre fapte bune, şi celor' desfrînaţĭ mijloc' înlesnitor' spre peričunęa lor'. — Faptele romanilor' sînt' ecsemplu, ce lumęa întręagă nu poate să le imiteze."

Asemenęa şi prezisul' cel' necomplinit' şi complinit' se-numeşte G r a m m a t i c e s c' şi L o g h i c e s c'.

Aceste complinirĭ ale subjeturilor' şi ale prezisurilor' adduc' şi pe propoziţiĭ afi necomplinite şi complinite după subjetul' şi prezisul' lor'.

Acęastă propoziţie complinită: „Prinţul' care ştie preţui ştiinţile, este cinstęa naţii sale, ce îl face cunoscut' în toate[3] vęacurile viitoare;" de o vom' cerceta vedem' întrînsa treĭ propoziţiĭ: „1. Prinţul' este cinstea naţii sale; 2. Prinţul' ştie preţui ştiinţile; şi 3. Cinstęa îl' face cunoscut' în toate[4] vęacurile viitoare;" dar aceea ce vrem' noĭ să arătăm' maĭ cu deosebire, este cęa dintîiŭ „prinţul' este cinstea naţii sale" şi cęa de a doilęa încede aŭ intră în lăuntru ca să determineze pre subjet'

[1] întreştĭ.
[2] încele.
[3] şi [4] întoate

jet', adică să hotărască care prinţ' este cinstea naţii sale: pre cum şi cea de atreilea se-pune ca să ecsplice prezisul' aŭ să arate ce fel' de cinste aŭ ce este cinstea[1] aceea: de vreme ce dar, unele din propoziţiĭ arăt' însuşĭ aceea ce noĭ vrem' să spunem', şi altele se-pun' numaĭ ca să complinească vre o parte de a propoziţii noastre, urmează ca pe propoziţiile cele complinite să le subt-împărţim' în Principale şi Încedente, şi zicem': propoziţie[2] principală este aceea care arată însuşĭ aceea ce noĭ vrem' să facem' cunoscută; şi încedentă este aceea care complineşte, ca să ecsplice aŭ să determineze, un'a din părţile propoziţi'i principale.

Cînd zic' „sufletul' celuĭ înţelept' tot'd'aun'a este statornic': el cu asemenea vitejie se-luptă şi înprotiv'a nenorocir'ĭ şi a noroculuĭ" fac' doă propoziţiĭ, şi amîndoă sînt' principale, însă cea de adoilea nu poate sta de nu va fi cea dintîiŭ; venim dară printr' aceasta a subtîmpărţi pe cele principale: în Absolute (desine) şi Relative. Absolută este aceea ce fără ajutorul' altia singură arată un' înţeles' întreg' şi desăvîrşit'. Cea relativă este al căria înţelesul' este asemenea desăvîrşit', însă se-reduce la alta care o face ca să se-nască. Aşa în ecsemplul[3] de sus' a dintîiŭ este absolută şi cea de ado'a este relativă.

Ziserăm' că propoziţiile încedente sînt' care ecsplică aŭ determinează un'a din părţile propoziţii principale. Această definiţie ne aduce ca şi pe cele încedente să le subtîmpărţim' în doă: în Ecsplicative şi Determinative.

[1] cistea.
[2] propnziţie.
[3] în ecsemplu.

Ca să dejudicăm' propoziţiile ecsplicative, din cele determinative, adducem' aceste ecsemplurĭ: În frasul' acesta „Dumnezeŭ, care este tată de obşte, ajută fiecăruia în nenorocirile sale" sînt' doă propoziţiĭ: Un'a Principală *Dumnezeu ajută* şčl. şi alta încedentă *care este tată de obşte,* care întră casă ecsplice au să arate un'a din cualităţile subjetului *Dumnezeŭ*, dar' cu toate acestẹa, de va lipsĭ, căcĭ o schimbare nu poate face judicăţ'i ce se-arată prin propoziţi'a principală; în frasul' cesta 'l alt' însă, „facerẹa de bine ce se-face pentru lucs', nu poate fi o virtute," sînt' asemenẹa doă propoziţiĭ, şi de vom cerceta pre încedent'a *care se-face pentru lucs'*, vedem că nu stă în cẹa principală, de cît' ca să determineze pre subjetul' *facerẹa de bine*, adică să hotărască care facere de bine nu este virtute, şi de va lipsi, judicata ce se-arată prin cẹa principală nu poate rămînẹa o judicată drẹaptă. Tot' acẹasta o vedem' şi în ecsemplul[1] „slav'a ce se-naşte din virtute are o mărime ne muritoare." Aşa dar zicem' că propoziţi'a încedentă ecsplicativă intră în fras' numaĭ ca să ecsplice un'a din părţile ceĭ principale, şi de va lipsi nicĭ o schimbare nu'ĭ poate face; cẹa încedentă însă determinativă, determinînd' vre un'a din părţile propoziţii ceĭ principale, de va lipsi, schimbă cutotul' înţẹlesul', şi judicata se-face nedrẹaptă.

Să maĭ punem' încă şi alte doă propoziţiĭ încedente; un'a ecsplicativă şi alt'a deter-

mi-

[1] în ecsemplu.

minativă, care, amîndoă să se-înceapă dela vre un' adjectiv' relativ' precum: „Patimile, care sînt' boale ale suffletului, vin' din înprotivirea noastră în protiv'a judicăţ'i. — Greşal'a ce se-naşte din neştiinţă este[1] ertată." Aci în frasu-l' cel' din tîiŭ, propoziţi'a încedentă „care sînt' boale ale suffletuluĭ" după cele care ziserăm', este ecsplicativă, dar cercetînd' şi maĭ mult' natur'a eĭ, vedem' că de vom' scoate afară pe relativul' care, şi pe dînsa de o vom'-pune la începutul' frasuluĭ, în dată ia o putere de principală absolută, şi cea principală se-face relativă, adică putem' zice: „Patimi-le sînt' boale ale suffletuluĭ; ele vin' din împrotivirea noastră înprotiva judicăţi"; unde în cel' de al doilea, în care propoziţi'a încedentă care se-face din neştiinţă este determinativă, acest' fel' de schimbare nu se-poate face. Dintr' aceste ecsemplurĭ dar urmează şi aceasta: că propoziţi'a încedentă ecsplicativă se-poate face fără schimbarea înţelesuluĭ, principală absolută, de iĭ vom' scoate particul'a ce o leagă de cea principală, şi în locul aceştiĭ particule să statornicim' pe antecedentul eĭ, ĭar cea încedentă determinativă din protivă.

Să maĭ adducem' şi alte ecsemplurĭ spre deprinderea a cunoaşte pe aceste propoziţiĭ încedente: cînd zic 1. „Tot' omul' ştie că este muritor'. 2. Dela omŭ să cere maĭ mult', căcĭ are maĭ multă judicată. 3. Sîntem' datorĭ să mărim' pre Dumnezeu-l nostru. 4. Rumînĭ vor' cunoaşte fieşte care datoriile lor' de iĭ va-lumina

18 fă-

[1] ste.

făcli'a ştiinţilor'," în fieşte care dintr' aceste frasurĭ se-coprinde cîte doă propoziţiĭ: una principală şi alta încedentă; de vom' cerceta însă pe fieşte care dintr' însele, vedem' în frasul cel' dintîiŭ că propoziţi'a încedentă este determinativă, căcĭ determinează pre prezisul' *fiind'*, precum şi în cel de al' 3. şi al' 4. sînt' asemenea determinative, căcĭ fieşte care determinează pe prezisul' propoziţii sale ceĭ principale, aşa şi în cel' d'al' doilea, propoziţi'a încedentă este ecsplicativă; căcĭ putem' zice „Omul are judicată, dela dînsul' se-cere maĭ mult'"; însă fieşte[1] care se-leagă de cea principală prin deosebită particulă: aşa dar zicem' că propoziţiile încedente fie ecsplicative, fie determinative se-încep' saŭ aŭ în trînsele aŭ vre un' adjectiv' relativ', aŭ particulile *căcĭ*, *pentru că*, *fiind că*, *din pricină*[2] *că*, *ca să*, *să*, *că*, *de*, *daca*, *cînd* şi altele; şi ca să le cunoaştem' şi să le dejudicăm', regulile dinainte vor-fi în stare tot'd'aun'a să ne arate, şi vom' maĭ vorbi şi în partea pentru puntuaţie.

Să zic *scriŭ*, eŭ acum' fac' o propoziţie, dar fieşte ce propoziţie are treĭ părţĭ: subjet' verb' şi prezis', şi aci în vedere nu văz' de cît' o singură zicere; să cercetăm' dară de putem' afla pe cîte trele aceste părţĭ: zicînd *scriŭ* se-subtînţelege că *eŭ*, ĭată subjetul', ştim' că verburile adjective se-analysesc' în verbul *a fi* şi prezisul'; *scriŭ*, este verb' adjectiv', aşa dară este de o putere cu *sînt' scriind'*, ĭată şi prezisul'[3] din preună cu verbul': aflarăm'

[1] în săfieşte.
[2] prină.
[3] pre zisul'.

răm' dară pe cîte trele părțile ce trebuesc' a face o propoziție, și urmează ca unile din propozițiĭ să aĭbă toate părțile lor' desfăcute și în vedere, și altele să le coprinză toate, însă subtînțelegînduse, și aceasta ne face acunoaște și altă înpărțeală de propozițiĭ; adică în întîmplarea dintîiŭ să le numim' Ecsplicite, aŭ curate și în cea de a doilea Implicite aŭ împletite.

Cînd' voiŭ zice „? Cine a-făcut' acea-[1] sta, frate mieŭ" după regula părților' propozițiilor', ar' fi trebuit' a zice „? Cine este ace-[2] la care a făcut' aceasta. Frate[3] meŭ este ace-[4] la care a făcut' aceasta", care ne arată că propoziți'a noastră are lipsă, și prin trînsa maĭ avem' și altă împărțeală de propozițiĭ; adică: în Pline aŭ întregĭ și neîntregĭ au Elliptice, pentru care s'a-maĭ vorbit' și în capul' pentru construcție. Asemenea sînt' și propozițiile următoare; „Omul tot'd'aun'a este liniștit', cînd conștiința sa este ne păta-[4] tă. — Cunoașteți muritorilor' că conștiinț'a liniștită este fericirea cea adevărată;" căcĭ puteam' zice „omul' tot'd'aun'a este liniștit', în vremea acea, în care conștiinț'a sa este ne pătată, și cunoaștețĭ muritorilor' aceasta, care este, că conștiința liniștită, este fericirea cea adevărată."

Aceste împărțirĭ se-nasc' din cercetarea în cîtățime a părților' propoziții; se-poate cerceta aceste părțĭ și în rînd'; adică, de îșĭ păzesc' firescul' și hotărîtul lor' loc'; dar' aceasta am' văzut' o iarășĭ în capul' pentru

18* con-

[1] a c e a-.
[2] a ce.
[3] frate.
[4] pă ta.

construcţie, care ne face să cunoaştem' şi alte numirĭ de propoziţiĭ, adică Firească şi Figurată.

Să venim' acum a cerceta propoziţiile şi după înţelesul şi pronunţi'a lor': să luăm' ecsemplurile acestea „1. Nădejdea este mîngîerea oamenilor'. — 2. Oamen'i ar' fi fost' foarte fericiţĭ, cînd' ĭar fi cîrmuit' dreaptatea. — 3. Fiule cautā faptele oamenilor', şi nu te încrede în vorbile lor'. — 4.? Este cu putinţă dreptul' să fie mituit' vre odată. Şi 5.! Cît' eştĭ de frumoasă natură, în simplitatea ta." Aci vedem' că fie care propoziţie îşĭ are o propie şi deosebită a sa pronunţie: în cea dintîiŭ spunem' aŭ definim' ceva; în cea de adoilea asemenea spunem', însă cu ypotes': în a de a treilea îndemnăm' aŭ poruncim'; în a patrulea avem' îndoială şi întrebăm', şi în cea de a cincea ne mirăm': aşa dar această cercetare înpărţeşte şi ea propoziţiile în patru: în Ecspozitive (de spunere), Inperative (de poruncire), Interogative (de întrebare), şi Ecsclamative (de mirare).

Propoziţi'a este ecspozitivă cînd arată o judicată actuelă au cînd defineşte ceva.

Este inperativă cînd poruncim', aŭ îndemnăm', aŭ rugăm' ase-face ceva.

Este interogativă cînd arată vre o îndoĭală şi după aceea întrebare.

Şi în sfîrşit' este ecsclamativă cînd arată vre o mişcare a sufletuluĭ în acela care vorbeşte.

2.

2. Deprindere asupra Analysului Loghicesc.

Acest' analys' stă în cercetarea propozițiilor', care este foarte folositor' și detrebuință tinerilor', și la care trebue prea mult' să se-deprinză ca să poată înțelege de săvîrșit' acea ce scriŭ și ce citesc'.

Ecsemplu.

„Lumin'a cînd începe a se-ivi, întunerecul' se-ascunde, fuge ne putînd' vedea faț'a eĭ; începe acum' a'șĭ întinde și a'șĭ împrăștia auritele și strălucitoarele sale raze preste o lume ce din nenorocire încă doarme; începe astrăluci și a lumina mărginitul' acesta[1] horizon' al aceștiĭ triste pînă acum patriĭ: această lumină purcede din făcli'a cea fără de sfîrșit' a științelor'; aceasta din nenorocire era stinsă pentru noĭ pînă acum: miezul-nopț'i, negru întunerec', de nică-irĭ rază de lumină, amețeală[2] îmvălmăcire, pipăire, pîșire căutată, larmă neîmvoire." șčl.

Frasul' I.

„Lumin'a cînd începe a se-ivi, întunerecul' se-ascunde fuge ne putînd' vedea fața eĭ."

Acest' fras' coprinde în sine o propoziție complinită, care se-subtîmparte în treĭ propozițiĭ: 2 principale și un'a încedentă adică:

1.

---

[1] acestă.
[2] a mețeală.

1. Întunerecul' ne putînd' vedea faţ'a lumin'i, se-ascunde; Prpz. Prč. Abs.
2. Întunerecul' ne putînd' vedea faţ'a lumin'i fuge: Prpz. Prč. Abs.
3. Cînd lumin'a începe a se-ivi, Prpz. înced. detr. determinează pe prezis'.

1. Propoziţie.

„Întunerecul' ne putînd vedea faţ'a lumini. Subj. Simpl. pentru că arată numaĭ o idee şi log. pentru că se-compl. cu compl. ecsplc. ne putînd' vedea, faţa lumini, unde vedea este cpl. drp. la ne putînd; faţ'a cpl. drp. la vedea; lumin'i cpl. detr. la faţă.

Este. legătură saŭ semn' al judicăţi saŭ verb'.

Ascunzînduse: prezis' simp. pentru că arată numaĭ o cualitate ascunzînduse, şi grăm. necompl. pentru că se-arată numaĭ cu o zicere.

2. Propoziţie.

„Întunerecul' ne putînd' vedea faţ'a lumin'i" subj. ca cel de sus'.

Este.[1] legătură saŭ semn' al' judecăţ'i.

Fugind'. prezis' ca cel' de sus'.

3. Propoziţie.

Lumin'a. Subj. simp. necom. Grăm.

Este. Verb'.

În-

[1] Eeste.

Începînd' a se-ivi. Prezis. simp. log. compl. cu cpl. drp. a se-ivi.

Frasul II.

„Începe acum a'şĭ întinde şi a'şĭ înprăştia auritele şi strălucitoarele sale raze preste o lume ce din nenorocire încă doarme".

Acest' fras' coprinde în sine o propoziţie complinită, care se-subtîmparte în doă: un'a principală şi alt'a încedentă.

1. „Lumin'a începe a'şĭ întinde şi a'şi înprăştia auritele şi strălucitoarele sale raze preste o lume." Prpz. Princ. Relat. la cea de sus': cînd lumina începe a se-ivi.

2. „Care lume doarme din nenorocire" Prpz. încd. ecsplc. şi ecsplică un'a din complinirile prezisuluĭ propoz. principale adică pe lume.

1. Propoziţie.

Lumin'a. Subj. simp. necom. Grăm.

Este. Verbul.

„Începînd, a'şĭ întinde şi a'şi împrăştia auritele şi strălucitoarele sale raze peste o lume," prezis. loghicesc' (cel, grm. este începînd'). compl. cu complinirile[1] drepte: „a'şĭ întinde şi a'şĭ împrăştia auritele şi strălucitoarele sale raze preste o lume;" unde „auritele şi strălucitoarele sale raze," sînt complinirĭ drep. la a întinde şi a împrăştia; îşĭ, compl. nedrp. şi preste o lume comp. întîmp.

2.

[1] coplinirile.

2. Propoziţie.

Lumea. Subj. simp. necompl.
Este. Verbul'.
Dormind' din nenorocire. Prez. simpl. compl. cu compl. întîmp din nenorocire.

Frasul' III.

„Începe a-străluci şi a lumina mărginitul' acesta horizon' al' aceştiĭ triste pînă acum patriĭ."

Acest' fras' coprinde în sine o propoziţie complinită, care se-desface în doă: un'a prinč. şi alt'a înced.

1. „Lumin'a începe a străluci şi a lumina mărginitul' acesta horizon' al aceştiĭ patriĭ" Prpz. Prč. Reltv.

2. „Care patrie a fost' tristă pînă acum. Prpz. încd. ecsplic. ecsplică pe patrie.

1. Propoziţie.

Lumea. Subj. simp. necompl.
Este. Verbul'.
„Începînd' a străluci şi a lumina mărginitul' acesta horizon' al aceştiĭ patriĭ." Prez. simp. compl. cu complinire drp.: a străluci şi a lumina mărginitul' şčl. unde mărginitul' horizon' este cpl. drp. la verburile a străluci şi a lumina, al aceştiĭ patriĭ compl. detr. la horizon'.

2.

2. Propoziţie.

Patri'a. Subj. simp. necom.
A-fost'. Verbul'.
Tristă pînă acum. prez. simpl. compl. cu cpl. întîmpl. pînă acum.

Frasul' IV.

„Aceastā lumină purcede din făcli'a cea fără de sfîrşit' a ştiinţilor'."
Acest' fras' coprinde o singură propoz. prč. relt.
Lumin'a aceasta. Subj. simp. compl. cu cpl. determ. aceasta.
Este. Verbul'.
„Purcezînd' din făcli'a cea fără de sfîrşit a ştiinţilor'." Prez. simpl. compl. cu cpl. întpl. din făcli'a şčl. unde cea fără de sfîrşit' şi a ştiinţilor' sînt cpl. detr. la făcli'a.

Frasul' V.

„Aceasta era stinsă pentru noĭ pînă acum din nenorocire."
Acest' fras' coprinde iarăşĭ numaĭ o propoz. prč.
Lumin'a aceasta. Subj. simpl. compl. cu cpl. detrm. aceasta.
Era. Verbul'.
„Stinsă pentru noĭ pînă acum din nenorocire." Prez. simp. compl. cu cpl. nedrp. pen-

tru noĭ, şi cu complinirile întîmp. pînă acum şi din nenorocire.

Frasul' VI.

„Miezul'-nopţ'i, negru întunerec', de nicăirĭ rază de lumină, ameţeală, îmvălmăcire, pipăire pîşire căutată, larmă, neîmvoire."

Acest' fras' coprinde o singură prpoz. prč. relativ.

Tot' frasul' de sus este subj. compus' căcĭ arată maĭ multe ideĭ şi compl. căcĭ miezul se-complineşte cu cpl. detrm. Nopţ'i; întunerec', se-compl. cu cpl. [1] ecsplic. negrŭ; pîşire, se-compl. cu cpl. ecsplc. căutată.

Era. verbul', care se-subtînţelege.

Aflînduse de nicăirĭ. Prez. simp. compl. cu cpl. întpl. de nicăirĭ.

PAR-

[1] cucpl.

PARTEA ACINCEA

Pentru Ortografi'e.

CAP' I.

? Ce este Ortografi'a.

Cînd arătăm' cugetarea nostră către ceĭ ce sînt' de faţă, ne întrebuinţăm' cu sunete hotărîte ca fieşte care să arate o idee; adică pronunţiem' fieşte'-care idee ce cugetăm'[1]; ca să facem' însă şi pe ceĭ ce lipsesc[2] părtaşĭ cugetărilor' acestea ale noastre, aceasta sîntem' datorĭ literilor', care, prin adunarea lor' un'a cu alt'a fac' symbolurile aŭ semnele fieşte căria ideĭ; şi acesta este meşteşugul' de a scri, fiŭ şi aflare al însuşĭ trebuinţ'i noastre.

Aceste symbolurĭ, ca să le facem' deosebit' fără a se-amesteca între sine; ca să le dăm' form'a lor' întreagă şi de săvîrşită după o învoire bine cuvîntată; şi, judicăţile pe care ele le fac', ca să le despărţim' prin semne asemenea hotărîte; acesta este meşteşugul' ce se-numeşte Ortografie aŭ dreaptă scriere. De unde urmează că Ortografi'a e-

[1] cugetim'.
[2] lipesc'.

ste meşteşugul' a scri drept' şi cu judicată zicerile oare-căria limbĭ.

Partea aceasta a Grămmătic'i este cu atît' legată de cea din tîiŭ, cu cît' fără de dînsa nu poate sta, saŭ cu cît' toate cuvintele desăvîrşit' ale aceştia sînt' statornicite pe aceea.

Înlesnirea saŭ greutatea acestuĭ meşteşug' stă în felurimile de sunete şi literĭ ce o limbă are, şi în felurimile de litere ce arăt' tot' un sunet': şi asupra aceştiĭ pricinĭ după urmă, noĭ în Ortografi'a noastră, de maĭ avem' puţină greutate, trebue să rămînem' îndatoraţĭ domnitoareĭ prejudecăţĭ şi credinţĭ deşarte, ce cu mare luptă şi osteneală ne apără şi nepăstrează acest' preţuit' şi vrednic' de cinste lucru, o greutate zic', de foarte mare şi nepovestit' folos', care ne poate face atît' de înţelepţĭ şi bine credincoşĭ cu cît' ne am' putea deosebi de cei'l alţĭ[1], cînd numaĭ aceasta o vom şti.

Să punem' că această prejudicată împrotivinduse tot' mereŭ cu mare muncă, va-osteni o dată şi nu va maĭ putea răsufla; atuncĭ fieşte care literă la noĭ nu ar' avea de cît' nu maĭ unu şi propriŭ al săŭ sunet' saŭ glas'; şi aşa, ca să formăm' un Symbol', singur'a pronunţie a limb'i noastre este care să ne îmveţe, ca să'l scrim' de osebit', şi ca săi păzim' oare care regulĭ ce etymologi'a luĭ le cere; aceasta o păstrează în sine, şi în tăcere ne o arată partea cea din tîiŭ. Ca să arătăm' însă literile, relaţi'a şi combinarea lor' în cît' să

fa-

[1] cei 'l aţĭ.

facă symbolurile zicerilor'; şi din ele ca să întrebuinţăm' unele printr' o formă maĭ mare; şi iară aceste symbolurĭ ca să le desăvîrşim' prin oare care semne, şi ca să despărţim' şi să dejudicăm' judicăţile, pe care ele în însoţirea lor' le formează; aceasta vom-îmvăţa o în regulile ce numaĭ îndată vom'-da. Şi fiind că materi'a scrier'i este literile, vom'-începe dar' de aci a vorbi.

CAP' II.

Pentru Litere, Relaţi'a şi Pronunţi'a lor'.

Văzurăm' că ca să zugrăvim' cuvîntul' şi zicerile noastre ne întrebuinţăm' cu litere.

Litere noĭ rumîn'i, strămoşeştĭ şi cu care ne am' slujit' maĭ dinainte am' avut' doăzicĭ şi patru; iar' acuma ne slujim' cu cele slavoneştĭ care sînt' acestea.

а, б, в, г, д, ж, з, і, и, к, л, м,
н, о, п, р, с, т, ф, ѳ, х, ȣ, оу, ц, ч,
â, ѱ, ш, щ, ѫ, ъ, ю, ѵ,

Din ele unele singure fac' glasŭ, şi pentru aceasta se-numescŭ Vocale saŭ glasnice care sînt' а, е, і, и, о, ѡ, ȣ, ъ, ѫ, ѵ.

Din trînsele і и şi ѵ fac' fără deosebire

bire tot' un glas'; precum și o și ѡ; asemenea fac' și ȣ și оȣ, din care și[1] ѡ și ѹ după hotărî(r)ile cinstiteĭ soțietățĭ literale a rumînilor', s'au scos' ca să nu facă greutate nevinovaților' prunciĭ.

Altele ịară nu se-pot' pronunția, de cît' prin ajutorul' uneĭ dintr' aceste vocale, și de aceasta se-numesc' Consunate, căcĭ sună înpreună cu cele vocale, și sînt' б, в, г, д, ж, з, к, л, м, н, п, р, с, т, ꙋ, ф, х, ц, ч, ѯ, ѱ, ш, щ, џ.

Și dintr' acestea ịară ѳ fiind că cu totul' este streină rumînilor s'a scos' și ea; s'a scos' asemenea și ѯ și ѱ fiind că în locul' lor' putem' să ne slujim' cu кс (c s), și пс (p s).

De multe orĭ doă vocale se-pronunțiază de o dată precum' a ĭ saŭ i a: această unire de doă vocale se-numește Diftongŭ.

Se-întîmplă asemenea și treĭ vocale să se-citească[2] de o dată, care atuncĭ se-numește Triftongŭ, precum: e a ŭ, i a ŭ, a i ŭ, e i ŭ, e a ĭ, i a ĭ, i e ĭ, o a ŭ, u a ŭ, i e ŭ, o a ĭ, u a ĭ. Putem' zice că noĭ avem' și Tetraftonghĭ, cum: i o a ĭ și altele.

Din diftonghĭ, un'i sîntŭ care aŭ tonul' la cea dintîiŭ vocală, și alț'i la cea din urmă: ceĭ cari aŭ tonul' la cea dintîiŭ, aceia nu putem' zice că sînt' cu adevărat' diftonghĭ, și sînt' aceștia: a ŭ, e ŭ, i ŭ, ă ŭ, î ŭ, a ĭ, e ĭ, i ĭ, o ĭ, ă ĭ, u ĭ, î ĭ.

Ceĭ care aŭ tonul' la cea din urmă vocală sînt' aceștia, cari sînt' și cuadevărat' diftonghĭ: e a (ѣ), i a, o a, u a, i e, i o, i u.

As-

[1] и
[2] citeasca.

Asfelŭ este şi din consunate щ care se-face din ш (ş) şi т (t).

Să venim' acum' la pronunţi'a şi relaţi'a literilor'. Din ele a, se-pronunţiază tot'd'aun'a la începutul' syllabelor' după cum se-glăsueşte, şi are relaţie cu e, ă şi cîte odată cu î.

În e se-schimbă maĭ tot'd'aun'a cînd va-fi la mijlocul zicerilor' şi la sfîrşitul Syllabelor', în îmmulţitul' substantivelor' femeieştĭ care se-termineazǎ în e; cum: masă, mese; nevastă, neveste; piatră, pietre.

Asemenea şi tot' la această întîmplare se-schimbă şi diftongul' ea; cum fereastră, ferestre; albeaţă, albeţe; împărăteasă, împărătese; care se-întîmplă şi la cele bărbăteştĭ; cum: cîmpeanŭ, cîmpenĭ; săteanŭ, sătenĭ şčl.

În ă se-schimbă la îmmulţitul' substantivelor' femeieştĭ care se-termineazǎ în i; la toţĭ timp'i verburilor' (afară de singuritul prezentuluĭ moduluĭ arătător' şi moduluĭ infinitiv'); se-schimbă asemenea şi în zicerile cele derivate; cum: jalbă, jălbĭ; pasăre, păsărĭ; fac', făcem', făceamŭ, făcuiŭ, făcusem', făcînd', făcut', făptură, făcător'; darŭ, dăruesc. şčl.

Şi în î se-schimbă la multe zicerĭ care se-facŭ din cele latineştĭ; cum: cîntŭ, pîĭne, cîĭne, şčl. dela canto, canis, panis.

D, are relaţie cu z în care se-schimbă cînd este înainte de e şi i, precum' la îmmulţitul' substantivelor', şi adjectivelor'; la ado'a persoa-

soană şi la îmmulţitul' prezentuluĭ móduluĭ arătător; la nesăvîrşitul', săvîrşitul', maĭ mult'-de cît'-săvîrşitul', al conjugăr'i ado'a atreia şi apatr'a, la infinitivul' şi partiţipi'a trecută, şi la toate cele derivate ziceri; cum: blîndŭ, blînzĭ; laudŭ, lauzĭ; audŭ, auzĭ; auzim', auzeam', auziiŭ, auzisemŭ, auzire, auzitŭ; caldŭ, încălzesc', vedere, văzător'; precum şi zicŭ dela *dico*[1] zeŭ dela *deus*[2] şčl.

E, demulteori se-pronunţiază şi ca diftongul' ie; cum: eŭ, ea, epure, şi are relaţie cu ă şi cu ea.

Cu ă precum': părŭ, perĭ; mărŭ, merĭ; vărŭ, verĭ; pă şi pe; de şi dă; re şi ră, aşa şi se, se-ceteşte să.

Şi cu ea, cum: îmfiinţez' îmfiinţează; merg' meargă; tocmesc', tocmeală; socotesc' socoteală.

G, are relaţie cu ğ şi se-schimbă întrînsul' numaĭ cînd va-fi înainte de i şi e, tot' la întîmplările cînd se-schimbă şi d în z; cum: rugŭ, rugĭ; lung', lungĭ; allungŭ, allungĭ; prelungim', prelungeam', prelungiiŭ, prelungisem', prelungire, prelungind', prelungit'; lung, lungime.

C, are relaţie cu č, şi se-schimbă tot' ca şi g înainte de e şi i, cum: malacŭ, malacĭ; micŭ, micĭ; facŭ, facĭ, face, făcemŭ, făceamŭ şčl.

N, are relaţie cu m, l, r şi înainte de b, v, m, p, f, se-schimbă în m; cum: îmbunare, îmvăţat', îmmulţit', împărat', îmflă-

---

[1], [2] Cu caractere latine în text.

flăcărat' şčl.; iar' înainte de l şi r se schimbă în ele însuşĭ; cum: collegere, correspundere.

De multe orĭ se-şi leapădă; cum: coprindere, covîrşire şčl.

O, are relaţie cu u şi cu oa, precum şi oa cu o; cum: noapte, noptĭ.

În oa, se-schimbă la facerea adjectivelor' femeieştĭ dela cele bărbăteştĭ; cum: scriitorŭ, scriitoare; frumos, frumoasă, noptos', noptoasă şčl.

Se-schimbă asemenea demulte orĭ şi la facerea îmmulţituluĭ dela singurit'; cum: osŭ, oase; omŭ, oamenĭ.

Se-schimbă iară şi la atreia persoană la singuritul' moduluĭ arătător'; poruncitor' şi suppus', cum: dormŭ, doarme, doarmă, ca să doarmă; jocŭ, joacă, joace, ca să joace.

În u, se-schimbă la persoan'a întîiŭ şi ado'a a îmmulţituluĭ dela prezentul' moduluĭ arătător', la nesăvîrşitul', săvîrşitul', maĭ mult'-de cît'-săvîrşitul'; la infinitivul', la partiţipi'a prezentă şi trecută şi la multe derivate; cum: joc', jucăm', jucaţĭ, jucam', jucaiŭ, jucasem', jucare, jucînd', jucat', jucător', jucărie; Romanŭ, rumînŭ; očcidŭ, učcidŭ şčl.

S, are relaţie cu ş, şi la îmmulţitul' substantivelor' şi adjectivelor' bărbăteştĭ, la ado'a persoană a prezentuluĭ arătătoruluĭ, şi la multe derivate se-schimbă întrînsul'; cum: frumos', frumoşĭ; lasŭ, laşĭ; tică-

20 los,

los', ticăloşie; şčl.

Înainte de b, v, d, m, n, l, r, se-pronunţiază ca z, cum: desbrăcare, desvălire, sdrobesc', deslegare, patriotismŭ[1], desnădujduire, Israilŭ, şčl.

S c, ar'trebuĭ să se-schimbe în s č, dar pentru Eufonie a-rămas' obiceiŭ a se-schimba în ş t, la îmmulţitul' adjectivelor' bărbăteştĭ, la ado'a şi atreia persoană a prezentuluĭ arătătoruluĭ şi la multe derivate; cum: femeiesc', femeieştĭ; cinstesc', cinsteştĭ, citeşte; rumînesc', rumăneşte, şčl.

T, înainte de i, se-schimbă în ţ, tot' la întîmplările cînd c, se-schimbă în č; cum: poetŭ, poeţĭ; înţeleptŭ, înţelepţĭ; batŭ, baţĭ; mutŭ, ammuţire, şčl.

Se-schimbă asemenea în ţ, de multe orĭ şi înainte de e; cum: înţeleptŭ, înţelepţesc', şčl.

H, are relaţie cu ş, şi c, şi înainte de i, la îmmulţitul' substantivelor' bărbăteştĭ şi la multe derivate se-schimbă în ş; cum: patriarhŭ, patriarşĭ; leahŭ, leşască, şčl. Hristos', Creştin'.

CAP' III.

Întrebuinţarea Literelor' Celorŭ marĭ

Literile cele marĭ se-întrebuinţează.

2.

[1] patriotimŭ.

1. La începutul' orĭ căruia paragraf' [1] şi orĭ căreịa scrierĭ.

2. La începutul' orĭ căruia vers', cum:

„Ţine parol'a, care [2] aĭ dat', fără să facĭ călcare."

„Ş'orĭ cînd' la ce făgăduieştĭ fă socoteală mare."

3. După orĭ care punt', pauză, semn'-de întrebare şi de mirare şi după doă punturĭ, cînd adducem' vorbile cuĭva; cum: „Nu sînt' staturile cele marĭ care scot' bărbaţ'i ceĭ vrednicĭ, ci ceĭ vrednicĭ bărbaţĭ care fac' staturile cele marĭ — Ačasta trebue orĭ-care stăpînitor' să o aĭbă înainte", şčl.

4. La începutul' orĭ-căruia substantiv' propriŭ şi naţional', şi care, însemnează vre o ştiinţă aŭ meşteşug'; cum: „Brutŭ, Caton', Roma, Roman', Francezŭ, Filosofie, Grămmatică."

5. La începutul' substantivelor' ce însemnează vre o dregătorie, aŭ arată titul; cum: „Episcop', Profesor', Ecselenţi'a ta, Măria ta." şčl.

CAP' IV.

1. Pentru Syllabe.

Cînd se-unesc' consunatele cu vocale, atuncĭ se-nasc' Syllabe pre cum: n e, este o syllabă şi t r u, alt'a.

20* Zi-

---

[1] pagraf'.
[2] carĕ.

Zicerea syllabă va să-zică[1] luare înpreună; și așa într' o syllabă trebue cel' puțin să se-coprinză doă Litere, din care un'a trebue să fie vocală.

De multe-orĭ însă și o vocală singură este parte a ziceri, adică Syllabă; precum': a-re a-pă, și pricin'a este, căcĭ vocalele de sine singure se-pronunțiază.

2. Pentru regul'a Syllabelor'.

În orĭ care zicere aflînduse o consunată între doă vocale, ea trebue să se-unească cu vocal'a[2] cea din urmă; cum: a-re, a-pă șčl.

Cîte consunate se-află înaintea zicerilor', nicĭ în mijloc' nu se-despart'; cum: cristalŭ; por-tretŭ.

Și consunate care se-află înaintea zicerilor' și care nu se-despart' la mijloc, sînt': bl, br, vl, vr, gl, gr, dr, cl, cr, pl, pr, sb, sc, sp, st, sf, fl, sdr, scr, spr, str, precum: blînd, brațŭ, vlase, vrere, glasŭ, greŭ, dreptŭ, clipă, cruce, ploae, pruncŭ, sborŭ, scară, spumă, stare, sferă, flacără, fraget', sdrobire, scrisoare, sprijinire, strein', șčl.

Cîte consunate nu se-află înaintea zicerilor', tot'd'aun'a se-despart'; cum: mer-ge, prun-cie, blîn-dețe șčl.

Toată consunat'a îndoită se-desparte, luînduse un'a cu vocal'a dintîĭu și alt'a cu cea din urmă; cum: An-na, Tyran-nie.

Zi-

[1] va se-sică.
[2] vocala'.

Zicerile compuse se-despart' după cum s'aŭ şi compus'; cum: al-legere; des-bră-care răs-vrătire ad-ducere. şčl.

Cînd doă vocale sînt' un'a după alta, se-despartŭ; cum: A-a-ron, a-u- de, şčl.

Diftongh'i din protivă nu se-despart'; cum: maĭ-că, oa-menĭ, ia-ră, şčl.

Cap' V.

Pentru Semnele zicerilor' saŭ Prosodie.

Semnele ce se-întrebuinţează spre desăvîrşi-rea Symboluri-lor' ziceri-lor' sînt': (') Apostroful', (˘) Semnu-l' scurtăr'i, (¨) trem'a, (-) trăsura de unire, () parentesul', şi („ ... „) semnul', adducer'i, şi altele, care slav'a şi cinstea fie altora de a vorbi de dînse-le.

Pentru Apostrof'.

Cînd sînt' doă vocale la un loc', de multe orĭ un'a se-leapădă pentru Eufonie şi în locul eĭ se-întrebuinţează d'asupra apostroful' cum în loc de a zice dintru acestea, zicem, dintr'acestea.

În-

Însemnări.

1. La alte limbĭ, această vocală se-leapădă numaĭ pe urma uneĭ Syllabe; dar la noĭ se-leapădă şi înainte; cum: „sînge 'mĭ cere, sînge' mĭ strigă, sînge vrea a se-vărsa." (Orest.)

II. Din vocale i, o, y, nu se-leapădă în apostrof'.

III. Putem' asemenea să întrebuinţăm' apostroful' şi în urm'a substantivelor', adjectivelor', verburilor' şi partiţipiilor' în loc de u, mut'; cum: în loc' de omŭ, om'; în loc' de bunŭ, bun'; în loc' de rogŭ, rog'; în loc' de vorbindŭ, vorbind'[1]. şčl.

Pentru semnul' Scurtăr'i.

Acesta se-pune tot'd'aun'a d'asupra luĭ i şi u, cînd se-pronunţiază jumătate, aŭ cînd este mut'; cum: mergĭ, facĭ, boŭ, omŭ, şčl.

Putem' asemenea să'l întrebuinţăm' şi d'asupra luĭ e, cînd' ar'trebui să se-lepede în apostrof' şi pronunţi'a nu'l lasă; cum: tĕ adduce, în loc de teadduce şi nu t'adduce.

Pentru Trem'a.

Trem'a aŭ doă punturĭ în rînd' se-întrebuinţează tot'd'aun'a d'asupra unuĭ diftong' ca să nu să citească de o dată; cum: fïe, fïule şčl.

Pen-

[1] voraind'.

Pentru trăsura unirĭ.

Ea se-întrebuințează între doă saŭ[1] maĭ multe ziceri care se-compun': precum la facerea timpurilor' compușĭ, verburĭ-le cele pasive, la încheerea articoluluĭ cu substantivul' și la facerea adjectivelor' comparative și superlative; cum: „Cap'-d'-operă, miaza-zĭ; am'-scris', omu-l', maĭ-înțeleptŭ, prea-înțeleptŭ, se-socotește."* șčl.

Să maĭ întrebuințează încă și la sfîrșitul rînduluĭ cînd o zicere nu va-fi întreagă scrisă.

Semnul adduceri[2].

El se-întrebuințează cînd în vorbirea aŭ maĭ bine, în scrisoarea noastră adducem' vorbile cuĭva; cum: acestea ne îmvață Hristos': „Iubițivă între voĭ, avețĭ pacea și dragostea mea, daca vrețĭ să fițĭ ucenic'i și frat'i meĭ."

Pentru Parentes'.

În Parentes' se-închid' oare care zicerĭ, care facŭ maĭ luminată o propoziție, dar care ar' putea să lipsească; cum: „cine urașe virtutea (cu-atoate că din nenorocire sînt' mulțĭ) acela nu este vrednic' de viață."

CAP'

[1] saŭ saŭ.
[2] adducerĭ.

CAP' VI.

Pentru Puntuaţie.

Puntuaţi'a este meşteşugul' de a-arăta, cînd scrim', prin semne priimite, ce fel' trebue să stăm' cînd vorbim' aŭ citim'.

Semnele cele priimite prin îmvoire ale puntuaţii sînt: (,) virgul'a, (;) puntul' şi virgula, (:) doă punturĭ, (.) puntul şi (—) pauza, la care se-maĭ adaogă[1] şi puntul mirăr'i (!) al întrebăr'i[2] (?) şi punturile (.....)

1. Pentru virgulă.

Virgul'a arată o încetare cît' se-poate maĭ mică, şi se-întrebuinţează.

I. Între subjete, verburĭ, prezise, şi complinirĭ ce vin' un'a după alt'a, şi care sînt' tot' într'o propoziţie.

Ecsemplurĭ.

Duhul', mintea, gîndul', cugetul', inim'a, dorirea, toate sînt' ne-potrivite cu purtarea cea din afară într' un' ypocritŭ.

Altul'.

Unde nedreptatea este o vrednicie, acolo dreptul' tace, rabdă, sufferă, suspină şi căută-

[1] adoagă.
[2] întrebăr'.

tătur'a luĭ cea lăcrămată numaĭ către cer' se-îndreptează cu îndrăzneală.

Altul.

Dreptatea este lesne înţelegătoare, nemituită, nepărtinitoare şi plină de răsplătiri.

Altul.

Trebue a-pune în hotar' şi regulă voile, plăcerile, faptele şi toate întreprinderile noastre, ca să ajungă [1] la scopul, lor'.

Însemnare.

Cînd aceste părţĭ ale propoziţii sînt' numaĭ doă şi se-despărţesc' cu un' conjugativ', atuncĭ nu se-întrebuinţează virgul'a; afară numaĭ daca aceste părţĭ nu vor-fi arătate prin întindere de ziceri cum: iubeşte dreptatea, a căria săvîrşire este linişte, şi o lucrează pe dînsa.

II. Se-întrebuinţează între maĭ multe propoziţiĭ principale (de nu vor-fi subtîmpărţite prin virgule) ce vin un'a după alta, cum: „cinsteşte pre Dumnezeŭ, suppunete legilor', iubeşte pe aproapele şi nimic' nu face, fără anuĭ căuta sfîrşitul'."

Însemnarea de sus' se-applecă şi la această regulă.

III. Propoziţi'a încedentă ecsplicativă se-pune între doă virgule; cum: „pătimile [2], care sînt' boale ale sufletuluĭ, nu vin' de cît' din împrotivirea noastră asupra judicăţ'i."

21 În-

[1] ajugă.
[2] pătămile.

Între doă virgule se-pune asemenea şi o prepoziţie, un' conjugativ', şi o partiţipie cu complinirile lor', cînd puse în mijlocul' frasuluĭ, arăt[1] o întîmplare; cum: „omul', ca să fie fericit'; trebue să fie împăcat' cu conştiinţ'a — omul', în starea fir'i, este numaĭ cu legea ce natur'a 'i o însuflă în inim'a luĭ — Pre un' înţelept', întrebîndul' oare cine, ce este maĭ greŭ, a răspuns': a se-cunoaşte pre sine.

IV. Un' adjectiv' aŭ o partiţipie urmate de complinirea lor', se-despart de o virgulă, fie la începutul', fie la sfîrşitul' frasuluĭ; cum: „Urmînd' adevărul' şi lucrînd' dreptatea, nu săvîrşeştĭ, de cît' împăcarea conştiinţ'i cu tine — Tot'd'auna mergĭ înaintea slaveĭ, urmînd' ea faptele tale."

V. Cînd din doă propoziţiĭ un'a va-fi condiţionelă au ypotetică, atuncĭ se-despart' printr'o virgulă; cum: „daca zicerile al' mieŭ şi al' tăŭ ar'-fi fost' necunoscute, ar'-fi fost' asemenea necunoscute şi zicerea răsboiŭ."

Se-pune asemenea virgulă şi după fieşte-care zicere Ellyptică, la începutul' frasuluĭ; cum: „cu toate acestea, să trăim' în pace, iubiţ'i meĭ săvîrşind' datoriile noastre — în sfîrşit', toate sînt' pentru un' scop' făcute, şi nicĭ un'a nu este care să nu aĭbă cuvîntul' de săvîrşit' în sine."

Se-despart' asemenea prin virgulă şi toate zicerile care sînt' în apostrofă aŭ în chemare de vor'-fi la începutul' frasu-luĭ, jar' de vor'-fi la mijloc', se-pun între doă virgule; cum: „Florĭ

[1] arătă.

„Florĭ, a cîmpilor'[1] podoabă, ... şi ĭar: ascultaţĭ, noroadelor[2], dreptăţile voastre."

IV. Înainte de zicerile c î n d, p e n t r u, c ă, f i n d c ă, d e c î t', p r e c u m, (cînd' complinirile lor' nu vor'-fi subtîmpărţite prin' virgule), şi într' un cuvînt' întrebuinţăm virgul'a după orĭ-ce adăogare care loghiceşte complineşte pe oare care din părţile propoziţii; daca aceasta adăogare va-fi la-început', ĭar de va-fi la mijloc, se-pune între doă virgule.

2. P e n t r u P u n t' ş i V i r g u l ă a ŭ S e m i c o l o n'.

Puntul' şi virgul'a arată o încetare maĭ mare şĭ se-întrebuinţează:

I. Ca să despărţească maĭ multe părţĭ ale perioduluĭ; cum: „Fiĭ sencer' prietenuluĭ tăŭ şi te fereşte de linguşitorĭ, care sînt' prietenĭ numaĭ aĭ mesi; într' a le căror' buze adevăr' nu poţĭ afla; cari patim'a o fac' virtute, şi într' ale căror' faţă lacrămĭ nu veĭ vedea în nenorocirile tale."

Cea după urmă parte a acestuĭ period sedesparte de virgulă căcĭ are conjugativul ş i.

II. Se-întrebuinţează între doă propoziţiĭ, din care cea următoare este relativă către cea dintîiŭ; şi care înainte are conjugativele î n s ă, d a r, c u t o a t e a c e s t e a, c u t o a t e c ă, c ă c ĭ, p e n t r u c ă, f i i n d' c ă şi alte; cum: „Ceĭ vechĭ zicea că toată maşin'a ceru-luĭ se-îmvîrteşte înprejurul pă-

21* mîn-

[1] chimpilor'.
[2] noreadelor.

mîntuluĭ; însă descoperirile celor' noĭ arătară că pămîntul' nu este de cît' un' planet'."

III. Cînd maĭ multe părţĭ a uneĭ propoziţiĭ vor'-fĭ subtîmpărţite prin virgule, atuncĭ propoziţiile se-despart' prin punt' şi virgulă; cum: „Ghermani'a se-otărăşte, la a miază-noapte cu Prusi'a, marea Baltică Danemarc'a şi marea Ghermană; la appus cu locurile de jos, Franţ'a şi Elveţi'a; la amiază-zi cu Itali'a, golful' Veneţii şi Turci'a, şi la răsărit' cu Rusi'a şi Poloni'a."

3. Doă Punturĭ.

Ele arăt' o încetare şi maĭ mare şi se-întrebuinţează.

I. După un' fras' sfîrşit', dar' urmat' de altul' care îl luminează maĭ bine aŭ care îl' maĭ întinde cum: „Nicĭ odată nu trebue să rîdem' soart'a celor' nenorociţĭ: pentru că?, cine este încredinţat' că tot'd'aun'a va-fi norocit'."

II. Înainte de o numeraţie, care este o parte propoziţii; cum: „Monarşiile Europi sînt' a Rusii, a Austrii şi a Turcii."

III. Şi cînd adducem' vorbile oare cuĭ, cum Solomon' a zis': „în locul' necredinčoşilor' suspină drepţ'i; jar întru pierdere-a lor' se-vor' îmmulţi drepţ'i."

Însemnare.

Acestea se-întrebuinţează attuncĭ cînd Stylul va-fi periodic'; cînd însă este curmat'; cea maĭ multă parte nu se-întrebuinţează.

4.

4. Pentru Puntŭ

Puntul' arată o încetare și maĭ mare și se-pune după un' înțeles' întreg' și desăvîrșit'; cum: „rușinea este cea maĭ din tîiŭ din toate grațiile."

Cînd înțelesul' este întreg' și desăvîrșit', se-maĭ întrebuințează încă și alte doă Semne, care sînt': Puntul de întrebare și puntul' de mirare.

Puntul' de întrebare se-întrebuințează pe urm'a frasurilor' care arăt' vre o întrebare; cum: „Ce este maĭ frumos' de cît' virtutea?"

Îns. Pentru semnul' întrebăr'i ar'-fi mult' maĭ-bine între noĭ să se-întruducă a se-pune înainte, maĭ vîrtos' cînd frasurile și periodele sînt marĭ[1]; cum:? „Ce este maĭ frumos' de cît' virtutea."

Semnul' mirăr'i se-întrebuințează pe urm'a frasurilor' ce arăt' spaĭmă, frică, milă, de multe orĭ și după o întrebare; cum: Ah! Mademoazelă,? cum se-află frate mieŭ.... Cugetul' eĭ nu[2] îndrăzneaște să meargă maĭ departe. — Madamă, elŭ merge foarte bine cu ran'a sa[3], dar fiul meŭ!... Nuĭ răspunde niminĭ ...ah! mademoazelă, fiul mieŭ! scumpu-l' mieŭ copil'! răspunde'mĭ, ce? el este mort'? n'a maĭ avut' nicĭ un minut'? Ah! Dumnezeule! ce jărtfă!

Semn' de stare avem' încă și pauz'a (—), care arată a maĭ mare încetare și care se-întrebuințează: 1. Cînd oratorul voește să stea atîta, pînă cînd să 'șĭ ia răsufflarea, și

pe

---

1 merĭ.
2 cu.
3 (ra-)nas'a.

pe ascultătorĭ să' ĭ facă să judice pentru cele zise. 2. Se-întrebuinţează în dialogurĭ între întrebărĭ şi răspunsurĭ, ca să ne depărtăm' de atot' repeti pe a-zis, a-răspuns', după cum se-vede în ecsemplul[1] de sus'.

5. Pentru Punturĭ.

Punturile se-întrebuinţează ca să arate o tăcere de vorbe, care rămîn' nezise saŭ pentru ruşîne, saŭ că se-subtînţeleg', saŭ că sînt' precurmate de altŭ cineva care începe a vorbi, saŭ în sfîrşit cînd vorb'a arată în sine pătimĭ precurmate de altele.

Se-întrebuinţ̂ează încă şi ca să arate un' şîr' de lucrurĭ ce urmêază şi care rămîn' tăcute; cum: 1 2 3 4 5..... şi alte asemenea.

Sfîrşit'.

[1] ecsemplu.